

Biblioteca Sighet

Dan M. Brătianu

MARTOR DINTR-O ȚARĂ ÎNCĂTUȘATĂ

Fundația Academia Civică

Tehnoredactare și format PDF: Ana Damian

Text: *Fundația Academia Civică*, © 2019

Toate drepturile rezervate *Fundației Academia Civică*

Ediție pe hârtie: EDITURA Fundația Academia Civică, 1996, Colecția Biblioteca Sighet, Nr: 3, 124 p,
ISBN: 973-97877-0-3

Coperta: Matei Câlția

Reproducere după Ștefan Câlția

Editor Romulus Rusan

© 2019 Fundația Academia Civică pentru versiunea.pdf Acrobat Reader

Este permisă descărcarea liberă, cu titlu personal, a volumului în acest format. Distribuirea gratuită a cărții prin intermediul altor situri, modificarea sau comercializarea acestei versiuni fără acordul prealabil, în scris, al *Fundației Academia Civică* sunt interzise și se pedepsesc conform legii privind drepturile de autor și drepturile conexe, în vigoare.

Fundația Academia Civică: www.memorialsighet.ro

DAN M. BRĂTIANU

**MARTOR DINTR-O ȚARĂ
ÎNCĂTUȘATĂ**

EDITOR ROMULUS RUSAN

CONȚINUT

Prefață și note biografice	7
Villa St. Jean.....	9
Primele mele flori de colț	11
Rebeliunea legionară din ianuarie 1941, văzută din palatul Societății de Telefoane	17
Diverse episoade din timpul războiului contra rușilor	20
Vara 1942, pe frontul din Ucraina	27
Ialta.....	31
Participarea mea la evenimentele din seara zilei de 23 august 1944 și din săptămânile ce au urmat.....	35
Cartea lui Gheorghe Manu intitulată: „În spatele cortinei de fier”	38
„Epurarea” mea de la Societatea Anonimă Română de Telefoane.....	40
Sufletul rusesc	42
Ceea ce ar trebui să știe burghezia despre metodele comuniștilor.....	44
Crăciunul 1946 și Anul Nou 1947	46
O ultimă aventură în libertate – pierdut în munți	49
Cum am fost arestat și anchetat în 1948	55
Condiții de detenție la închisoarea Pitești, în 1948	59
Alcovurile Ministerului de Interne și un Revelion la Jilava, la 31 decembrie 1948.....	60
Închisoarea Jilava în 1949	64
Jilava 1949-1950, Reduitul	67
Trei <i>Învieri</i> în pușcărie	70
Izolarea	72
Doctorul Klein	77
Un gest al unui ministru comunist în funcțiune	78
Asasinarea lui Gheorghe Polizu-Micșunești	79

Cum au contribuit ploșnițele la salvarea echilibrului mintal al multor deținuți.....	80
Mijloace neobișnuite de ambalaj și de transport al țigărilor.....	82
Cum am aflat despre moartea lui Stalin.....	84
Coincidență nenorocită sau plan diabolic, scrupulos executat?.....	86
O fractură de claviculă.....	87
Vida.....	88
Un curs de educație „sui generis”.....	90
Un răspuns de o concizie tipic britanică.....	92
Asistența medicală în câteva închisori din România între 1948 și 1963.....	93
Discuții despre darwinism.....	98
Punerea mea în libertate la 3 aprilie 1963, după 15 ani și 3 zile de pușcărie.....	101
Există libertatea?.....	105
Există, oare, un hazard?.....	107
Alte coincidențe care nu pot fi întâmplătoare.....	110
Și alte coincidențe, privindu-mă pe mine.....	112
Există Dumnezeu?.....	116
Concluzie.....	118

DEDICAȚIE

Dedic aceste amintiri domnului André Parodi, fost ambasador al Elveției în România.

Asumându-și riscul de a avea neplăceri cu autoritățile române, dl Parodi, care conducea la acea epocă misiunea diplomatică a Elveției în România, a scos-o pe mama mea vitregă din domiciliul obligatoriu la care fusese condamnată, într-un sat din apropierea Bucureștiului. Nu l-ar fi putut părăsi niciodată prin propriile sale mijloace și probabil ar fi murit acolo de foame și de frig, așa cum a murit tatăl meu.

Tot dl Parodi a adăpostit-o într-unul din imobilele depinzând de ambasadă până ce a putut asigura repatrierea ei.

Dacă mama mea nu ar fi fost în Elveția, nu aș fi reușit niciodată să ajung eu însumi acolo și dacă dl Parodi nu m-ar fi încurajat, aceste amintiri nu ar fi fost, probabil, niciodată scrise.

Țin de asemeni să-mi exprim toată recunoștința verișoarei mele Dna Ida Egli, a cărei critică înțeleaptă mi-a fost de ajutor.

Dan M. Brătianu,
Zürich 1984

PREFAȚĂ ȘI NOTE BIOGRAFICE

Sunt doar un povestitor, nu un scriitor. Îi rog, deci, pe cei care vor citi aceste amintiri să fie indulgenți.

Născut la 16 aprilie 1908 la București, am venit cu tatăl meu în Elveția, la Geneva, în 1910.

În octombrie 1916, am fost înscris la Colegiul Villa St. Jean, secția franceză a Liceului Cantonal St. Michel, din Fribourg. Am rămas acolo intern până în 1924, când mi-am luat bacalaureatul în filozofie la Facultatea din Besançon.

Reîntors în România, mi-am luat licența în drept în 1927. După serviciul militar, am fost angajat la Societatea Anonimă Română de Telefoane, care aparținea I.T.T.-ului și de unde am fost epurat în 1946, în toamnă, de către regimul comunist impus de Soviete României. Ordinul meu de concediere a fost semnat personal de ministrul comunicațiilor.

Am lucrat după aceea pentru Ajutorul Catolic American, condus de Nunțiul Papal, Monseniorul O'Hara, iar la 31 martie 1948 am fost arestat și condamnat la 15 ani muncă silnică, pentru „înaltă trădare”. Colaborasem cu un prieten, profesorul Gheorghe Manu, la o carte intitulată *„În spatele cortinei de fier”*, în care se dovedea, pe bază de documente de necontestat, că până în iunie 1946 rușii prelevaseră 1.200.000.000 de dolari, în loc de 300 milioane, câte fuseseră prevăzute de acordul de armistițiu din 1944. Cartea nu plăcuse rușilor.

După expirarea celor 15 ani de pușcărie, am fost transferat în aprilie 1963, în domiciliu obligatoriu, la Viișoara, județul Ialomița, unde am rămas până în iulie 1965.

Reîntors la București, mi-au trebuit 8 ani pentru a reuși să-mi revăd mama vitregă care locuia la Zürich. Am sosit în Elveția la data de 1 august 1973. Pașaportul îmi fusese aprobat în urma intervenției personale

a dlui Karl Ketterer, președintele Delegației Parlamentare Elvețiene pentru probleme de refugiați.

Rezultă din cele de mai sus că nu pot avea decât o cultură foarte modestă și că, în consecință, povestirea amintirilor mele nu poate avea nici o pretenție literară. Le-am scris totuși, întrucât evenimentele pe care le-am trăit fac parte integrantă din istoria României. Pe de altă parte, ar fi de dorit ca experiențele să fie evitate de alte generații.

Amintirile mele din tinerețe, cele mai plăcute, sunt legate de viața mea de colegiu și de șederea mea în Elveția, până în 1924. Iată de ce le voi da o extindere mai mare.

VILLA ST. JEAN

Acesta este numele colegiului unde am fost intern din octombrie 1916 până în octombrie 1924. El a fost înființat de către Congregația Marianistilor, izgoniți din Franța, sub legile lui Combes, în 1903. Orașul Fribourg dăduse azil acestei congregații și găsisese formula foarte generoasă, și demnă de tradiționala ospitalitate a elvețienilor, de a numi colegiul fondat de ei Secțiunea Franceză a Liceului Cantonal St. Michel.

Programul analitic era acela al liceului francez, având în plus un curs de religie, iar examenele de bacalaureat se dădeau în fața facultăților din Franța. Mai mult de trei sferturi din elevi erau francezi și catolici, aparținând unor familii care doreau să le dea copiilor o educație creștină, pe care nu o mai puteau obține în Franța.

În timpul celor opt ani petrecuți la St. Jean nu s-a exercitat asupra mea nici o presiune ca să devin catolic. Toți profesorii aveau o erudiție excepțională. Un mare număr dintre ei aveau mai multe titluri academice, cum ar fi unul sau două doctorate și o licență. În majoritate erau alsacieni.

În 1914, când a izbucnit războiul dintre Franța și Germania, aproape toți profesorii valizi s-au angajat voluntari. Mulți dintre ei au pierit pe front. Cei care s-au întors erau distinși cu cele mai înalte decorații, legiunea de onoare, crucea de război, medalia militară. Unii dintre ei erau invalizi. Spre exemplu, profesorul meu de retorică, părintele Schmidt, avea un picior amputat. Profesorul meu de matematici din clasa a șaptea, al cărui nume din nefericire îmi scapă, avea un braț paralizat.

Drept recunoștință pentru serviciile aduse Franței de către corpul nostru profesoral, doi generali francezi au venit să ne viziteze. Unul dintre ei a fost generalul Pau. Nu-mi aduc aminte de numele celui de-al doilea.

Amintirile legate de viața mea de colegiu sunt probabil similare cu acelea ale tuturor elevilor de liceu

care au fost interni pentru un număr oarecare de ani. N-am fost tipul elevului tocilar. Munceam doar atât cât era suficient pentru a fi în media cea bună. Eram tare la latină și la limbi străine, dar slab la matematici. În schimb eram un bun jucător de fotbal și am fost căpitanul Stadiului I, prima echipa a colegiului.

Ca amintire mai de seamă a acestei perioade, trebuie să menționez exercițiile spirituale de la sfârșitul anului școlar 1924, la care am luat parte înainte de a părăsi definitiv colegiul. Descriu mai amplu aceste exerciții în capitolul intitulat „Există un hazard?”.

O amintire din timpul colegiului, pe care o re trăiesc în gând cu mai multă plăcere, este aceea a culegerii primelor flori de colț, denumite pe vremea aceea floarea reginei.

PRIMELE MELE FLORI DE COLȚ

Atunci când nu puteam să mă întorc în România, din cauza condițiilor ce domneau în Europa Centrală ca urmare a războiului, îmi petreceam vacanțele la o corespondentă, prietenă a părinților mei, care trăia la Berna. Se numea Emilia Hodler Bichsel. Soțul ei era o rudă a celebrului pictor elvețian Ferdinand Hodler. Doamna Hodler însăși era pictoriță și făcea de asemeni multe lucruri frumoase în metaloplastie, din piele sau lemn pirogravat. Atunci când putea, îi plăcea să meargă să picteze la munte, în Oberlandul Bernez.

Astfel, odată ne-am dus la Mürren. Aveam în jur de 9 ani. Visul meu era să culeg flori de colț, dar am scotocit degeaba toate coclaurile împrejurimilor Mürren-ului fără să găsesc vreuna. Am decis deci să folosesc o altă tactică. Călăuzele din localitate se adunau în centrul Mürren-ului pentru a sta de vorbă și a putea fi găsite mai ușor de amatorii de excursii, care erau în special englezi și americani. Am început să le dau târcoale, căutând să prind crâmpoșe din conversațiile lor, care ar fi putut avea legătură cu florile de colț. Unul dintre ei m-a remarcat și m-a întrebat de ce mă învârteam aproape în fiecare zi în jurul lor. I-am răspuns cinstit, ceea ce l-a făcut să râdă. Era tânăr, voinic și simpatic. M-a supus la un adevărat interogatoriu, dorind să afle de unde veneam și cu cine eram la Mürren. Nu-mi mai aduc aminte numele lui, să-l botezăm „Hans”. A fost deosebit de impresionat de faptul că vorbeam curent franceza și engleza și cunoșteam de asemeni dialectul bernez. A manifestat interes pentru pictura dnei Hodler și m-a rugat să-l duc la locul unde ea picta un tablou al Eiger-ului, al Mönch-ului și al Jungfrau-ei. I-a admirat opera și, cum cunoștea regiunea ca pe fundul buzunarului său, a putut da dnei Hodler câteva indicații prețioase. Bătrâna doamnă a fost încântată. Apoi, într-o zi, el a întrebat-o pe nepusă masă: „Puteți să mi-l împrumutați pe puștan? Vorbește limbi străine și ar putea să-mi fie de ajutor cu francezii, englezii și americanii pe care trebuie să-i călăuzesc.” Auzind această cerere neașteptată am început să tremur de emoție, văzând

surpriza și ezitarea zugrăvite pe trăsăturile corespondentei mele. Dna Hodler a obiectat că nu era mama mea și că răspundea de soarta mea, dar în fața privirilor mele rugătoare a acceptat să mă încredințeze lui Hans.

Am făcut cu dânsul excursii minunate în împrejurimile Mürrenului, cu grupuri de tinere franțuzoaice, englezoaice și americane. Eram răsfățat de toată lumea și primeam o parte din toate bunătățile pe care aceste doamne le aveau în sacii lor. În consecință, îmi îndeplineam conștiincios misiunea de interpret. Toată lumea era mulțumită și Hans încasa bacșișuri bune peste tariful excursiilor sale. Totuși, nu am întâlnit niciodată flori de colț în cursul plimbărilor noastre și când i-am spus lui Hans, el mi-a răspuns surâzând să am răbdare.

Într-adevăr, puțin înaintea sfârșitului vacanțelor mele, a venit la dna Hodler și a rugat-o să mă lase să fac împreună cu el o excursie de două zile. Ținta urma să fie o cabană de la piciorul Silberhornului, unde părinții lui stăteau în timpul verii, pentru a păzi vacile unui grup de locuitori ai Lauterbrunnen-ului. Dna Hodler a acceptat.

Hans a fixat data excursiei noastre și spus să fiu gata în ziua indicată, la orele 5 dimineața, când urma să vină să mă ia de la pensiunea unde locuiam. Mi-am pregătit cu grijă sacul de munte, umplându-l până la refuz cu tot ce-mi închipuiam că-mi va fi de folos, și apoi l-am așezat pe masa din camera mea.

Hans a venit punctual. Când mi-a văzut sacul, m-a rugat să-l golesc, ca să vadă ce voiam să iau cu mine. A început o triere a conținutului, făcând două grămezi pe masă, una mică și una mare. Când a terminat, a luat grămada mică într-o singură mână și a vârat-o într-unul din buzunarele exterioare ale sacului său, care era imens și acoperea aproape toată masa. Mă simțeam cam plouat. Aș fi fost atât de mândru să pot umbla cu sacul în spinare alături de o călăuză.

Am pornit și am coborât de la Mürren spre Lauterbrunnen. Hans locuia cu familia într-una din ultimele case de la marginea acestei localități. Nevasta lui ne aștepta pentru a ne da apoi câte un bol cu cafea cu lapte și tartine mari de pâine neagră acoperite de un strat gros de unt și dulceată. Apoi, Hans s-a îndreptat spre grajd, de unde s-a întors trăgând după el o capră frumoasă.

Am pornit-o la drum în direcția Trummelbach-ului și, după ce am depășit această cascadă, am cotit-o spre stânga, pentru a începe ascensiunea unei pante abrupte și stâncoase – Hans în față, trăgând capra, eu în urma lor.

După vreo jumătate de oră de urcuș, Hans s-a oprit, a dezlegat capra și m-a legat în locul ei, întrucât panta devenea din ce în ce mai grea. Eram prea departe de casa lui pentru ca să se mai poată întoarce capra înapoi, și într-adevăr ea a continuat să meargă înaintea noastră, păscând ici colo câte o tufă de iarbă.

Ne-a trebuit o oră bună pentru a atinge vârful pantei stâncoase, când am intrat pădure de brazi; aceasta se întindea pe o adâncime de aproximativ 500 metri și îmbrăca valea la o altitudine de circa 2.500 metri.

În pădure, Hans m-a dezlegat. Când am ieșit din ea, am văzut în fața noastră coline cu pășuni verzi, dominate de culmile bine cunoscute ale Oberland-ului Bernez, de vârful Jungfrau și de o piramidă de gheață, mai puțin cunoscută, Silberhorn-ul.

Ne-am urcat pe una din coline și de acolo am văzut în depărtare, la vreo 1,5 km, o cabană clădită pe panta altei coline. „Privește, mi-a spus Hans, acolo locuiesc părinții mei”. Și-a pus mâinile la gură în formă de pâlnie și a dat un strigăt puternic. Ecoul a retransmis strigătul de trei ori, la interval de câteva secunde, și apoi am văzut o siluetă ieșind din cabană, urmată de un câine mare. Câteva secunde mai târziu a ajuns răspunsul la strigătul nostru. „Tatăl meu”, a spus Hans. Apoi am văzut cum câinele a pornit în galop în direcția noastră. După patru sau cinci minute, a ajuns la noi și a sărit de bucurie pe Hans. Era un splendid

câine ciobănesc german. Pe urmă s-a dus s-o miroase pe capră și în fine m-a cinstit și pe mine, dând o dată din coadă. Douăzeci de minute mai târziu am ajuns la cabană. Mama și tatăl lui Hans ne-au întâmpinat în prag. Erau munteni voinici, de aproape 60 ani. Am fost prezentat de Hans drept „tânărul său prieten”, ceea ce a provocat părinților săi o privire mirată, dar nici un comentariu.

Cabana era compusă din două camere, separate de un mic culoar. Una din camere era bucătăria și servea în același timp de sufragerie și de dormitor al părinților. În cealaltă cameră, paturi late de scândură acoperite de saltele constituiau tot mobilierul.

Hans și-a pus sacul pe una din mesele din bucătărie și s-a așezat într-un colț pentru a vorbi cu tatăl său. Dusese în prealabil capra la grajd. Mama era ocupată în fața sobei de gătit pe care fierbea o oală mare cu supă.

Tatăl lui Hans a pus masa și, puțin după aceea, aveam farfuriile pline cu o minunată supă de cartofi cu praz, în care fiersese un mare cârnaț țărănesc, afumat. Am mâncat toți cu mare poftă, vorbind foarte puțin.

Când mama lui Hans a strâns farfuriile, cei doi bărbați și-au scos lulelele și și-au pus pungile de tutun pe masă. Tatăl lui Hans a părut că ezită să-și umple pipa și atunci Hans i-a oferit din tutunul său, care era cu câțiva bani mai scump.

Mama a întrebat dacă doream cafea, ceea ce bineînțeles ne-a bucurat. Când cafetiera era pe masă, tatăl l-a întrebat pe Hans dacă dorea un pahar cu kirsch, un fel de vișinată specifică țărilor germanice. La un semn afirmativ al acestuia, s-a dus și a scos o sticlă dintr-un dulăpior ce atârna pe unul din pereți. Hans și cu tatăl său luară câte un pahar de lichior plin, mama o jumătate de pahar, iar mie mi-au turnat câteva picături în cafea.

Când mama lui Hans a venit să se așeze la masă cu noi, după ce strânsese vasele și după ce ne

băusem cafelele, Hans s-a ridicat și s-a îndreptat spre sacul său. În tot timpul mesei, privirile ambilor părinți rămăseseră ațintite de câteva ori asupra sacului, dar nici o vorbă nu fusese spusă.

S-a petrecut apoi o scenă care m-a amuzat mult. Hans a început să despacheteze conținutul sacului și la fiecare obiect se putea vedea cum părinții săi făceau un mic calcul mintal pentru a evalua prețul articolului.

Ceea ce a scos Hans m-a uimit: ciorapi și jachete de lână, tutun pentru tată, zahăr, săpun, cafea pentru mamă și multe altele. Nu se mai isprăvea și ochii părinților nu-și mai puteau ascunde mirarea. Când sacul a fost golit, părinții l-au întrebat pe Hans cum și-a putut permite să cumpere așa de multe lucruri. Surâzând, Hans a răspuns: „Cu ajutorul tânărului meu prieten” și a explicat generoasele bacșișuri primite drept mulțumire pentru serviciile mele de interpret.

„Și capra?”, a întrebat tatăl. Hans a răspuns afirmativ.

Brusc, devenisem un personaj important. Am primit a doua ceașcă de cafea și, de data aceasta, am căpătat un pahar întreg de kirsch.

A doua zi, dis-de-dimineată, Hans m-a luat și am urcat spre ghețarul Silberhorn-ului. M-a legat cu frânghia caprei și îl urmam la o distanță de trei-patru metri. M-a făcut atent la sunetele ce le emite zăpada înghețată sub pașii noștri și mi-a explicat posibilitatea existenței unor crevase în suprafața ghețarului.

După ce l-am trecut, am ajuns la o pantă acoperită de o iarbă înaltă de aproape 30 cm. O potecă șerpuia prin iarbă. Eram mirat că Hans nu mă dezleagă, dar nu m-am plâns. Mergeam tăcut în urma lui, când deodată am văzut în iarbă, la dreapta, înspre vale, minunate flori de colț. Am tras de frânghie și le-am arătat lui Hans. Mi-a zâmbit și mi-a spus: „Da, poți culege o duzină.”

N-am făcut decât un mic salt de pe potecă în iarbă, dar, spre uimirea mea, picioarele mi-au alunecat, am căzut pe spate și am început să o iau la vale fără să mă pot opri. Când am ajuns la capătul frânghiei, o

smucitură m-a imobilizat. M-am sculat în picioare rușinat și l-am privit pe Hans. Acesta a zâmbit și mi-a spus: „Privește în jos”. Mă aflam la vreo 2 metri de o prăpastie de circa 500 de metri, care ajungea până în valea Lauterbrunnen. Abia atunci au început să-mi tremure picioarele, ceea ce l-a făcut pe Hans să râdă. Apoi mi-a spus: „Poți trage două învățăminte din pățania ta. Primul este că, atunci când vrei să cobori o pantă, este mai bine să pui un picior în fața celuilalt, decât să sari cu ambele picioare odată. Al doilea este că adesea, acolo unde cresc florile de colț, pândește moartea la doi pași. Acuma poți culege florile”.

Mi-a arătat cum să le presez într-un carnețel, între două foi de sugativă, și apoi ne-am întors la cabană. Nu a spus părinților săi nici un cuvânt despre pățania mea.

Am primit o porție bună de cartofi copti cu cârnăț și brânză și apoi am pornit la drum înapoi spre Mürren.

Întors la școală, a trebuit să dau camarazilor mei nouă din duzina mea de flori de colț. Eram foarte mândru de ele, dar n-am povestit nimic de incidentul ce precedase culegerea lor.

Aproximativ 30 ani mai târziu, când am fost arestat, aveam încă cele trei flori de colț, lipite pe prima pagină a unui album cu fotografii, ale colegiului meu și ale camarazilor mei.

Din 1924, data întoarcerii mele din Elveția, până în 1941, nu am amintiri mai importante, demne de a fi povestite. Probabil că pot spune despre mine, pentru această perioadă, ceea ce se spune despre popoarele fericite, și anume că nu au istorie. M-am bucurat de o viață agreabilă, practicând destul de mult sport, iar munca mea de la Societatea de Telefoane, deși destul de grea, era interesantă.

M-am căsătorit de două ori și din a doua căsătorie am avut două fiice, Maria-Emanuela (Manola) și Alina.

Pot deci să trec la 1941.

REBELIUNEA LEGIONARĂ DIN IANUARIE 1941, VĂZUTĂ DIN PALATUL SOCIETĂȚII DE TELEFOANE

Pentru cititorii occidentali, trebuie să explic că legionarii, membri ai Gărzii de Fier, erau conduși de Horia Sima, iar acesta era susținut de Hitler. Sima încheiase un acord cu mareșalul Antonescu și participa la guvern, dar voia să pună mâna pe întreaga putere. Întrucât se produsese neînțelegeri grave, legionarii au vrut să încerce o lovitură de forță, care a fost denumită „rebeliunea”.

Le epoca aceea, lucram la Societatea de Telefoane în calitate de șef al oficiului local București și eram responsabil pentru contactul cu abonații din oraș.

În dimineața zilei în care a izbucnit rebeliunea, am fost avizați de către comandantul militar al Societății că nu avem voie să părăsim imobilul pentru motive de securitate. Apoi, în cursul dimineții, colonelul Traian Borcescu, subșeful Serviciului Siguranței¹, veni la mine pentru a mă întreba dacă puteam să-i dau o listă a telefoanelor legionarilor. Cum nu cunoșteam numele lor, i-am propus să-i dau o listă a telefoanelor instalate din momentul când Garda de Fier începuse să colaboreze cu mareșalul Antonescu. Propunerea mea a fost acceptată și după aproximativ două ore am putut remite lista cerută. A fost ușor pentru organele Siguranței să identifice numele și numerele de telefoane ale celor căutați de ei. Două ore mai târziu, toți cei care reprezentau un pericol pentru ordinea publică aveau liniile întrerupte. Aceasta a paralizat în parte activitățile subversive.

Totuși, aceasta nu a oprit acțiunile întreprinse pentru a pune mâna pe instituțiile principale din București, între altele Societatea de Telefoane și Prefectura de Poliție.

¹ De fapt, șeful Secției a 2-a Contrainformații din cadrul Serviciului Special de Informații, n. ed.

Am fost martor ocular al acțiunii dirijate împotriva Palatului Telefoanelor. Câteva sute de persoane erau masate în piața Teatrului National, chiar în fata intrării principale a Telefoanelor. Pe terasa Teatrului National, trei legionari în uniforma Gărzii de Fier, cămașă verde și diagonală, vorbeau mulțimii.

La un moment dat, mulțimea s-a pus în mișcare spre intrarea Telefoanelor. Când a ajuns la circa 30 de metri, locotenentul de jandarmi Isbășescu, comandantul companiei însărcinate cu apărarea Telefoanelor, ieși în fata atacanților și îi somă să se retragă, deoarece avea ordin să tragă. După o scurtă ezitare, mulțimea s-a retras.

Comandanții legionari de pe terasa teatrului au reînnoit încurajările și mulțimea s-a repus în mișcare. A urmat o a doua ieșire a locotenentului Isbășescu și o nouă retragere a atacanților.

Mă aflu la primul etaj al imobilului, acolo unde era instalată centrala automată. Un subofițer era culcat în fata uneia din ferestrele ce dădeau spre piața teatrului, în spatele unei puști mitraliere. Stăteam în picioare lângă dânsul.

Evenimentele începură să se desfășoare într-un ritm mai rapid. O coloană de circa 60 de fete între 10 și 12 ani, în uniforme albe, a pătruns în piața teatrului. Ele înaintau cântând, aliniate în rânduri de trei. Mulțimea s-a dat la o parte pentru a le lăsa să treacă. Acesta a fost momentul ales de către comandanții legionari pentru a da semnalul de atac. Locotenentul Isbășescu a ieșit pentru a treia oară spre a face ultima somație și apoi s-a retras.

Primii atacanți au ajuns la poarta principală a Telefoanelor. Legionarii, care ocupaseră imobilele din fața Telefoanelor, pe cealaltă parte a Căii Victoriei, au tras focuri de armă spre clădire. Acesta a fost momentul când jandarmii au deschis și ei focul.

Adresându-mă subofițerului culcat în fața mea, i-am cerut să-mi dea pușca lui mitralieră. Aș fi fost în

stare să trag asupra celor trei comandanți legionari de pe terasa teatrului, care continuau să incite mulțimea, și foarte probabil că i-aș fi lichidat. Răspunsul laconic al subofițerului a fost: „Am alte ordine”, cu toate că știa foarte bine că aveam gradul de locotenent. A tras câteva rafale și am văzut mici nori de praf la etajul al treilea al imobilului „Adriatica”, situat la circa 300 metri de imobilul Telefonoanelor. Cum mulțimea continua să înainteze, rafalele următoare fură trase în plin. Panica a cuprins pe atacanți, care au început să fugă în dezordine. Comandanții legionari dispăruseră de pe terasa teatrului. Numai două sau trei cadavre și câțiva răniți zăceau în piață. O tăcere stranie domnea peste tot.

Venind dinspre strada Câmpineanu, care dă în piața teatrului, au apărut doi soldați germani înarmați cu pistoale mitralieră. Aruncară o privire spre piață și apoi dispărură. N-am aflat niciodată care a fost misiunea lor.

Am rămas încă două zile imobilizați în palatul Telefonoanelor, până ce ordinea a fost restabilită în toată Capitala.

Zece ani mai târziu, fiind în pușcărie la Aiud, am fost pus, succesiv, în celule unde am găsit pe cei trei comandanți legionari pomeniți mai sus. Toți trei vorbeau cu dispreț de armata română, în special de gradele superioare. Am avut satisfacția să le pot spune că dacă un umil subofițer de jandarmi nu ar fi executat conștiincios ordinele ce le avea, ei nu ar fi supraviețuit probabil rebeliunii.

DIVERSE EPISOADE DIN TIMPUL RĂZBOIULUI CONTRA RUȘILOR

Atunci când nemții au declarat războiul Sovietelor și când mareșalul Antonescu a devenit aliatul lor, forțele germane au stabilit un post de comandă la București și un centru de transmisiuni în localurile Școlii de Război. Un oarecare maior Suck era comandantul acestui centru și printr-însul treceau toate cererile pentru mijloace de comunicații telefonice și telegrafice. Pentru cele telegrafice trebuia să se adreseze direcției poștelor, pentru cele telefonice, Societății Anonime Române de Telefoane.

Întrucât cunoșteam germana, am fost delegat pentru contactele cu maiorul Suck. Era foarte corect și, deși tânăr pentru gradul său, era de o remarcabilă capacitate. Raporturile noastre au fost aproape cordiale. În afara câtorva dificultăți la început, până ce am putut stabili modalitățile de plată, nu am avut nimic să ne reproșăm reciproc, de altminteri serviciile telefonice funcționând ireproșabil.

Fiind convins că înfrângerea germanilor era inevitabilă, am început să mă gândesc la ce aveam de făcut când se va produce prăbușirea. Experiența cu legionarii mi-a indicat soluția. Nu aveam decât să păstrez la zi o listă a tuturor instalațiilor germane cuprinse în facturile lunare ce le puteam obține ușor de la contabilitate.

Lucrurile luară însă o întorsătură diferită și trebuie să deschid câteva paranteze, înainte de a putea ajunge la povestirea deznodământului care s-a produs în seara zilei de 23 august 1944.

Tatăl meu era prieten cu un francez, căpitanul Georges Daurat. Acesta făcuse parte din misiunea generalului Berthelot, care venise în România spre sfârșitul primului război mondial. Daurat rămăsese în țară după război și se căsătorise cu o româncă. Iubea România și a rămas mai departe în țară chiar după divorțul său. Fusesse timp de 14 ani în Congo și avea o vastă experiență. Având simpatie pentru mine, venea să mă vadă în biroul meu cu ocazia plății facturilor sale telefonice. Bineînțeles că discutam politică, iar el

îmi cunoștea sentimentele față de nemți. Într-adevăr, cum fusesem crescut într-un colegiu francezesc în timpul primului război mondial, nu puteam fi decât germanofob. În afară, de aceasta, faptul că germanii ne impuseseră arbitrajul de la Viena, care ne obliga să cedăm o parte din Ardeal ungurilor, contribuise să sporească antipatia mea față de dâșșii.

Am observat că, în cursul conversațiilor noastre, Georges Daurat îmi puneă întrebări referitoare la comunicațiile telefonice germane. Observându-mi mirarea, mi-a mărturisit într-o zi că făcea parte din rezistența franceză și colabora cu „aliații”. Nu mi-a fost greu să înțeleg că era vorba de Intelligence Service. M-am oferit să-i remit o copie a facturilor ce le aveam. A fost încântat. Aceasta dădea posibilitatea aliaților să cunoască întreagă ordine de bătaie a trupelor germane din România.

Între timp, raporturile dintre mareșalul Antonescu, de o parte, și Partidul Național Țărănesc, prezidat de Iuliu Maniu, și Partidul Național Liberal, prezidat de Dinu Brătianu, de altă parte, au devenit mai încordate. Partidele de opoziție erau împotriva continuării colaborării cu germanii dincolo de Nistru. Mareșalul, însă, se considera obligat să continue lupta alături de germani. Se știa, de asemeni, prin zvonuri, că raporturile dintre Regele Mihai și Mareșalul Antonescu nu erau dintre cele mai bune.

În ceea ce mă privea, mă bucuram în exercițiul funcțiunilor mele de o oarecare independență. Eram în termeni destul de buni cu maiorul Aurel Căpățână, care era comandantul militar al Telefoanelor. Fusesse locotenent instructor la Școala de Infanterie Nr. 1, unde-mi făcusem serviciul militar. Nu fusesem sub ordinele lui, dar ne cunoșteam. Nu eram întotdeauna de acord în anumite privințe, deoarece era un fervent admirator al mareșalului Antonescu și executa orbește toate ordinele ce le primea. Acestea nu erau totdeauna conforme principiilor Societății de Telefoane, care considera interesele sale comerciale drept factor principal în raporturile sale cu abonații și cerea ca orice întrerupere a serviciilor unui abonat să nu fie

executată decât pe baza unui ordin precis al Siguranței. Aceasta din urmă era reprezentată de colonelul Traian Borcescu, subșeful Siguranței² și intim colaborator a lui Eugen Cristescu.

Raporturile mele cu Borcescu erau cordiale. Discutam împreună majoritatea problemelor delicate și cădeam destul de repede de acord. Bineînțeles că multe din convorbirile noastre aveau un caracter politic și, în cursul unei asemenea conversații, am pus colonelului următoarea întrebare: "În caz de conflict între M.S. Regele Mihai și mareșalul Antonescu, de partea cui ați fi?" "Bineînțeles, a Regelui" fu răspunsul. Știam cum stăteam.

Am avut ocazia să-i verific atitudinea cu ocazia incidentului următor: existase o scrisoare semnată de Maniu și Brătianu adresată mareșalului Antonescu, în care partidele de opoziție insistau asupra necesității încetării participării trupelor române la operațiile militare alături de nemți dincolo de Nistru.

Mareșalul răspunsese lui Dinu Brătianu printr-o scrisoare de 14 pagini, al cărui conținut nu era nici obiectiv, nici prea afabil. Între altele, mareșalul spunea că liberalii ar face mai bine să fie mulțumiți că pot tăia cupoanele acțiunilor lor, în loc să se ocupe de politică.

În afară de aceasta, el le reproșa că nu participă la efortul de război. Această acuzație era nedreaptă. Verii mei, Gheorghe Brătianu și Vintilă Brătianu, fratele meu Marc Brătianu fuseseră toți pe front. Un alt văr, aviator, pe care-l chema de asemeni Dan Brătianu, fusese doborât în Crimeea de către ruși.

Unchiul meu Dinu Brătianu îmi dăduse scrisoarea pentru a o citi, spre a mă pune la curent cu opiniile mareșalului Antonescu despre familia noastră. Făcusem imprudența să vorbesc despre această scrisoare fiind la birou, nebănuind că aș putea fi supravegheat de agenți ai maiorului Căpățână. Într-adevăr,

² v. nota de la pag. 17

dimineată, pe la orele 7, a sunat cineva la poartă și m-am găsit în fața unui maior al Serviciului Marelui Stat Major și a unui comisar al circumscripției mele.

Maiorul se prezintă foarte politicos. Se numea Nicolau. Îmi spuse că regreta de a fi obligat să-mi percheziționeze domiciliul, fără însă a-mi spune despre ce era vorba. Cum nu mă știam vinovat de nici un delict, l-am poftit înăuntru. Locuiam cu nevasta și copiii într-un mic apartament de trei camere, compus din dormitor, camera copiilor și un salon-sufragerie.

Maiorul Nicolau și comisarul începură să deschidă ușile bufetelor și să tragă sertare, fără a manifesta prea multă curiozitate. L-am întrebat atunci ce căutau. Maiorul mi-a răspuns puțin jenat: „Scrisoarea mareșalului Antonescu către dl Brătianu.” L-am răspuns: „Eu sunt dl Brătianu.” Mi-a replicat: „Nu este o scrisoare către dvs, ci una către dl Dinu Brătianu.” M-am prefăcut că eram mirat și i-am spus: „Dacă sunt bine informat, secretul corespondenței este încă garantat de constituție?” Maiorul Nicolau a surâs și mi-a spus că regretă, dar nu poate discuta problema pentru moment și m-a rugat să nu-l fac să piardă timp în mod inutil și să-i spun dacă scrisoarea era în posesiunea mea. Am răspuns negativ, deși scrisoarea se găsea efectiv pe biroul meu, unde era mai mult sau mai puțin ascunsă sub o pereche de chiloți aruncați din neglijență de nevasta mea. Am avut norocul ca maiorul să accepte răspunsul meu. Percheziția fu întreruptă și au plecat cu scuze.

Am început să mă îmbrac repede și am vrut să telefonez unchiului meu pentru a-i relata incidentul. Telefonul era însă întrerupt. Am luat atunci scrisoarea și m-am dus să o remit adevăratului ei destinatar, care locuia la câteva sute de metri distanță de mine.

Sosit la birou, m-am dus drept la colonelul Borcescu pentru a-l întreba cum justifica închiderea telefonului meu, atunci când, după toate aparențele, dorea să colaboreze cu mine.

Mi-a răspuns că nu știa nimic și că probabil un alt serviciu, care depindea de maiorul Căpățână, dăduse această dispoziție. A dispus să mi se deblocheze imediat telefonul.

Am decis atunci să iau măsuri spre a evita eventualele neplăceri ce le-aș fi putut avea, pentru că dețineam într-adevăr unele documente care n-aveau ce căuta la mine. Am spus lui Borcescu că aveam la mine copii ale facturilor nemților, pe care le păstram spre putea întrerupe comunicațiile lor dacă ar fi cazul, și că eram de părere că ar fi mai bine ca aceste copii să fie la dânsul. A acceptat imediat. Ar fi fost greu să ai o mai bună acoperire decât aceea a subșefului serviciilor secrete.

Am putut astfel să-mi continui liniștit activitatea, dar au existat totuși unele lucruri pe care le păstram pentru mine, cum a fost, spre exemplu, faptul că prin intermediul lui Daurat făcusem cunoștință cu profesorul Alexandre Eck. Acesta era alsacian, avea 65 ani și era profesor la Institutul de Bizantinologie din București. Vorbea 14 limbi și era rezidentul Intelligence Service-ului în România. Am cunoscut de asemeni la dânsul pe dl Pierre Boullen, consulul Franței din Timișoara, și pe dl Pierre Guiraud. Toți erau în rezistența franceză și lucrau pentru Intelligence Service. Ei erau în contact prin radio cu maiorul Arthur Ellerington din consulatul englez din Istanbul.

Un alt lucru pe care nu l-am spus lui Borcescu a fost faptul că Maniu și Dinu Brătianu încercau să ia contactul cu englezii și americanii pentru a scoate România din războiul alături de nemți. În acest scop, încercaseră să-l trimită pe generalul Rădescu, însoțit de Savel Rădulescu, fost colaborator al lui Nicolae Titulescu, la Istanbul. Ei trebuiau să părăsească țara într-un avion pilotat de Matei Ghica Cantacuzino, decolând de pe moșia soției mele, din județul Ialomița. Ar fi urmat să-i însoțesc în calitate de interpret și să stabilesc contactul cu serviciile engleze de la Istanbul.

Totul părea că se desfășoară perfect, până când, în preziua plecării noastre, Savel Rădulescu l-a

informat pe Maniu că nu mai poate pleca, deoarece mama lui este suferindă. Această defecțiune a provocat indignarea multor liberali și național-țărăniști și a fost un noroc că Siguranța nu fusese informată, sau este posibil să fi fost, dar să fi închis un ochi.

În afară de serviciul meu la Societatea de Telefoane, mă ocupam și de facilitarea emigrării evreilor. Aceasta depindea de Crucea Roșie, al cărei președinte era unchiul meu, doctorul Ion Costinescu. El mă numise șef al biroului emigrării evreilor. Operațiunea se făcea pe mare, pe motoveliere închiriate din Turcia și care navigau sub pavilionul Crucii Roșii. După eșecul misiunii Rădescu-Rădulescu, unchiul meu Dinu Brătianu decisese să mă trimită cu unul din aceste vase, spre a începe negocieri cu anglo-americanii.

Având nevoie de un pașaport, a trebuit să mă adresez lui Borcescu. Dat fiind că acum colaboram destul de deschis, i-am spus că era vorba să mă informez la Istanbul despre condițiile în care vasul „Struma”, cu emigranți evrei din România, fusese scufundat. Borcescu acceptă imediat să mă ajute să-mi procur un pașaport, mi-a spus însă că trebuie să obțin și acordul nemților. În acest scop trebuia să vorbesc cu Radu Lecca, colaborator cunoscut al Gestapoului. M-a însoțit la acesta și i-a dat explicațiile necesare.

Urma să plec pe un moto-velier de 200 tone, „Kazbeh”. Trebuia să transportăm 300 de emigranți evrei.

Lecca a promis să facă demersurile necesare pe lângă nemți și, două zile mai târziu, spre surprinderea mea, Borcescu mă informă că avea deja pașaportul vizat de nemți.

Rapiditatea cu care obținusem această aprobare mi s-a părut suspectă și m-a făcut să ezit. A fost norocul meu. „Kazbeh” a ridicat ancora la ziua fixată și a fost însoțit, pentru a trece prin câmpul de mine ce apăra intrarea în portul Constanta, de două vedete germane. Când a ajuns în dreptul Varnei, a fost însă interceptat de alte două vedete germane, care l-au somat să oprească. Un velier poate frâna greu pe loc și nemții l-au torpilat, deși era sub pavilionul Crucii Roșii. Toți cei 300 emigranți evrei s-au înecat. Numai

căpitanul, mecanicul său și un marinar, toți trei turci, au fost salvați de nemți.

După încheierea armistițiului, în 1944, am aflat că nemții fuseseră informați că printre cei 300 emigranți evrei se aflau și trei agenți englezi, veniți din Polonia, care doreau să ajungă la Istanbul.

Rapiditatea obținerii vizei mele putea oare să însemneze că nemții ar fi fost fericiți să mă poată lichida într-un mod atât de elegant? În orice caz, acest tragic incident m-a îndemnat să fiu mult mai precaut. Dar s-a întâmplat ca, în mai 1944, Georges Daurat să vină la biroul meu de la Telefoane, extrem de agitat, pentru a-mi spune că profesorul Eck și câțiva dintre colaboratorii săi fuseseră arestați de către nemți. M-a întrebat dacă puteam găsi o soluție pentru ca ei să fie preluați de autoritățile române, având în vedere că numai acestea aveau dreptul să dețină și să judece cetățeni străini. L-am întrebat pe Daurat dacă acceptă să-și destăinuie activitatea colonelului Borcescu și a acceptat fără ezitare.

După ce l-am pus pe Borcescu la curent, acesta mi-a spus că nu poate rezolva problema singur și a propus să mă conducă la șeful său, Eugen Cristescu. Am acceptat și a doua zi m-a condus la o vilă din cartierul Cotroceni, unde Cristescu primea vizite care trebuiau să rămână secrete. La epoca aceea, nu știam că Cristescu însuși colaborează deja cu alte linii ale Intelligence Service-ului. L-am explicat că nici liberalii, nici național-țărăniștii, nu puteau accepta ca cetățeni străini să riște să fie împușcați de Gestapo pe teritoriul românesc. Cristescu a promis să se ocupe de acest caz și într-adevăr, în seara aceleiași zile, profesorul Eck, secretara sa Marguerite Haller și alți colaboratori de-ai săi au fost transferați la Malmaison, închisoare care servea ca loc de detenție pentru deținuții serviciilor secrete românești. Chiar de a doua zi, profesorul Eck putea să reia prin radio contactul cu Istanbulul, unde maiorul Ellerington centraliza rapoartele serviciilor engleze care activau în România.

VARA 1942, PE FRONTUL DIN UCRAINA

Când germanii au declarat război Rusiei, am avut de la început convingerea că nu-l vor câștiga. Totuși, înțelegeam ca mareșalul Antonescu să devină aliatul lor în scopul recuceririi Basarabiei și Bucovinei, pe care Sovietele ni le răpiseră pe baza acordului Molotov-Ribbentrop. Fiind locotenent de rezervă în transmisiuni, am fost trimis pe front în calitate de comandant al unei companii compuse pe jumătate din lucrători specializați ai Societății de Telefoane și pe jumătate din soldați ai Regimentului 1 Transmisiuni București.

Am fost delegat sub ordinele maiorului german Henlein, din OKW (Înaltul Comandament al Armatei), al cărui post de comandă era la Nikolaiev, în Ucraina, și am fost însărcinat cu întreținerea liniei de înaltă frecvență Nikolaiev-Cherson-Melitopol, de o lungime de circa 220 km.

Am rămas în Ucraina numai trei luni. Cu acest prilej, am putut să-mi dau seama că populația locală nu avea nici un sentiment de ură față de români. Dacă nemții ar fi avut mai mult bun simț politic, cursul evenimentelor ar fi fost altul. Atitudinea populației s-a schimbat cu totul când nemții au început să deporteze, în 1942, pe toți tinerii, bărbații și femeile, de la vârsta de 17 ani în sus, pentru a-i pune să lucreze în uzinele germane. În afară de aceasta, colhozurile au fost exploatate la maximum, iar soarta populației a fost mult mai rea decât fusese sub diriguitorii ruși. Începând din iulie 1942 s-au dezlănțuit acțiunile partizanilor.

Am profitat de libertatea mea relativă de mișcare pentru a explora țara, iar drumurile mele m-au condus până în sudul Crimeii. Aceasta este o regiune minunată, a cărei populație tătară reușise, până la acea dată, să-și păstreze caracterul național. După război, din ordinul lui Stalin, tătarii au fost toți deportați dincolo de Urali. Mii dintre ei au murit pe drum.

Localitățile de pe coasta de sud a Crimeii, în afară de Sevastopol, erau aproape intacte. Am intrat în

acest oraș două săptămâni după ce fusese cucerit de nemți. Deși avuse o populație de mai bine de 100.000 locuitori, nu am găsit un loc unde să adăpostesc echipa de șase oameni care era cu mine. Nu mai era nici o casă în picioare. Dar am fost impresionat să văd, la intrarea în port, dominând treptele de marmoră ce coborau spre apă, patru coloane grecești cu capiteluri rămase intacte.

Am vizitat mai multe localități de pe litoral, dintre care Voronzovca și Ialta. Impozantele locuințe ale nobilimii ruse erau în perfectă stare. Nu am văzut decât foarte puține clădiri noi făcute de regimul comunist în cei 25 ani trecuți de la cucerirea puterii, și toate erau lipsite de stil.

Nu pot relata nici un eveniment marcant din această perioadă. Totuși un singur episod ar putea, probabil, produce un zâmbet.

După ce mi-am luat în primire circuitul, am putut constata destul de repede, grație specialiștilor mei formați după normele I.T.T.-ului, că pentru a putea fi exploatat în bune condițiuni avea nevoie să fie omogenizat. După o săptămână am avut o listă completă a materialului indispensabil și am remis-o maiorului Henlein, care mi-a promis să facă cele necesare. M-a avertizat totuși că procurarea lui ar putea dura un oarecare timp. Afară de stâlpii, care se puteau găsi pe loc, era vorba mai cu seamă de 2.000 manșoane de cupru, care serveau pentru a izola și a consolida joncțiunile.

S-a întâmplat ca, în cursul drumurilor mele în Crimeea, să am ocazia să vizitez depozite germane de material de transmisiuni, unde am fost foarte bine primit de tinerii ofițeri germani, bucuroși să primească țigările „Antonescu”, considerate a fi foarte bune. Rația zilnică germană era de 6 țigări, care conțineau mai mult frunze de sfeclă decât tutun. Soldații români primeau 20 țigări. În același timp unul din depozitele germane poseda un stoc important de manșoane. O simplă semnătură din partea mea a fost suficientă pentru a primi cele 2.000 de bucăți de care aveam nevoie, iar cu un cadou de 1.000 țigări am pecetluit

operația.

Două săptămâni mai târziu, circuitul era în perfectă stare de funcționare. În mai puțin de două minute obțineam legătura cu biroul meu de la București, iar la nevoie aș fi putut vorbi cu orice abonat din Berlin sau chiar din Paris.

Uitasem complet să-l înștiințez pe maiorul Henlein de această operație. Au trecut trei săptămâni și într-o zi am fost convocat de urgență la o ședință de lucru la Nikolaiev. M-am prezentat acolo în ținută de campanie și am fost surprins să găsesc într-o sală a postului de comandă ofițeri germani din transmisiunile aviației, marinei și trupelor terestre, toți în uniforme de paradă. M-au informat că urma să participăm la o conferință prezidată de ministrul poștelor germane, un oarecare Muller, venit special de la Berlin. După câteva minute, acesta apărură însoțit de maiorul Henlein. Ministrul Poștelor germane era prototipul prusacului buhăit, cu părul roșu, arogant și plin de sine. Noi, care eram o duzină, am fost prezentați pe rând, cu zgomotoase ciocniri de călcâie, și am luat apoi loc cu toții în jurul unei mese mari ovale.

Ministrul s-a așezat la dreapta maiorului Henlein. Eram despărțit de dânsul de un singur ofițer german. Ședința fu deschisă de maior, care ne-a spus că ministrul se deplasase personal pentru a cunoaște nevoile noastre.

A trebuit să raportăm pe rând, în mod concis, despre funcționarea circuitelor noastre, arătând eventualele nevoi. Tinerii ofițeri germani se sculau unul după altul, ciocnind din cizme, și raportau. Ministrul lua note pe un carnețel. Comentarii puține sau deloc. Când mi-a venit rândul, am fost măsurat din cap până în picioare cu o privire disprețuitoare a ministrului, care avea aerul să spună: „Ce caută aici acest țăran de la Dunăre?” Poziția mea de drepti era mai puțin țeapănă, iar călcâiele mele nu răsunau atât de tare ca ale camarazilor germani. Ministrul m-a privit o clipă și apoi mi-a spus: „Ei bine, dle locotenent?” Răspunsul meu

fu laconic: „Nimic de raportat, dle Ministru”. Acesta a aruncat o privire în carnețelul său și m-a întrebat surprins: „Cum, nimic? Ați cerut 2.000 manșoane și alt material pentru circuitele dv.” „Nu mai am nevoie, dle Ministru.” „Cum este posibil?” „Am găsit materialul necesar într-un depozit din Crimeea”. „Nu aveți dreptul să-l luați de acolo. Ei țin de înaltul comandament din Crimeea, iar aici este înaltul comandament al Ucrainei. Cum ați putut lua materialul?” „Simplă afacere de schimb, dle Ministru.” „Ce vreți să spuneți prin aceasta?” „Nimic special, dle Ministru, noi avem țigări, dvs aveți material, am făcut schimb.” Obrazul ministrului devenise stacojiu. Nu putu spune decât un cuvânt: „Nemaipomenit!”, și a trecut la următorul.

Ședința a fost ridicată și ministrul a părăsit sala însoțit de Henlein, care înainte de a ieși îmi făcu semn să-l aștept.

Rămas cu camarazii germani, aceștia părură îngrijorați de eventualele sancțiuni ce ar fi putut urma. După vreo 10 minute, maiorul Henlein își făcu apariția. Îmi aruncă o privire severă, apoi, venind spre mine, surâse brusc. Îmi puse amical mâna pe umăr și-mi spuse: „Nu a fost prea regulamentar, dar ați făcut bine.”

Maiorul Henlein nu era nazist.

IALTA

Acest nume cu rezonanță agreabilă este al unei localități pitorești de pe malurile Mării Negre. Am vizitat-o în 1942, în timpul perioadei pe care a trebuit să o petrec pe front. Am fost mirat să constat numărul mic de construcții noi făcute în cei 25 ani de guvernare comunistă. Ceea ce rămăsese de la regimurile anterioare dădea dovadă de gust și de simț artistic. Era trist să vezi până la ce punct putuse decădea un popor înzestrat cum este poporul rus, care a dat artiști, pictori, scriitori și muzicieni de valoare mondială.

Dar Ialta a fost și sediul unei conferințe cu consecințe dezastruoase pentru Europa, precum și pentru o bună parte a omenirii. Prin acordul de la Ialta, trei oameni, Churchill, Roosevelt și Stalin au decis soarta a mai mult de 100 milioane de europeni. Fără a-i întreba, aceștia au fost trecuți sub dominația comunistă rusă. Cu ce drept?

În timpul războiului l-am admirat pe Churchill. A fost un bărbat de un curaj excepțional și ascultam cu nesaț cuvintele sale de încurajare adresate poporului englez și europenilor asupriți sub cizma nazistă. Voi cita doar câteva:

După dezastrul de la Dunkerque, el se adresa Franței spunând: „Francezi, aici sunt eu, Churchill, care vă vorbește. Am pierdut o bătălie, dar nu am pierdut războiul. Până în 1943 vom termina mobilizarea imperiului nostru și vom câștiga.”

După bătălia Londrei, el spunea englezilor și lumii întregi: „Niciodată până acum în istorie, atât de puțini oameni nu au făcut atât de mult pentru așa de mulți!” Concizia textului englezesc este atât de perfectă încât fraza este greu de tradus în românește.

Și totuși, este același om care a semnat acordul de la Ialta. Noi știm că Roosevelt era bolnav și sub

influența soției sale, care era comunistă. În afară de aceasta, americanii știau foarte puțin despre Europa și nu descoperiseră încă dreptul roman. În ceea ce îl privește pe Stalin, trebuie recunoscut că pentru interesele Rusiei el a fost genial. A știut să speculeze situația și să obțină condiții care să lase sovietelor posibilități de expansiune niciodată visate, nici chiar de țării cei mai ambițioși. A știut să creeze în mai multe colțuri ale lumii focare de infecție, împărțind în două țări ca Germania sau Coreea, sau un oraș ca Berlinul. A impus existența, în țările cu granițe comune cu URSS, a unor „regimuri democratice”, fără ca nimeni să se gândească să definească ce trebuie înțeles sub această denumire.

Poate că prezența unui francez la laltă ar fi schimbat lucrurile.

Fusese acceptat, de englezi și americani, cât și de ruși, că războiul urma să se termine fără cuceriri teritoriale și că toate anexările efectuate sub ordinele lui Hitler sunt considerate ca nule și neavenite.

Ce a rămas din aceste frumoase promisiuni?

Acordul Ribbentrop-Molotov este încă în vigoare în ceea ce privește România. Sovietele ocupă, fără a consulta populațiile respective, Basarabia, Bucovina, Ucraina subcarpatică și 22 comune din districtul Herța în Moldova. Fiind în pușcărie, am fost în aceeași celulă cu căpitanul de marină Drăgușin, care continuase să navigheze un oarecare timp pe Marea Neagră înainte de a fi arestat. Ne-a povestit cum întâlnise în porturile rusești Batumi, Suhumi și Tuapse lucrători basarabeni deportați acolo pentru a munci ca hamali. Câte mii de basarabeni și bucovineni au avut aceeași soartă? Nimeni nu o va putea spune, și totuși a fost stabilit la Națiunile Unite că nu sunt permise transferuri de populație.

Sovietele ocupă o bună parte din Polonia de răsărit și au dat acesteia, în compensație, teritorii germane care nu au aparținut niciodată Poloniei. Cum se poate imagina ca orașul lui Kant, Königsberg, să nu mai fie german? Cine-și poate închipui ceva mai aberant decât împărțirea Berlinului? Și, cu toate acestea, rușii

nu sunt satisfăcuți. În numele unei ideologii care nu mai este propagată nici măcar de aceia care au lansat-o, ei vor să realizeze revoluția mondială. Cu tot eșecul politic și economic-total ei își continuă expansiunea sub amenințarea armelor, vezi Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria, Polonia, Afganistanul. Acolo unde nu pot fi prezenți ei înșiși, acționează prin intermediul cubanezilor, nemților din răsărit și al altora. Recentele evenimente din Grenada sunt un exemplu tipic al infiltrației lor viclene.

Este bine cunoscut faptul că regimul comunist marxist-leninist face mare caz de metodele sale de analiză bazate pe materialismul dialectic. Acestea i-au permis să ducă o politică destul de eficace de mai bine de 60 de ani. Dar poate că rușii au uitat un lucru afirmat de un filosof englez, și anume că logica este cel mai bun mijloc de a comite erori cu deplină încredere. Dacă punctul de plecare este greșit, oricât de perfectă ar fi logica cu care se clădește pornind de la acest punct, concluzia va fi falsă. Acest lucru a fost demonstrat de eșecul total al economiei rusești și al țărilor de sub dominația ei. Înainte de 1917, Rusia hrănea cu cerealele sale, produse de Ucraina, o bună parte a Europei, iar mujicii săi înrobiți trăiau omenește. Azi Rusia importă cereale din America și din alte țări.

România era de asemeni o țară exportatoare, iar moneda ei, leul, făcea primă la bursa din Paris. Azi, pâinea, laptele, ouăle, untul, carnea sunt raționate în România și situația se înrăutățește pe zi ce trece.

Este imperios necesar ca lumea să se trezească, deoarece tensiunea care există între Răsărit și Apus crește din zi în zi și a sosit momentul să se lanseze un apel către diriguitorii celor două supraputeri ca să înceapă să gândească.

Eu sunt convins că marile creiere din Kremlin sunt perfect conștiente de faptul că starea de neliniște ce domnește în lume se datorește condițiilor în care a luat sfârșit cel de-al doilea război mondial. Nu s-a încheiat o pace justă.

În afară de regiunile enumerate mai sus, Sovietele mai ocupă prin forță cele trei republici baltice, a doua jumătate a insulei Sahalin, și acestea fără nici o bază juridică. Ele înarmează mai târziu Siria, Libia, Mozambicul. Stalin a deportat în Siberia mai toată populația tătară din Crimeea. Milioane de oameni sunt nemulțumiți de această stare de lucruri, dar nu pot face nimic fără a risca ani de pușcărie sau de lagăre de concentrare.

Toate acestea, inclusiv armamentul, costă Sovietele peste 200 miliarde de dolari pe an. Și pentru ce? În condițiile actuale un război este imposibil, întrucât țara care l-ar începe ar înfrunta același risc de a dispărea ca adversarii săi. A sosit momentul să se găsească o soluție și le revine în primul rând rușilor sarcina de a contribui la găsirea ei. Ei știu foarte bine că americanii nu îi amenință nicăieri și că ei sunt aceia care dețin o superioritate evidentă în toate sectoarele înarmării aeriene, terestre și maritime.

Sovieticii sunt de asemeni conștienți de faptul că popoarele pe care ei le asupresc nu așteaptă decât momentul potrivit pentru a se răzvrăti. Vezi Ungaria și Cehoslovacia. Trebuie luat în considerare și numărul de deținuți politici și de cereri de emigrare din toate țările dominate de ruși.

O analiză obiectivă arată clar că nu ar fi nevoie de prea multe eforturi pentru ca rușii să poată câștiga în lumea întreagă un ascendent moral și politic fără egal, dacă ar reda libertatea, nu numai popoarelor pe care le asupresc, dar și tuturor popoarelor din cuprinsul Uniunii Sovietice. Oricare efort de înarmare ar deveni inutil, iar cele 200 miliarde de dolari cheltuiți anual în acest scop ar putea fi întrebuințați în folosul popoarelor Rusiei, care au mare nevoie de ele, și, poate, și pentru a veni în ajutorul țărilor subdezvoltate.

Miile de spioni sovietici răspândiți în lume s-ar întoarce pentru a trăi fericiți acasă, fără a-și mai risca viața pentru a fura informații privind tehnologia țărilor capitaliste decadente, iar rușii ar fi aceia care ar profita în primul rând de libera circulație a oamenilor și a ideilor.

PARTICIPAREA MEA LA EVENIMENTELE DIN SEARA ZILEI DE 23 AUGUST 1944 ȘI DIN SĂPTĂMÂNILE CE AU URMAT

Încă la începutul lunii august, trupele germane se retrăgeau precipitat în fata ofensivei rusești din Ucraina, iar Hitler nu a putut da lui Antonescu cele două divizii blindate promise pentru a apăra Nistrul. Partidele politice române de opoziție exercitau presiuni asupra Regelui pentru a trece la acțiune.

În principiu, data de 26 august 1944 fusese fixată pentru ca Regele să-i ceară lui Antonescu demisia, dar trupele rusești înaintaseră mai repede decât fusese prevăzut.

La 21 august, m-am dus la unchiul meu, doctorul Ion Costinescu, la vila sa de pe malul lacului Snagov, unde se găsea împreună cu cumnatul său Dinu Brătianu. Ei mi-au spus că așteptau să se întunece ca să se ducă cu barca la vila inginerului Marino, unde se afla Maniu împreună cu alți conducători ai Partidului Național-Țărănesc. A avut loc atunci o întrevedere în cursul căreia au fost puse la punct măsurile ce trebuiau luate pentru colaborarea cu Regele Mihai, după obținerea retragerii mareșalului Antonescu și încheierea unui armistițiu cu rușii.

Dar lucrurile s-au precipitat. La 22 august rușii forțaseră deja frontul și Regele trebuia să acționeze. Îl convocă pe mareșal la palat și, cum acesta refuză să demisioneze, dispuse arestarea lui. Modul cum s-au desfășurat lucrurile este cunoscut. Ceea ce se știe mai puțin este ce s-a petrecut la Societatea de Telefoane.

În după-amiaza zilei de 23 august, colonelul Borcescu m-a chemat și m-a rugat să nu părăsesc Societatea, având în vedere că lucrurile se precipitau și urma să aibă nevoie de mine. Seara, Regele s-a adresat poporului român și a anunțat arestarea mareșalului Antonescu. Avuseseră loc negocieri cu

generalul german Gerstenberg, care comanda trupele germane din România și care acceptase să ordone retragerea efectivelor sale dacă li se garanta liberă trecere. El a telefonat totuși lui Hitler, iar acesta i-a ordonat să dezarmeze trupele românești, să-l aresteze pe Rege, să ocupe Bucureștiul și să continue lupta contra rușilor pe teritoriul românesc.

În aceste condițiuni, Statul Major Român trebuia să ia măsuri urgente, dintre care una din primele a fost întreruperea liniilor de comunicație telefonice germane. La nouă seara, colonelul Borcescu mi-a dat înapoi listele pe care i le dădusem, iar la orele 23 toate instalațiile germane erau întrerupte. Această acțiune a contribuit mult la neutralizarea efectivelor germane.

Versiunea televizată dată de regimul comunist român despre aceste evenimente este complet falsă. Regimul comunist știe însă perfect ce se petrecuse. Am fost supus la mai multe interogatorii amănunțite asupra acestui subiect în timpul când eram în pușcărie, precum și după eliberarea mea. Am fost vizitat de două ori de un domn relativ în vârstă, care mi-a spus că a fost trimis la mine de o secție a partidului comunist care se ocupă de probleme istorice. I-am dat toate detaliile pe care dorea să le aibă, însă falsificarea sistematică a relatării evenimentelor de către regimul comunist și-a urmat cursul.

La orele 23.15, colonelul Borcescu mi-a dat un bilet către comandantul închisorii Malmaison. În acest bilet dădea ordin ca profesorul Eck, secretara sa, Marguerite Haller, și restul colaboratorilor săi să fie puși imediat în libertate; a fost eliberat și Rică Georgescu, unul dintre directorii societății de petrol Româno-Americană.

Un coleg de la Telefoane, care avea un automobil, inginerul Andrei Chrisoghelos, m-a condus la Malmaison. De acolo, l-am scos pe profesorul Eck și pe secretara sa și i-am condus la mine, unde puteam să-i adăpostesc, întrucât nevasta mea și copiii se refugiaseră la țară de frica bombardamentelor. Trei zile

mai târziu, la 26 august, am plecat cu avionul împreună cu Eck și cu secretara sa la Istanbul, pentru a-i preda consulatului englez. Cu această ocazie am făcut cunoștință cu maiorul Arthur Ellerington, căsătorit cu o româncă și care era șeful lui Eck.

În timpul șederii mele la Istanbul, de la 26 august la 14 septembrie, am întâlnit mai mulți funcționari ai consulatului englez, un american Frank Stevens, corespondent al lui „Christian Science Monitor”, precum și pe unii reprezentanți ai mișcării de rezistență franceze.

Primele zile am locuit cu profesorul Eck într-un apartament de pe malurile Bosforului, apoi m-am mutat la Consulatul Român, la invitația ministrului plenipotențiar Alexandru Cretzianu. Am găsit la consulat un vechi prieten, Bob Negulescu. Nici unul dintre noi nu cunoștea condițiunile exacte ale armistițiului încheiat cu Sovietele.

La consulatul englez l-am cunoscut pe Kim Philby, care a fost demascată mai târziu ca fiind agent al rușilor și care era la curent cu tot concursul pe care-l dădusem în timpul războiului agenților Intelligence Service-ului din România. Cum el informa conștiincios pe ruși, nu a fost de mirare că în 1948 am fost arestat din ordinul rușilor și condamnat la 15 ani muncă silnică pentru „înaltă trădare”.

CARTEA LUI GHEORGHE MANU INTITULATĂ: „ÎN SPATELE CORTINEI DE FIER”

În 1945-1946 unul din prietenii mei, Gheorghe Manu, a scris cartea intitulată „În spatele cortinei de fier”. El mi-a cerut concursul pentru traducerea ei în engleză și pentru trimiterea traducerii în străinătate. Am redactat de asemeni unul sau două capitole și am avut misiunea să elimin, în măsura posibilului, toate adjectivele. Gheorghe Manu dorea ca lucrarea sa să fie riguros obiectivă și să nu conțină decât fapte minuțios controlate.

Introducerea cărții avea un caracter mai mult istoric. Acolo se arăta că în decursul ultimilor 250 ani România fusese ocupată de 11 ori de către ruși și că ei nu plecaseră niciodată de bunăvoie.

Cea mai mare parte a cărții conținea date economice, bazate pe documente de necontestat. Acestea demonstau că până în iunie 1946 România plătise rușilor 1.200 milioane de dolari, în locul celor 300 de milioane prevăzute de Convenția de armistițiu. O bună parte din aceste plăți erau categorisite sub denumirea inofensivă de „prestații neplătite”. Nu voi cita decât un exemplu semnificativ al acestui sistem de jaf al rușilor. În conformitate cu Convenția de armistițiu, trebuia să livrăm rușilor, pe toată durata războiului împotriva nemților, o oarecare cantitate lunară de produse petrolifere. Însă, cu ocazia ocupării țării de către trupele rusești, acestea luaseră toate vagoanele cisternă de care dispuneam. Noi aveam absolută nevoie de acestea pentru a transporta petrolul, dar prețul de locație al cisternelor depășea cu mult valoarea conținutului în petrol. Ca urmare, datoriile noastre creșteau pe măsura ce noi executam livrări de petrol.

Am reușit să trimit trei exemplare ale cărții în străinătate. Un exemplar a fost transmis generalului francez Broutinel, prieten personal a lui Churchill, pentru ca el să-l remită acestuia din urmă. Un alt exemplar a fost trimis la Londra pentru Intelligence Service și un al treilea a fost remis inginerului Smith, un inginer olandez de la firma Phillips, care conducea sucursala din România. Acesta lucra de asemeni pentru Intelligence

Service.

Am fost informat că „condițiunile nu permit publicarea ei”. Totuși, unele părți au fost folosite de aliații occidentali cu ocazia tratativelor de pace de la Paris.

A fost ușor pentru serviciile de spionaj rusești să ajungă la originea informațiilor, astfel încât Gheorghe Manu și colaboratorii săi au fost lesne descoperiți și arestați.

Gheorghe Manu a fost condamnat la muncă silnică pe viață și a murit la Aiud în 1962. Am fost și eu arestat, dar cartea nu a fost niciodată citată în cursul procesului. Am fost condamnat la 15 ani muncă silnică. Formula folosită în actul de condamnare a fost: „Acuzatul a trimis scrisori în străinătate”. Aceasta însemna „înaltă trădare”.

„EPURAREA” MEA DE LA SOCIETATEA ANONIMĂ ROMÂNĂ DE TELEFOANE

Termenul de „epurare” a fost folosit de regimul comunist pentru a desemna concedierea de la locul lor de muncă a tuturor acelor pe care nu îi agreea. Victimele trebuiau să-și părăsească serviciul imediat, fără preaviz sau fără altă formă de despăgubire, oricare ar fi fost contractele sau vechimea lor. Concedierile au început la puțin timp după ce Groza a fost numit președinte al Consiliului de Miniștri.

Astfel, pe la jumătatea lunii noiembrie 1946, am primit de la direcția personalului Telefoanelor o scrisoare prin care mi se aducea la cunoștință că din ordinul ministrului comunicațiilor urma să-mi părăsesc serviciul în 24 de ore. Ordinul semnat de ministrul însuși era redactat cam în felul următor: „Dan M. Brătianu este concediat imediat de la serviciul său, ca fiind periculos ordinii publice și dăunător bunelor dintre România și aliații săi.”

Aceasta însemna, de asemeni, că nu mai puteam găsi de lucru nicăieri. Acest sistem de epurări era un mijloc foarte eficace în mâinile guvernului pentru a reduce prin foamete opoziția burgheză.

Pe timpul acela mai exista un Contencios Administrativ, instanță la care se putea adresa orice cetățean în conflict cu autoritățile. Cum, în conformitate cu contractul meu cu Telefoanele, aveam dreptul la un preaviz de șase luni, și cum concedierea mea nu era bazată pe nici o probă, am intentat proces Ministerului Comunicațiilor. Aveam un avocat excelent, Aurelian Benteoiu, membru al Partidului Liberal. În timpul procesului meu, un alt avocat bine cunoscut, dl *Aznavorian*, a venit de asemeni să pledeze în favoarea mea, fără a-mi cere nici un ban. Procesul avea loc în fața Curții de Apel în secțiuni unite, ceea ce însemna că instanța era constituită dintr-un președinte și doi asesori, toți magistrați ai Curții de Apel.

În cazul meu, președinte era Horia Bogdan, un magistrat bine cunoscut pentru integritatea și curajul său.

Cu toate riscurile și injoncțiunile primite din partea ministrului de justiție însuși, Lucrețiu Pătrășcanu, Horia Bogdan mi-a dat câștig de cauză.

Având în vedere că procesul meu era primul intentat guvernului comunist în Contencios Administrativ, sentința constituia o jurisprudență care putea avea consecințe neplăcute pentru autorități. Acestea aveau posibilitatea de a face recurs la Casație, unde ar fi pierdut de asemeni. Soluția a fost mai simplă: Contenciosul Administrativ a fost desființat din ordinul ministrului justiției, Lucrețiu Pătrășcanu.

Acesta, un comunist notoriu încă din ilegalitate, a fost arestat curând el însuși, apoi, după câțiva ani de anchete, condamnat la moarte și executat. El manifestase sentimente naționaliste românești.

SUFLETUL RUSESC

Nu trebuie niciodată generalizat și spus că un popor întreg poate fi caracterizat după manifestările unora dintre cetățenii săi. Totuși, dacă ai citit autori ruși, dacă ai auzit muzica rusă sau ai văzut reproduceri ale operelor de artă rusești, poți să-ți permiți să exprimi o părere.

Am petrecut trei luni pe frontul din Ucraina și, în calitate de ofițer de transmisiuni, am avut de-a face cu locuitorii orașelor și satelor de-a lungul unui traseu telefonic pe care compania ce o comandam trebuia să-l întrețină, de la Nikolaev prin Cherson până la Melitopol. Peste tot unde am locuit, am fost bine primit. Nu exista ură din partea populației împotriva românilor și am putut remarca un sentimentalism marcat la oamenii bătrâni, la femeile și la tinerii pe care i-am întâlnit. Bărbații maturi erau pe front.

Episodul pe care vreau să-l povestesc constituie însă un exemplu tipic, deși puțin exagerat, al modului de a se manifesta al sufletului rusesc.

S-a petrecut la Pitești, la dna Maria Mladoveanu, o mătușă a soției mele. Avea mai mult de 70 ani, era văduvă și locuia singură într-o casă veche destul de confortabilă. Când rușii au ocupat țara, un maior a fost încartiruit la ea. Era un om simpatic și civilizat, care a avut atenții față de bătrâna doamnă. Îi aducea unt, săpun, zahăr și aprecia modul cum era îngrijit de dânsa.

Într-o zi, venind acasă mai devreme decât de obicei, a găsit-o pe dna Mladoveanu cântând la pian. Ea cânta încă foarte bine, întrucât făcuse Conservatorul. Maiorul era pasionat de muzică și o ruga să-i cânte ori de câte ori putea să se întoarcă acasă mai devreme. Bătrâna doamnă accepta, iar atențiile maiorului se înmulțeau.

Totul a mers foarte bine până în ziua când maiorul ceru permisiunea de a veni seara cu un camarad,

un căpitan, căruia îi plăcea de asemeni muzica. Maiorul a promis să aducă toate proviziile necesare. Bătrâna doamnă a acceptat, iar seara maiorul a venit cu căpitanul și cu două femei în uniformă, cu brațele încărcate cu alimente.

Bătrâna doamnă a scos o față de masă frumoasă, un serviciu mai bun, pahare de cristal, argintăria sa și totul a părut să se desfășoare perfect, afară de faptul că, în loc de vin, invitații au băut votcă în cantități apreciabile.

După desert, bătrâna doamnă a fost rugată să treacă la pian, ceea ce a făcut cu plăcere. Rușii au rămas la masă ca să bea. Dna Mladoveanu a cântat muzică rusească și a fost aplaudată cu un entuziasm crescând, care a atins culmea când toți invitații și-au scos revolverele și au început să tragă în lustre, în vase și în tablouri. Bătrâna a fugit la vecini.

A doua seară, maiorul s-a întors acasă foarte rușinat, a îngenuncheat la picioarele bătrânei doamne, i-a sărutat mâinile și a rugat-o să-l ierte spunând: „Ce vreți, conică, ați cântat așa de frumos, încât nu am mai știut ce făceam!”

Ce se poate spune mai mult decât: acesta este sufletul rusesc.

CEEAA CE AR TREBUI SĂ ȘTIE BURGHEZIA DESPRE METODELE COMUNIȘTILOR

Unul din principalele puncte ale programului partidelor comuniste este lupta de clasă. Singură clasa muncitoare este organizată, grație sindicatelor sale, partidului socialist și partidului comunist. Burghezia nu este unită, iar politica pe care o duce prin intermediul partidelor sale – conservator, liberal sau altul – nu este o politică unitară în interesul clasei, ci o politică în interesul câtorva indivizi ori unor mici grupuri legate de țeluri economice comune.

Partidul comunist urmărește de asemeni cu consecvență un alt punct al programului său, care este distrugerea clasei burgheze. Pentru a atinge acest scop, el atacă în primul rând familia, încurajând divorțul, concubinajul, avortul.

În ceea ce privește avortul, începând chiar din 1947 se putea vedea unul din spectacolele cele mai înjositoare ce se puteau închipui, imaginea unei crime abominabile comise împotriva națiunii române. În fața marilor spitale din București, sute de tinere femei făceau coadă, începând de la 7 dimineața, pentru a avorta. Ele erau introduse una câte una în spital și ieșeau după 20-30 minute, cu operația terminată, pentru a se întoarce acasă pe jos, sau cu tramvaiul, sau cu autobuzul. Mii de tinere femei erau astfel marcate pe viață, deoarece omorârea unei ființe umane lasă urme de neșters atât asupra fizicului, cât și asupra moralului.

Pe de altă parte, prin naționalizări și exproprieri, capii de familii burgheze au fost puși în imposibilitate de a duce o viață independentă din punct de vedere economic și au fost obligați să se înregistreze în partidul comunist sau să facă compromisuri. Delațiunea și corupția au fost mijloace de predilecție folosite de activiștii de partid și de organele Securității pentru atingerea scopurilor. În România, acest program, executat minuțios din 1946 până în 1952, a redus burghezia la mizerie. Toți aceia care au încercat să reziste au fost arestați pentru diverse motive. Mulți dintre ei au murit în închisoare sau la Canal.

Acest Canal, care trebuia să lege portul Cernavodă de pe Dunăre cu Marea Neagră, era o aberație din punct de vedere tehnic. Cernavodă nu este decât la 70 metri deasupra nivelului mării, deci construcția canalului necesita numeroase ecluze pentru a traversa munții Dobrogei. În urma acestei situații, exploatarea canalului nu putea fi rentabilă. Totuși rușii au cerut construcția lui, în două scopuri: pentru a încerca să pună mâna pe întreaga Delta a Dunării și pentru a contribui la eliminarea fizică a clasei burgheze. Miile de deținuți care au murit la Canal sunt o dovadă că, parțial, și-au atins al doilea scop.

Apoi, brusc, lucrurile s-au schimbat. Familia burgheză fiind distrusă, trebuia ocrotită familia socialistă. Un divorț nu se mai putea obține decât după 2-3 ani de formalități costisitoare. Avortul a fost strict interzis, sub riscul unor sancțiuni mergând până la 7 ani de pușcărie. Clasa muncitoare fiind acum stăpână, salariile muncitorilor depășeau cu mult pe acelea ale intelectualilor.

Totuși aceste măsuri nu sunt decât cele de suprafață, cunoscute. Ceea ce se știe mai puțin este proporția în care familia burgheză a fost lichidată. Eu pot da exemplul propriei mele familii. Comuniștii au omorât pe șase din membrii ei: unchiul meu, Dinu Brătianu, mort la Sighet, închisoare din nordul țării; vărul meu, Gheorghe Brătianu, nepotul precedentului, asasinat de asemeni la Sighet; unchiul meu, doctorul Ion Costinescu, mort în închisoarea din Caransebeș; vărul meu de al doilea, colonelul Dan Tetorian, împușcat la București pentru „înalță trădare”; vărul meu primar, Gheorghe Polizu-Micșunești, împușcat pentru „înalță trădare” în închisoarea Jilava; tatăl meu, Mihail-Vasile Brătianu, mort de foame și de frig în domiciliul obligatoriu din comuna Surlari, la nord de București.

În afară de morții citați mai sus, ambele mele fiice, Manola și Alina, în vârstă de 11 și, respectiv, 7 ani, au fost izgonite din școlile lor, sub pretextul că fiind fiicele unui trădător nu aveau dreptul să învețe.

Trebuie admis că este cam mult pentru o singură familie, dar aceasta demonstrează cu câtă consecvență și-au executat comuniștii programul de lichidare a clasei burgheze.

CRĂCIUNUL 1946 SI ANUL NOU 1947

În fiecare an, Ski-Clubul din București organiza o colonie de vacanță pentru tineri la Cabana Diham, nu departe de Predeal. Capacitatea cabanei era de 100 persoane. Începătorii puteau să urmeze aici cursuri de ski. Pantele de pe dealurile din împrejurimi se pretează atât pentru coborâre, cât și pentru curse de slalom.

Una din tradițiile cabanelor din Carpați era ceea ce se chema „judecățiile”. În fiecare an, câțiva dintre membrii mai vârstnici ai clubului urmăreau comportarea tinerilor, în special a noilor veniți, și notau eventualele încălcări ale disciplinei sau buneii cuviințe. Delincvenții erau deferiți unui tribunal compus dintr-un judecător și de doi asesori și avea dreptul la un apărător din oficiu. Un procuror făcea rechizitoriul.

Pedepsele aplicate constau în tragerea unui covor de sub picioarele condamnatului, făcându-l să cadă sub masa judecătorului, sau în punerea unei monezi pe fruntea lui, monedă pe care trebuia să o facă să cadă pânle introdusă în centura pantalonului său. În timp ce făcea eforturi ca moneda să nu cadă pe jos, i se vărsa un pahar cu apă rece în pantaloni. Aceste judecăți erau o distracție inofensivă și contribuiau la răspândirea buneii dispoziții printre tineri.

În 1946, situația devenise alta. Comuniștii puseseră deja mâna pe putere, după ce, din ordinul rușilor, falsificaseră rezultatele alegerilor din noiembrie. Național-țărăniștii și liberalii obținuseră uriașa majoritate a voturilor. Cifrele au fost pur și simplu inversate, din ordinul guvernului. Asta după ce, la 6 martie 1945, Petru Groza fusese impus de Vișinski prim-ministru, iar principalele ministere fuseseră atribuite comuniștilor. Atunci Regele Mihai dăduse dovadă de curaj și demnitate, refuzând să semneze decretele ce reprezentau o violare flagrantă a principiilor democratice. Situația devenise din ce în ce mai încordată. Alegerile falsificate, abia ele, au „legalizat” dictatura.

Încetul cu încetul, comuniștii s-au infiltrat în toate sectoarele statului. Fiind lipsiți de cadre, foloseau toate lichelele sau pe toți cei care acceptau să facă compromisuri. De asemeni, speculând frustrarea minoritarilor, îi antrenau și pe aceștia, în special pe evrei.

Astfel, la Cabana Diham, au delegat pe un oarecare Safir Jacques, pentru a supraveghea atmosfera și a raporta tot ce ar putea să-i pară că nu corespunde cu vederile conducerii.

Din prima zi, Safir Jacques a făcut o notă discordantă. Nenorocitul a venit în pantaloni bufanți, trăgând după dânsul o sanie. În afară de aceasta, purta o mare căciulă neagră. Ținuta lui nu se potrivea deloc cu aceea a tinerilor, toți în costume de ski. Safir era atât de distonant și ridicol, încât chiar câinele ciobănesc al cabanei îl lătra, astfel că a trebuit să fie legat pentru ca să nu-l rupă în bucăți pe delegatul Securității.

Câțiva dintre membrii mai vârstnici ai comitetului Ski Clubului au luat contact cu Safir pentru a ști ce voia, sau mai bine zis ceea ce nu voia. El a fost încântat de această luare de contact și a răspuns că nu era acolo decât pentru a vedea că totul merge bine. În primele zile nu a fost nimic de semnalat. Noi făceam ski și Safir se dădea cu săniuța.

Apoi au venit „judecățile”. Anul acela, în afara câtorva tineri, doi membri mai vechi ai clubului au fost citați în mod excepțional în fața tribunalului. Erau doi arhitecți care se certaseră și se insultaseră. Unul îl tratase pe celălalt de "căcănar". Sarcina procurorului a fost ușoară. Aceea a apărătorului din oficiu a fost mai dificilă. El era un avocat plin de umor și a încercat să demonstreze că folosirea calificativului de „căcănar” nu reprezenta o insultă, că în tânăra democrație românească toate meseriile meritau același respect și că nimic nu se opunea ca un căcănar să devină chiar prim-ministru. Această din urmă afirmație a fost salutăată de aplauze frenetice, întrucât nimeni nu-l agrea pe primul ministru Petru Groza.

În aceeași seară, Safir Jacques a telefonat superiorilor săi, iar a doua zi un ordin telefonic a fost transmis

în toate cabanele

Carpaților, interzicând judecățile. Această știre proastă, cu tot colul ei, a afectat moralul tuturor cabanelor de vacanță, iar două zile mai târziu abdicarea forțată a Regelui a creat o atmosferă și mai penibilă. Toți tinerii îl iubeau și îl admirau pe Rege. Printre tradițiile Anului Nou, în cabane, era aceea de a cânta „Trăiască Regele”, după ce suna ora 12. Bineînțeles că acest lucru nu se mai putea. Ne-am dus, deci, să-l întrebăm pe Safir Jacques ce trebuia să facem pentru ca acest An Nou să nu fie de o tristețe copleșitoare pentru tinerii noștri. El răspunse că putem cânta orice altceva. Noi aveam un alt cântec foarte popular și anume „Pe-al nostru steag e scris Unire!” L-am propus lui Safir, care l-a acceptat imediat. L-am spus atunci că eram anume că „în locul imnului național” vom cânta „Pe-al nostru steag”. A fost de acord. Am informat imediat pe toți tinerii. Seara, revelionul a trecut în liniște. Luminile fură stinse și apoi reaprinse după ultima lovitură a orei 12 și cei 100 de tineri, în poziție de drepti, au intonat cântecul ce fusese aprobat. Ei l-au cântat cu atâta putere și entuziasm, cu ochii ațintiți asupra lui Safir și asupra locului din perete de unde tabloul Regelui fusese îndepărtat, încât Safir s-a speriat. Tremura din toate încheieturile și a început și el să cânte. Dacă am povestit acest episod este pentru a arăta că, în 1946- 1947, tineretul român nu era de loc orientat către stânga, cu toate că fusese supus la două dictaturi, aceea a Regelui Carol al II-lea și aceea a mareșalului Antonescu. Dacă englezii și americanii nu ar fi arătat atâta slăbiciune față de ruși, comuniștii nu ar fi reușit niciodată, să se impună în România. În 1944, atunci când a fost semnată Convenția de armistițiu cu Sovietele, erau în România câteva sute de comuniști. Numai sub amenințarea baionetelor rusești ei au acaparat puterea, iar rezistența poporului român a fost dovedită de zecile de mii de arestări efectuate în toate clasele societății.

O ULTIMĂ AVENTURĂ ÎN LIBERTATE – PIERDUT ÎN MUNȚI

Povestesc acest incident, deoarece a contribuit mult la întărirea convingerii privind mijloacele de care dispun oamenii pentru luarea unor decizii ce privesc existența lor. S-a petrecut spre sfârșitul lunii ianuarie 1947. Eram membru al Ski-Clubului din București și fusesem convocat de camarazii mei de club pentru a face marcajul traseului unei curse de ski ce avea loc în fiecare an în împrejurimile Predealului. Deși fusesem concediat în 1946 de către comuniști de la postul meu la Telefoane, mi se îngăduise să locuiesc în cabana ce o avea societatea la Predeal, întrucât Ski-Clubul București organiza cursa în colaborare cu clubul sportiv al Telefoanelor. Am pornit de la Predeal spre orele 8 dimineața. Eram 6 schiori, dintre care patru de aproape 40 de ani și doi de vreo 20 de ani. Aceștia din urmă erau pădurari care cunoșteau regiunea ca pe propriul buzunar. Fusesem invitat la masă de un prieten care locuia într-o cabană, nu prea departe de traseul cursei, și în consecință nu luasem cu mine decât un singur coltuc de pâine. Era o vreme splendidă, fără un nor pe cer, dar era un frig de circa 15 grade sub zero. Marcajul traseului a fost efectuat fără dificultăți. Spre orele 11 am ajuns la vârful care reprezenta punctul culminant al cursei și am decis să mă despart de camarazii mei. Unul dintre ei, Nini Gaiser, care îmi era bun prieten, știind că aveam o bucată de pâine, m-a rugat să i-o dau, întrucât urma să ajung în scurt timp la cabană, unde mă aștepta un prânz bun. I-am dat-o imediat și am strâns cu grijă și am pus în buzunar hârtia în care fusese împachetată pâinea. Acest lucru l-a făcut să râdă pe Nini Gaiser, care mi-a spus că se vedea că fusesem crescut în Elveția.

Cei doi pădurari îmi explicară drumul ce-l aveam de urmat și anume trebuia să cobor de pe colina unde ne găseam, traversând o pădure destul de deasă. Odată ajuns jos, urma să mă aflu în fata unei văi pe care nu aveam decât să o urmez în sus, pentru a ajunge la cabană. Timp necesar, cam o oră.

Mi-am luat rămas bun de la camarazi și am intrat în pădure. Coborârea fu destul de dificilă, deoarece

nu era nici un drum trasat printre pomi, dar după aproximativ un sfert de oră am ajuns jos și am văzut efectiv o vale care se deschidea în fața mea. Am început să o urc fără prea mari dificultăți, întrucât skiurile mele erau prevăzute cu piei de focă; totuși, după o oră nu am găsit în drumul meu nici o cabană. M-am gândit atunci că pădurarii, fiind tineri, nu aveau nevoie de atâta timp cât mine pentru a parcurge distanța și mi-am continuat drumul.

După încă o jumătate de oră, tot nici o cabană. Valea continua să urce, în pantă destul de dulce, între două dealuri acoperite de brazi minunați. Mi-am dat seama că greșisem drumul și am considerat că nu avea nici un rost să merg înapoi. Am socotit că era mai bine să continui să urc valea, până aș ajunge la un vârf, de unde aș putea să-mi dau seama în ce direcție să o iau pentru a cobori din nou spre Predeal.

Mi-am continuat deci drumul, urmând mereu aceeași vale până la 9 seara, când am ajuns în fine la o imensă căldare de circa 200 metri diametru și care era obârșia văii. Pereții căldării erau abrupti și de o înălțime de circa 150 metri. Partea superioară era acoperită de brazi tineri, foarte deși. În căldare era o zăpadă prăfuită, adusă de vânt, adâncă de mai mult de un metru. Mi-am dat seama că eram într-o situație dificilă și am început să-mi cântăresc cu grijă posibilitățile.

Am încercat întâi să urc panta căldării și am constatat că nu puteam parcurge decât circa un metru pe minut. Aceasta însemna că mi-ar fi trebuit mai mult de trei ore pentru a ajunge la brâul de brazi mici și că, odată ajuns acolo, aș fi fost, probabil, silit să mă târăsc pe burtă pentru a-i traversa și a ajunge la vârf. De acolo probabil că nu aș fi reușit să descopăr nimic, deoarece în timpul nopții mai toate văile se umpleau de o ceață deasă.

Atunci a fost momentul când am luat singura decizie inteligentă a zilei, și anume să fac cale îtoarsă.

Era o noapte minunată, fără lună, dar cu un cer plin de stele. Din fericire nu bătea vântul și domnea o

tăcere atât de adâncă încât puteam să-mi aud bătăile inimii și ale ceasului de la mână.

Coborârea a fost foarte ușoară. Nu aveam decât să merg pe urmele mele, foarte vizibile la lumina stelelor. Zăpada era excelentă și, după circa două ore și jumătate, am ajuns la un pâraiaș lat de circa un metru, care tăia valea în care mă angajasem. De partea cealaltă a pâraului era o pădure de mestecăn și de brazi tineri. Mi-a trecut prin minte gândul că, dacă nu scăpam cu viață, locul era simpatic pentru a trece în lumea celor drepți. Totuși, am decis să fac totul pentru a supraviețui.

Am căutat doi brăduți, destul de apropiați unul de celălalt pentru a putea face foc la picioarele lor și a-i putea rupe după ce s-ar fi aprins partea lor de jos, urmând ca apoi să-i trag treptat peste focul meu.

Am început să adun lemne uscate și, după câteva minute, am avut un număr suficient de crăci pentru a aprinde un foc. A fost atunci momentul când hârtia în care fusese înfășurată pâinea mea și-a dovedit utilitatea. Am reușit destul de repede să aprind un foc bun și am putut în fine să mă așez. Eram istovit. Umblasem 16 ore, fără a mânca, pe un frig variind între 15 și 20 grade. Așa cum am putut vedea mai târziu pe o hartă, parcursesem circa 35 km.

Am constatat însă, din nefericire, că focul meu ardea prea repede și a trebuit să mă scol pentru a mai aduna lemne. Am lipsit de lângă foc cam zece minute, dar când m-am întors acesta se stinsese. Zăpada care acoperea micii brazi căzuse de pe crengi și înăbușise focul. Ca hârtie nu mai aveam decât niște bilete de 5.000 lei. Am sacrificat 5 din ele fără succes, căci erau soioase și nu dădeau decât o mică flacăra albăstruie, care nu ajungea să aprindă lemnul prea umed.

Fiind la capătul puterilor am renunțat. Am tăiat câteva crengi de brad pe care le-am întins peste vatra focului meu și m-am întins pe ele.

După numai câteva minute am început să dârdâi cum nu o făcusem niciodată în viață, nu numai brațele

și picioarele, ci și stomacul și intestinele. Nu pot spune exact cât a durat, dar am simțit brusc o nevoie aproape irezistibilă de a dormi și o senzație agreabilă de căldură. Nu mai tremuram.

În clipa când eram pe punctul să mă las dus, am avut impresia foarte clară că aud o voce interioară care-mi spunea: „Bagă de seamă, dacă adormi nu te vei mai trezi! Dar aceasta nu va fi un accident, ci o sinucidere, căci tu o vei fi voit”.

Auzisem sau citisem povești despre morți în gheață sau zăpadă și știam că vocea nu mă mințise și că nu trebuia mai mult de zece minute pentru a muri înghețat.

Am început să mă gândesc din nou la situația mea. Eram șomer și-mi câștigam cu greu existența, dând clandestin lecții de engleză. Eram în divorț cu soția mea și mă știam urmărit de Securitate. Aveam puține șanse de a scăpa de o arestare, oricare ar fi fost pretextul. Ce alt mijloc mai bun de a evita toate aceste neplăceri decât de a adormi liniștit între cei doi brăduți, în mijlocul unei minunate păduri din Carpați.

Dar vocea se auzi din nou, mai insistentă, și-mi spuse: „Dacă nu te scoli acum, nu o vei mai putea face și te vei fi sinucis!”

M-am sculat și am constatat surprins: nu mai simțeam oboseala. Dârdâiala mea acționase ca un masaj și mă simțeam în măsură să-mi continui drumul. Am reînceput să evaluez soluțiile ce le aveam: fie să încerc, cu mari precauții, să-mi reaprind focul și să aștept până în zori ca să pornesc din nou la drum, fie să cobor de-a lungul pârâului, care trebuia în mod cert să mă ducă spre o vale locuită.

În timp ce reflectam, am perceput în depărtare zgomotul unor bețe ce loveau trunchiurile de copaci. Mi-am dat seama că trebuia să fie o echipă trimisă în căutarea mea și am început să strig din toate puterile. Mi s-a răspuns.

Un sfert de oră mai târziu, tinerii pădurari mă găsiseră. Unul dintre ei luase cu dânsul sacul meu de

munte, în care se pusese o jachetă de lână și mâncare. Dar primul obiect pe care mi l-a întins a fost o mare lumânare din ceară de albine. Văzând mirarea mea, a roșit și s-a scuzat: „Înțelegeți”, îmi spuse „nu știam în ce stare vă vom găsi și am luat pentru orice eventualitate o lumânare.” Într-adevăr, tradiția românească este de a aprinde o lumânare și de a o pune la capul mortului. Am râs cu tot, dar am știut că dacă nu m-aș fi sculat în ultimul moment ei m-ar fi găsit mort, înghețat.

Al doilea lucru pe care mi l-a întins tânărul a fost o sticlă cu palincă. În Ardeal această băutură atinge 50-60°. Am făcut atunci o mare prostie, bând pe nerăsuflăte trei sau patru înghițituri. Acest lucru avu drept efect o intoxicare alcoolică imediată. Abia am mai putut mânca din pâinea și slănina ce mi se aduseseră.

Între timp, tinerii aprinseseră un foc bun și ne-am odihnit aproape o oră. Mă simțeam perfect refăcut și, încadrat de echipă, am pornit în josul văii săpate de râul pe care-l traversasem. Coborârea a durat două ore cel puțin și am ajuns, aproape de 3 dimineața, la casa unuia dintre pădurari, care era clădită pe marginea pădurii, la extremitatea unui sat, o periferie a Azugăi.

Am fost culcat pe o banchetă, lângă o sobă de teracotă care mai era caldă, și am adormit imediat.

Către ora opt am fost trezit de Nini Gaiser, care venise cu mașina să mă ia. M-a condus la cabana Societății de Telefoane și m-am reculcat imediat. Am dormit 24 ore fără întrerupere și nici nu am observat că nevasta fostului meu director de la Telefoane, dna Papadache, a venit și mi-a dat să beau o ceașcă cu bulion fierbinte.

Când m-am trezit, concursul de ski luase sfârșit și mă aflam singur la Predeal. Era o vreme minunată. Neavând nimic de făcut la București, am decis să încerc să-mi dau seama cum mă rătăcisem. A fost ușor să-mi regăsesc urmele. Întrucât coborâsem traversând o pădure prea deasă pentru a mă putea orienta, avusesem o deviație de câteva zeci de metri spre stânga, ceea ce mă adusesese, la piciorul pantei, la o vale

diferită de aceea pe care ar fi trebuit să o urc. Acesta este un fenomen care variază după indivizi, care pot avea o deviație spre dreapta sau spre stânga atunci când umblă cu ochii legați sau în întuneric, fără punct de reper.

Întors la București am fost examinat de un prieten doctor.

Globulele mele roșii scăzuseră la mai puțin de 2.500.000. Rezervele de zahăr din organism erau ca și inexistente și aveam o intoxicație a ficatului. M-am simțit destul de slăbit până în aprilie, când, revenind la munte pentru skiul de primăvară, am putut recupera într-o săptămână globulele roșii care-mi lipseau.

Ceea ce mi-a rămas din această aventură este convingerea că omul posedă facultatea de a decide de soarta sa până la ultima secundă și că el are răspunderea deciziilor sale.

Această convingere mi-a fost de mare folos în pușcărie când, găsindu-mă în condiții foarte dificile, am reușit să-mi înving de mai multe ori slăbiciunea fizică și să-mi revin grație credinței și moralului.

Un epilog amuzant al acestei aventuri a fost când dna Ecaterina Lovinescu, soția bine cunoscutului profesor și mama Monicăi Lovinescu, m-a poftit la dânsa, la câteva zile după întoarcerea mea la București, și mi-a servit o imensă colivă. Mi-am aprins lumânarea primită de la pădurari și mi-am mâncat propria colivă, care de altminteri era excepțional de bună. Poate datorită acestui fapt nu mi-au mai putut-o mânca comuniștii!

CUM AM FOST ARESTAT ȘI ANCHETAT ÎN 1948

Era noaptea de 31 martie. Dormeam liniștit când, pe la miezul nopții, am fost trezit de vecinul meu de apartament, care mi-a spus că agenți ai Securității vreau să-mi vorbească.

Trei indivizi în civil au intrat în camera mea, unul fiind un colos de cel puțin 90 kg. Mi-au arătat o hârtie, pe care nu am citit-o, și mi-au spus că veniseră să facă un control, în realitate o percheziție. Au cercetat minuțios fiecare colț al camerei, dar nu au găsit nimic.

Mi-au spus atunci să mă îmbrac și să-i însoțesc ca să dau o declarație. Am întrebat dacă trebuia să iau o valiză cu îmbrăcăminte, dar mi-au spus că nu era necesar. În consecință nu am luat cu mine nimic altceva decât mantaua de ploaie. Și astfel, fără a putea înștiința pe nimeni, am plecat pentru 15 ani de pușcărie și pentru un an și jumătate de domiciliu obligatoriu.

Conduc de agenți, am coborât în stradă și am fost introdus într-o limuzină neagră în care am fost încadrat de doi dintre ei, pe banca din spate. Mi-au pus o pereche de ochelari opaci și am pornit în noapte.

Cunoscând bine orașul, mi-am dat seama că făceau multe ocoluri și apoi mașina s-a oprit în fața unei porți pe care am putut-o întrezări pe sub ochelari. Am recunoscut imediat închisoarea de care era vorba. Era Malmaison-ul, un fel de depozit de tranzit al Serviciului Secret. Fusesem acolo odată, în noaptea de 23 august 1944, după încheierea armistițiului cu rușii, pentru a elibera pe profesorul Alexandre Eck și pe secretara sa, Marguerite Haller, ambii agenți ai Intelligence Service-ului, arestați de către nemți și transferați ulterior autorităților românești.

Am fost condus într-un birou unde mi s-a spus să aștept. După câteva minute a apărut un individ, înalt și slab, cu păr aproape roșcat, cu un obraz fără expresie și care nu te privea în ochi. A pronunțat un nume

pe care nu l-am putut înregistra și mi-a spus că avea pună câteva întrebări. Voia să știe care-mi erau raporturile cu membrii misiunilor engleze și americane din București. Cum la această epocă întrerupsesem orice contact cu străinii, am răspuns negativ. Nu a părut mirat de răspunsul meu și a conchis simplu: „Ei bine, mai trebuie să stați puțin aici”, și a părăsit biroul. Câteva minute mai târziu a apărut un alt individ și mi-a spus să-l urmez. Am fost introdus într-o altă cameră, unde un funcționar așezat la o masă mi-a cerut numele și prenumele, mi-a spus să-mi golesc buzunarele, să-mi scot ceasul de la mână și să pun totul pe masă. Apoi m-a percheziționat și a completat un formular cu lista obiectelor. Mi-a luat apoi centura, cravata, șireturile de la ghete și mi-a spus să-l urmez. Am recunoscut lungul coridor din care dădeau celule și am fost introdus într-una din ele. Ca mobilier, un pat, o masă și un scăunel. Gardianul mi-a spus să mă culc, ceea ce am făcut. Am fost trezit la 5 pentru a merge la toaletă și am făcut cunoștință cu regimul deținuților ținută la secret. Nici o posibilitate de a comunica cu cineva. La fiecare două minute gardianul de pe culoar privea prin vizetă. Domnea o tăcere absolută. Hrana era aproape acceptabilă. Spre orele 9 seara am fost scos din celulă spre a fi dus într-un birou, unde mă aștepta același individ care mă primise seara precedentă. De această dată mi-a pus întrebări mai precise privind raporturile mele cu profesorul Gheorghe Manu. Cum nu-l văzusem pe acesta de mai multă vreme, răspunsurile mele au fost destul de vagi. Anchetatorul părea indiferent, dar înainte de a mă trimite înapoi în celulă mi-a spus: „Gândiți-vă bine, trebuie să spuneți mult mai multe.” Două ore mai târziu, puțin înainte de ora 12, un gardian apărut și-mi spuse să-l urmez. M-a introdus într-una din pivnițele pușcăriei, unde mă așteptau doi bărbați. Unul tânăr, înalt, slab, cu părul foarte negru și trăsături semite, celălalt mic, îndesat, cu tenul smeal. În pivniță erau două mese mici și un băț lung de circa un metru și gros de 3-4 cm. Cel înalt și slab mi-a spus să-mi scot pantofii, mi-a pus cătușe și mi-a ordonat să mă așez jos. Am ghicit atunci ce mă aștepta, întrucât auzisem povești de la oameni care avuseseră de a face cu metodele Securității și, înainte de a mă așeza, mi-am tras în sus

testiculele astfel încât să nu fie vizibile prin fundul pantalonului. Știam că aceste organe erau deosebit de căutate de către călăi pentru a fi lovite ca din greșeală. Odată așezat pe jos, a trebuit să-mi iau genunchii între brațe și un gardian mi-a trecut bățul pe deasupra coatelor și dedesubtul genunchilor. Apoi m-au ridicat și m-au atârnat între cele două măsuțe. Atârnam astfel cu capul în jos, cu posteriorul și tălpile picioarelor bine expuse, pentru ședința ce trebuia să urmeze. Unul dintre paznici a scos dintr-un colț al pivniței o bucată de cablu de transmisiuni împletit, lung de vreo 80 cm. Cunoșteam acest gen de cablu, întrucât fusesem pe front ca ofițer de transmisiuni și avusesem de-a face cu materialul german. Gardianul mai mic de statură a vrut să înceapă să mă bată la tălpi, dar cel înalt interveni și îi spuse: „Dă-mi-l mie, îmi face o deosebită plăcere”, și începu să mă lovească cu toată puterea. Fusesem un sportiv destul de bine antrenat și știam să suport durerea fizică, dar trebuie să mărturisesc că loviturile puternice pe tălpile picioarelor erau ceva nou și foarte puțin plăcut. Una din particularitățile mele este că nu urlu din cauza durerii și nu scot decât suspine înăbușite. Acest lucru păru să-l enerveze pe individul cel tânăr și începu să lovească și mai tare. Ceea ce este interesant în asemenea împrejurări este rapiditatea cu care acționează instinctul de conservare. După primele lovituri, mi-am dat seama că puteam să deplasez ușor tălpile picioarelor și că, loviturile venind din dreapta, puteam să reduc suprafața pe care ele cădeau împingând piciorul drept puțin înainte. Astfel, loviturile cădeau pe partea laterală a piciorului drept și talpa piciorul stâng primea lovituri puțin atenuate. Ceea ce se petrecea în capul meu era cam bizar. Mă întrebam cum să fac față acestei încercări fără a ieși prea dărâmat și număram loviturile. La cea de-a treizeci și cincea, tânărul găfâia și spuse gardianului celălalt: „Dezleagă-l, are picioarele amorțite și nu simte nimic.” A trebuit să tropăi pe loc câteva minute pentru a repune sângele în mișcare și am fost din nou suspendat între cele două mese. Al doilea gardian a continuat ședința. Când a ajuns aproximativ la a cincizecea lovitură, i-am spus: „Degeaba mă bateți n-am într-adevăr nimic special de declarat.” Spre mirarea mea s-a oprit, la un semn al celuilalt,

care mi-a scos cătușele și am fost dus înapoi în celulă. Acolo am fost bucuros să constat că nu-mi băusem paharul cu apă. Cu spatele la vizetă mi-am udat repede un prosop care mi se dăduse și, înfășurându-mi picioarele, m-am băgat sub pătură. Grație acestui pahar cu apă am putut evita să mi se umfle picioarele și să trebuiască să șchioapăt mai multe săptămâni, cum a fost cazul altor deținuți pe care i-am întâlnit ulterior. Bineînțeles că picioarele îmi erau învinețite și mă dureau, dar lucrurile ar fi putut fi și mai rele.

Dimineața următoare, după cafea, mi s-a adus hârtie și mi s-a spus să scriu ceea ce nu spuseseam la interogatoriu.

CONDIȚII DE DETENȚIE LA ÎNCHISOAREA PITEȘTI, ÎN 1948

După arestarea mea la 31 martie 1948 și ancheta la care fusesem supus la Malmaison, am fost transferat la Pitești.

Am fost băgat într-o celulă de la etajul al doilea. Podeaua era din scânduri și celula era de 2x4 m. La geam erau gratii, dar nu erau încă obloane. Fereastra era însă prea sus ca să pot privi afară. Nici un pat, nici o rogojină pe jos, nici un scaun, nici o tinetă. O singură pătură cârpăcită. Eram la secret, ceea ce însemna că nu trebuia să văd pe nimeni și nimeni nu trebuia să mă poată vedea.

Mâncarea era îngrozitoare. Dimineața, doi deciletri dintr-un lichid negricios botezat cafea, însoțit de 100 grame de pâine; la prânz, un cartof tăiat în patru, sau trei-patru frunze de varză, sau 15-20 de boabe de fasole albă, sau două-trei linguri de mazăre furajeră plină de gărgărițe, toate acestea într-un litru de apă caldă. Seara, o fiertură insipidă de arpacaș.

Am stat astfel izolat timp de aproape trei luni. Pentru a asigura secretul, când eram scos la toaletă de două ori pe zi, mi se puneă o pătură în cap și gardianul mă trăgea de ea ca de un căpăstru până la closet.

Spre surprinderea mea, într-o zi a fost introdus un alt deținut în celulă. Provenea din Banat. Îl chema Fodor, avea cam 50 ani și fusese notar. Starea sănătății lui lăsa de dorit și consumarea mazării furajere cu gărgărițe îi provoca o diaree rebelă. Era pentru dânsul un adevărat chin să trebuiască să-l implore pe gardian ca să-l scoată la toaletă în afara programului.

Până la urmă, soluția a fost găsită. I se dădu o cutie goală de conserve de jumătate de litru. Puteți să vi-l închipuiți pe nenorocit, suferind de o diaree cumplită, trebuind să nimerească cutia de conserve care avea un diametru de circa 8 cm.

Semnatarii de la Ialta au murit din păcate, dar dacă există o viață-de-apoi cu un purgatoriu, soarta pe care le-o urez, pentru o răscumpărare parțială a păcatelor lor, este un regim asemănător celui pe care l-am avut în închisorile comuniste.

ALCOVURILE MINISTERULUI DE INTERNE ȘI UN REVELION LA JILAVA, LA 31 DECEMBRIE 1948

Mă aflu în subsolul Ministerului de Interne, într-una din celulele cărora deținuții le dăduseră numele de „alcov”. Acestea erau celule cu două paturi de beton suprapuse, fără lumină sau aerisire de afară și ale căror uși dădeau pe un culoar unde patrulau în permanentă gardieni. În celule nimic care putea servi la satisfacerea nevoilor naturale. Hrana era exact suficientă pentru a nu muri de foame și cuprindea dimineața o fiertură semilichidă de mălai, denumită terci, la prânz o sută de grame de pâine și o gamelă conținând fie câteva foi de varză sau un cartof tăiat în patru, fie vreo treizeci de boabe de fasole. Seara, veșnica fiertură insipidă de arpacaș. Cantitatea de apă din alimente ne provoca nevoia de a urina des, dar gardienii nu ne scoteau la toaletă decât dimineața pe la 5, după-amiaza spre orele 2 și seara pe la orele 6.

Cum eram la cel mai strict regim de secret, înainte de a ne scoate pe culoar trebuia să ne punem niște ochelari de metal care ne astupau vederea. Primul dintre noi era tras de veston de gardian, iar cei ce urmau se țineau de centură, sau mai bine zis de fundul pantalonilor, căci nu aveam centuri.

Se poate deci ușor imagina caraghioslâcul pățaniei ce o voi povesti.

Nu eram încă suficient adaptat regimului alimentar și s-a întâmplat că, dimineață, cam la două ore după ce-mi mâncasem terciul, deci la circa patru ore după prima ieșire la toaletă, am fost apucat de o urgență nevoie de-a urina. Am bătut la ușă și aproape imediat vocea gardianului întrebă: „Ce vrei?” „Să merg la toaletă”. „Ai mai fost”, și pașii gardianului se îndepărtară.

Am început să umblu în lungul și în latul celulei în speranța de a putea rezista până la următoarea ieșire, dar simțeam cum șansele mele scădeau. Căutam în zadar în celulă ceva care să-mi poată veni în ajutor, când, deodată, îmi văzui pălăria. La epoca aceea nu promisem încă hainele vărgate și purtam propriile noastre haine. Pălăria mea era un fetru din Cape Town, care îmi fusese dat de un prieten al părinților mei.

Am rezistat încă eroic aproape o jumătate de oră și apoi, nemaiputând, mi-am luat pălăria și, dându-i forma unei pâlnii, am putut în fine să mă ușurez. A fost o adevărată desfătare.

Mi-am depus apoi pălăria într-un colț al celulei, lângă ușă, sub privirile amuzate ale camarazilor.

Nenorocirea a făcut că pălăria mea era cam uzată și neobișnuită să conțină o asemenea cantitate de lichid în partea ei superioară. Din această cauză, urina a început să curgă într-un fir subțire sub ușă și pe culoar. Noi, cei din celulă, nu știam nimic. Astfel încât am tresărit când gardianul a deschis brusc ușa și a zbierat la mine: „Porcule, nu puteai să aștepți? Hai, ieșiți cu toții la toaletă.”

Ne-am pus ochelarii și puteți ușor să vă închipuiți ridicolul defilării noastre, eu în cap, ținându-mi pălăria în două mâini și tras de gardian de guler, iar camarazii mei de celulă, unul după altul, ținându-se de pantaloni. Păcat că această procesiune nu a putut fi fotografiată. S-au petrecut și alte lucruri amuzante în aceeași celulă. Unul dintre gardieni era un marinar din Basarabia. Nu era un om rău. Era înalt, blond și destul de naiv. Avea pe unul din antebrațe un tatuaj reprezentând o sirenă și ne-a întrebat dacă asemenea ființe există. Noi am răspuns că nu văzusem niciodată, dar cum știam, grație telegrafului nostru prin pereți, că amiralul Măcelaru era la câteva celule depărtare de noi, am spus gardianului să se ducă să-l întrebe. Ceea ce a făcut. Când a redeschis ușa celulei noastre pentru a ne distribui mâncarea, ne-a spus triumfător: „Aceste animale există, marinarul le-a văzut!”

Un alt incident demn de povestit este următorul: în cursul unei percheziții, un gardian a descoperit pe unul din pereți o inscripție – „Cel ce nu știe să moară, nu merită să trăiască”, semnată *Seneca*.

Am fost imediat apostrofați pentru a se afla care din noi era Seneca. La răspunsul nostru arătând o ignoranță totală, gardianul ne-a spus: „Nu aveți grijă, porcilor, îl găsim noi!”

Dar povestea următoare este și mai caracteristică pentru a zugrăvi atmosfera care domnea în anumite

celule. Unul dintre noi, maiorul Lățea, era un excelent jucător de șah. Fusesse vicecampion al armatei și jucam des cu piese fabricate din săpun și miez de pâine. Mă bătea totdeauna. Într-o zi am auzit lovituri în perete. Cum transmisiunile în morse erau lucru curent, la început nu le-am dat atenție, dar brusc, Lățea a tresărit și ne-a spus râzând: „Sunt doi indivizi care joacă șah.” A început să urmărească partida și la un moment dat a transmis prin perete o mișcare care nu era exact aceea gândită de unul dintre jucători. A urmat o întreagă ceartă între cei doi adversari, unul dintre ei afirmând, cu drept cuvânt, că nu transmisese niciodată mutarea respectivă. Dar ceea ce este de reținut din această poveste este că, în timpul uneia din cele mai cumplite perioade de teroare stalinistă și de strict secret, unii deținuți nu încercau să transmită știri, ci preferau să joace șah.

Sfârșitul anului veni fără incidente notorii. Crăciunul a trecut aproape neobservat, cu excepția unei oarecare melancolii, ușor de explicat. În seara zilei de 31 decembrie, ne-am culcat, ca de obicei, la 10, dar furăm brusc treziți, puțin înainte de ora 11: „Haide, luați-vă catrafusele!” După ce am fost identificați de un plutonier, am fost îmbarcați, cam 50 de deținuți, în două dube ermetic închise. Cam după o jumătate de oră am fost debarcați sub o boltă, lată de circa 15 metri și lungă de vreo 30 metri, care făcea legătura între două șanțuri mari. Ne aflam la Jilava, un vechi fort dezafectat, care servea de pușcărie pentru mai mult de 3.500 deținuți.

Era frig și un puternic curent de aer trecea prin culoar. Am fost aliniați pe două rânduri, la trei metri interval, și ni s-a ordonat să ne dezbrăcăm la piele și să depunem efectele la picioarele noastre.

Apoi gardienii au dispărut, cu excepția unuia singur, care ne privea posomorât. Am stat dârdâind aproape trei sferturi de oră, apoi s-au întors vreo 20 de paznici. Își petrecuseră revelionul, așa cum se putea constata după ușoara lor stare de ebrietate.

Au început să ne controleze efectele, făcând două grămezi, una pentru celulă, cuprinzând o cămașă, o izmană, o pereche de ciorapi și una de pantofi, un pulover, un veston, un pantalon și o manta, dacă o aveai. Tot restul trebuia să meargă la magazie.

Apoi s-a petrecut următoarea scenă pe care am putut-o urmări din imediata apropiere, fiind chiar lângă eroul ei principal, înainte de a deveni și eu actor.

Vecinul meu din stânga era un țăran bătrân de circa 60 ani, cu părul alb și o mare mustață pe oală. Gardianul s-a postat în fața lui și i-a ordonat: „Belește-o”. Bătrânul a executat ordinul cam mirat, văzându-l pe gardian examinându-i penisul cu mare atenție, dar nu a spus nimic. Apoi, gardianul a ordonat: „La stânga-împrejur!” Omul nostru s-a executat. „Apleacă-te, desfă bucele!” Toată pudoarea țăranului nostru s-a răzvrătit. Oamenii noștri de la țară sunt în general foarte pudici și, în afară de un limbaj cam liber, nu le plac obscenitățile. Astfel încât bătrânul, complet înmărmurit, s-a întors pe jumătate spre gardian și i-a spus: „Domnule gardian, sunt om bătrân, aș putea să vă fiu tată!” „Execută ordinul, apleacă-te și desfă bucele !”, veni riposta brutală, și bietul meu vecin a executat ordinul, nu fără a arunca peste umăr o privire speriată spre gardian.

L-a văzut pe acesta aplecându-se și examinându-i cu atenție posteriorul oferit privirilor și apoi l-a auzit ordonându-i: „În regulă, îmbracă-te.”

Controlul odată terminat, mă aflu exact în spatele bătrânului țăran, când ne-au trimis către celulele noastre, de-a lungul unuia dintre coridoarele fortului. Moșul își făcea cruci mari și murmură: „Și la asta i se zice comunism!”

ÎNCHISOAREA JILAVA ÎN 1949

Eram vreo 30 de deținuți în celulă, un amalgam eteroclit de tineri și de bătrâni de toate nuanțele politice, național-țărăniști, socialiști, liberali și legionari.

Printre personalitățile mai marcante erau Ion Gigurtu, fost prim-ministru, Mihail Manoilescu, fost ministru de externe, profesorul Stănescu, socialist notoriu și profesor universitar de științe naturale, Ilie Nicolescu, comandant legionar.

Aveam seri interesante, grație conferințelor ținute de toți acei care se simțeau în măsură să povestească ceva. Ceea ce era de observat era tonul devenit mai moderat, deși convingerile erau aceleași. Astfel, Ion Gigurtu rămăsese un partizan convins al politicii duse de Regele Carol al II-lea. Era un adversar ireductibil al liberalilor. Mihail Manoilescu avea muștrări de conștiință pentru faptul că semnase arbitrajul de la Viena impus de nemți.

El descria toata brutalitatea teutonă a emisarilor lui Hitler. Aceștia nu voiau de loc să țină seama de dovezile aduse de Manoilescu, care considera hărțile etnografice ale Transilvaniei, prezentate de unguri, falsificări grosolane ale hărților utilizate în 1918, de către români, în cursul tratativelor pentru pacea de la Trianon. Legende de culori, indicând naționalitățile, fuseseră pur și simplu inversate, ceea ce făcea să pară că ungurii locuiau în majoritate la țară, pe când este bine cunoscut că ei ocupau în special orașele și constituiau o minoritate. Manoilescu descria cum, suferind de inimă, se îmbolnăvisese și leșinase, având a face față tragicei alternative, fie de a semna și de a ceda astfel o parte a Transilvaniei ungurilor, fie de a refuza să semneze și să riște un atac al trupelor germane masate în Ungaria. După ce își revenise, fusese forțat să semneze documentele prezentate de nemți, care nu erau altceva decât un ultimatum și nu un arbitraj.

Profesorul Stănescu ne ținea conferințe foarte documentate despre biologie. Era ateu și nu se lăsa convins de nici un argument.

Ilie Nicolescu și un tânăr de 23 ani, Bobby Munteanu, erau foarte doritori să învețe engleza și le dădeam lecții, pe care le scriau pe plăci subțiri de săpun.

În afară de Ilie Nicolescu, mai erau încă doi sau trei tineri legionari în celulă, dar grație lui nu erau agresivi, căci el se bucura în Garda de Fier de mult prestigiu, fiind unul din comandanții Legiunii Arhanghelul Mihail. Iată de ce incidentul pe care-l voi povesti a avut un caracter extrem de comic și a provocat o ilaritate generală.

Într-o seară, după distribuirea supei, ușa s-a deschis brusc și un nenorocit a fost împins brutal în celulă. Era mic de talie, de vreo 50 ani, și ținea sub braț un mic bagaj. Barba sa de câteva zile scotea în relief trăsăturile sale semite, marcate de un nas coroiat și urechi depărtate de craniu. Era vizibil terorizat și se ținea în mijlocul spațiului dintre priciuri, privind în dreapta și în stânga, în speranța de a întâlni o privire de înțelegere umană. Eram toți așezați pe marginea paturilor noastre și-l priveam și noi cu curiozitate, căci fiecare nou venit era o sursă posibilă de informații.

Domnea o tăcere stranie. Ne dădeam seama de ezitarea lui.

Apoi, brusc s-a îndreptat și, cu o voce aproape fermă, dar cu un puternic accent evreiesc, ne-a adresat următoarele cuvinte: „Dați-mi voie, Ițic Goldenberg, curier legionar!”

A fost greu de descris stupoarea noastră, în special aceea a membrilor Gărzii de Fier. Noroc că Ilie Nicolescu și-a dat seama de situație și, adresându-i cuvântul cu mare amabilitate, i-a spus: „Fiți binevenit, dar fiți bun și explicați-vă.” Și atunci, sărmanul Ițic, ceva mai liniștit, ne-a spus povestea sa. Era din Iași și avea o fiică foarte frumoasă, Rachela. Aceasta se amoretzase de un tânăr simpatic și cult, care îi făcea

curte. Îi făcea vizite, se plimba cu ea și tatăl Goldenberg vedea cu ochi buni posibilitatea unei căsătorii între cei doi tineri. Nu avu deci nici o obiecție de făcut când într-o seară, tânărul veni cu o valiză, rugând pe Rachela să o păstreze câtva timp. După câteva zile a întrebat pe tatăl Goldenberg dacă nu ar avea bunătatea să ducă valiza la o adresă pe care i-a dat-o, pretextând că el însuși trebuia să meargă altundeva, unde era așteptat de urgență. Tatăl Goldenberg a acceptat, în săptămânile ce au urmat, făcu încă două sau trei transporturi similare, până în ziua fatală când, fiind îmbrâncit în tramvai, a lăsat valiza sau sacoșa, pe care o ținea în mână să cadă. Aceasta s-a deschis, revărsând conținutul cuprinzând sute de manifeste legionare. Arestat pe loc, Goldenberg fu judecat și condamnat drept „Curier legionar!”

La sfârșitul poveștii, Goldenberg s-a îndreptat și, cu o privire șireată și îndrăzneță, ne-a spus:

Eu nu regret nimic, căci poate va veni o zi când se va face apelul general, și atunci se va auzi:

Corneliu Zelea-Codreanu: Prezent!

Moța: Prezent!

Marin: Prezent!

Ițic Goldenberg: Prezent!

Această parte a poveștii lui, spusă cu un deosebit accent evreiesc, ne-a făcut pe toți să izbucnim în râs, inclusiv pe legionari.

JILAVA 1949-1950, REDUITUL

Închisoarea Jilava era în realitate un vechi fort, care făcea parte din linia de centură a Bucureștiului. Toate celulele fuseseră folosite înainte ca depozite de muniții și se aflau sub pământ, la o adâncime de circa 10 metri. Fortul însuși era constituit dintr-o cupolă pentru o baterie de artilerie și avea o formă circulară. Această parte a pușcăriei era denumită „reduitul”. Sub baterie se aflau șase celule boltite. În aceste celule erau ținuți deținuții condamnați, înainte de a-i transfera în închisorile din provincie, unde trebuiau să-și ispășească pedeapsa.

În fiecare din celulele reduitului erau două rânduri cu câte două etaje de priciuri. Primul etaj era la circa 40 cm de sol, al doilea la aproximativ 1,20 m. Rândurile de priciuri erau despărțite de un culoar de 90 cm. Suprafața utilă pe care deținuții se puteau întinde era de 4 ori 1,80x13 m, adică circa 93m². Dacă se consideră că un om are nevoie de circa 0,90 m² pentru a putea sta culcat pe spate, era loc în aceste celule pentru 93 de deținuți. Când am fost introdus, după condamnarea mea, în celula numărul 6-reduit, am fost al 261-lea.

A trebuit întâi să dorm pe beton, sub primul etaj de priciuri, loc care se denumea „șerpăria”. Apoi, pe măsură ce deținuții plecau, am putut să mă deplasez, treptat, întâi la primul etaj, pentru a ajunge apoi la al doilea.

Suprafața de care dispunea fiecare deținut în perioada pe care am petrecut-o la reduit era de circa 0,40 m². Aceasta însemna că nu puteam dormi decât pe o parte și că trebuia să ne întoarcem toți odată, la un semnal dat. Am însemnat pe pereți spațiul la care aveam fiecare dreptul, era de 21 cm. Când gardianul făcea apelul, dimineața și seara, îi era imposibil să ne numere unul câte unul. Trebuia să stăm întinși și ne numărau picioarele, împărțind apoi la doi.

În asemenea condițiuni, aerul celulei era de nerespirat. Culmea nenorocirii, în timpul șederii mele la reduit câțiva deținuți iugoslavi au fugit din altă închisoare. Drept sancțiune, toate ferestrele celulelor au fost bătute în cuie, ca să nu le putem deschide, deși aveau gratii. Lipsa de oxigen era atât de mare încât, după scurtă vreme, aveam toți corpul acoperit de pete roșii. În timpul celor patru, cinci săptămâni cât am stat la reduit, trei deținuți au murit asfixiați. Nu i-am declarat decât după ce cadavrele lor au început să miroasă, pentru a putea beneficia de cele câteva picături de zeamă pe care le reprezentau rațiile lor împărțite între noi.

Am văzut, după ieșirea din pușcărie, fotografiile unor deținuți de la Auschwitz și Dachau. Aspectul nostru nu era mai bun. Foamea ne făcea să suferim mai mult decât tot restul. Aceasta mă face să relatez povestea „țâncului”. Acesta este numele pe care unii deținuți care sufereau mai mult de foame l-au dat cantității de lichid rămasă lipită de polonic după servirea rației. Ei insistau ca această cantitate să le fie distribuită. După lungi discuții, s-a stabilit că „țâncul” reprezenta o jumătate de polonic de deținut la fiecare șase luni. Dat fiind că se întâmpla rar ca un deținut să rămână așa de mult în aceeași celulă, „țâncul” a căzut în desuetudine.

Când starea sănătății noastre a devenit prea îngrijorătoare, mai cu seamă după cele trei decese menționate mai sus, direcțiunea închisorii a decis să fim scoși la aer timp de zece minute, de cinci ori pe săptămână. Trebuia să umblăm grupați pe celule, în șanțul ce înconjura reduitul, și distanța care despărțea un grup de celălalt era de circa 100 metri. Eram la cel mai strict secret și nu trebuia să vedem pe deținuții altor celule, și încă mai puțin să comunicăm cu ei.

Câteodată, noroiul din șanț depășea 20 cm. S-a întâmplat ca într-o zi un deținut, un maior să alunece și să cadă. Fiind de o extremă slăbiciune, nu a mai putut să se ridice. Gardianul și-a închipuit că deținutul

simulase căderea în scopul de a vedea pe deținuții grupului ce urma și a început să-l lovească pe nenorocit cu picioarele, pentru a-l sili să se ridice mai repede. Rezultatul a fost contrariul. Bietul deținut zăcea neputincios pe spate. Gardianul s-a repezit asupra lui și a început să-l calce cu cizmele pe burtă. Rezultatul a fost că după câteva clipe pielea burții a plesnit și intestinele au început să se reverse prin rana deschisă. Numai atunci s-a oprit gardianul. Deținutul își pierduse cunoștința. A fost transportat la închisoarea Văcărești, la sud-de București, unde exista o secție care servea de spital pentru deținuți. Nenorocitul a fost recusut, de bine, de rău.

Cam șase ani mai târziu, l-am reîntâlnit într-o închisoare de provincie. Scăpase în mod miraculos, grație unei sănătăți de fier și unui moral excepțional. Este greu de descris aspectul burții lui, cu cusături în toate direcțiile. Nu-mi aduc exact aminte de numele său, dar cred că era maiorul Stoicovici.

În timpul șederii mele la reduit, am avut ocazia să discut cu alți camarazi de detenție. Ne întrebam dacă străinătatea era la curent cu tratamentul la care eram supuși. M-a amuzat să fac următoarea propunere: în cazul când am ieși din pușcărie, grație unei ameliorări a situației din România, și în cazul când unii dintre noi ar ocupa poziții suficient de importante în administrația viitorului stat, ar trebui să dăm o „surprise party” întregului corp diplomatic, într-una din celulele reduitului. Ne închipuiam starea în care s-ar afla invitații noștri, în frac sau uniforme de gală, cu nevestele lor în rochii de seară, numai după două ore de ședere în condițiunile în care am stat luni de zile, unii dintre noi chiar ani.

Propunerea mea a descrețit frunțile și a creat un moment de destindere. Mulți dintre noi mai credeau că situația României nu era decât provizorie. Nu știam că fusesem încorporați în zona de influență sovietică pentru o perioadă nelimitată.

TREI ÎNVIERI ÎN PUȘCĂRIE

Prima Înviere petrecută în închisoare a fost aceea din 1948. Eram la izolare într-o celulă de la etajul 3 al penitenciarului Pitești. Regimul la care eram supuși era foarte sever. Celula era complet goală, nici măcar o rogojină pe care să dormim, o singură pătură peticită. Ne foloseam pantofii în chip de pernă.

Deținuții politici erau supuși la cel mai strict secret. Hrana era îngrozitoare. Primeam des mazăre furajeră plină de gărgărițe.

Singura distracție în această izolare totală erau ploșnițele și gândacii mari, negri.

Era greu de știut ce zi a săptămânii era. Numai zgomotele ce ne veneau de la parter și subsol, ocupate de deținuții de drept comun, care lucrau în parte în ateliere, ne ajutau să distingem duminicile de celelalte zile.

Pe de altă parte, regimul nu reușise încă să pună o stăpânire totală pe toate roțile vieții civile și mai existau unele tradiții care supraviețuiseră. Între acestea erau vizitele preoților la deținuții de drept comun care doreau să păstreze un contact cu religia.

Din aceste tradiții făcea parte împărțirea de Paști a ouălor roșii și a cozonacului ferite de populație. Vă puteți deci ușor închipui mirarea mea când, într-o duminică, am primit și eu partea mea. Am înfulecat-o într-o clipă, inclusiv coaja oului. Dar surpriza mea a fost și mai mare când am auzit, venind de jos, un murmur de voci care cântau o rugăciune. Slujba ortodoxă a Învierii este însoțită de cântece minunate și am fost adânc mișcat când am auzit deodată întreaga boltă a celularului vibrând la sunetele majestuoase ale imnului „Hristos a Înviat!”

Imnul a fost cântat cu toată puterea în toate celulele. În ceea ce mă privește cânt fals, dar am urlat ca toți ceilalți și am plâns ca un copil. A fost una din cele mai frumoase Învieri din câte am trăit.

Anul următor, în 1949, mă aflu de Paști la Jilava. Nu aveam nici un preot cu noi, dar voiam să

sărbătorim Paștele. Deținutul cel mai aproape de fereastră s-a oferit să stea de veghe pentru a prinde dangătul clopotului Patriarhiei, care vestea clipa Învierii. Trebuia să păstrăm tăcerea, căci Bucureștiul se afla la 18 km depărtare și sunetul clopotului nu putea să ne parvină decât ca un murmur slab. Câțiva dintre noi salvaseră chibrituri și fiecare dintre noi primi câte unul, care trebuia să servească drept lumânare. Când dangătul depărtat al clopotului ne-a parvenit, ne-am sculat cu toții și, după ce ne-am aprins chibriturile, am cântat imnul sacru, la început cu voce joasă, apoi din ce în ce mai tare. Același cântec s-a auzit din celulele vecine. Gardienii nu au intervenit.

Însă Paștele din 1950 au fost pentru mine cele mai impresionante. Eram încă la Jilava, în aceeași celulă, într-o stare de mizerie și mai accentuată, mai înfometați, mai în zdrențe și din ce în ce mai dezamăgiți de carența occidentală în ceea ce privește respectarea drepturilor omului în țările din răsărit. Dar de data aceasta aveam un preot cu noi. Era foarte tânăr, de o slăbiciune înspăimântătoare, dar ochii lui străluceau de o lumină aproape supranaturală și devotamentul său pentru toți cei care aveau nevoie de un ajutor era extraordinar.

Nu mai aveam decât trei chibrituri, păstrate cu grijă. Ne-am confecționat atunci, în chip de lumânări, mici torțe din papură extrasă din rogojinile pe care dormeam. Când sunetul clopotului de la Patriarhie a ajuns la noi, ne-am aprins făcliile și preotul a început slujba Învierii.

Torțele noastre nu dădeau o flacără, ci o slabă lumină roșie și făceau foarte mult fum. Fețele noastre luminate de aceste torțe erau impresionante, dar ce frapa mai mult era fața tânărului părinte, o față transfigurată de credință și speranță. Ar fi putut servi ca model pentru o icoană bizantină.

Imnul a fost cântat cu o fervoare care a câștigat până și pe aceia dintre noi care nu erau credincioși. Pe fețele mai multora curgeau lacrimi, dar nimănui nu i-a fost rușine.

Mai mult de treizeci ani s-au scurs de atunci, dar nu am mai trăit niciodată o Înviere mai frumoasă.

IZOLAREA

În afara unor perioade de câteva săptămâni fiecare, când am fost izolat în timpul primilor ani de detenție, am fost izolat doi ani la București, în închisoarea de la Uranus, dacă nu mă înșel din 1953 până în 1955.

Celulele nu aveau geam către afară. Ele erau construite de-a lungul unui coridor de unde venea un aer în general viciat. Erau prost luminate, măsurau 3x3 metri și tot mobilierul consta dintr-un pat de fier cu o saltea de paie și o pătură.

Un gardian patrula zi și noapte pe coridor și privea prin vizetă cam la 2-3 minute. Scularea era la 5 dimineata, culcarea la 10 seara. În timpul nopții nu aveam voie să ținem brațele sub pătură, ceea ce era destul de neplăcut, întrucât temperatura nu depășea 15 grade. În timpul zilei trebuia să stai fie așezat pe marginea patului, fie în picioare, dar nu aveai dreptul să stai întins, sub riscul unei pedepse severe. Hrana era insuficientă, circa 1.000 calorii pe zi.

Bineînțeles că deținutul nu avea nici o idee despre durata probabilă a izolării sale.

Ce poate face un om în aceste condiții? Nu știu ce au făcut alții, dar pot povesti cum mi-am petrecut eu timpul.

Am început prin a asculta tăcerea în care eram cufundat, pentru a-mi da seama dacă alți deținuți comunicau prin morse. Nu se auzea nimic.

Trebuie să dau aici câteva explicații asupra acestor mijloace de comunicații prin pereți.

La începutul detenției mele, în 1948, eram cu toții lipsiți de experiență. Ne transmiteam mesaje bătând în perete o lovitură pentru litera A, două lovituri pentru litera B ș.a.m.d. Cum transmiterea unui singur cuvânt dura mai multe minute, ne-am perfecționat introducând AFLR-ul. Acest sistem consta din împărțirea

alfabetului în 4 grupe de câte 5 litere, suprimând literele J,Q,W,X,Y și Z care sunt mai puțin întrebuințate în românește. Pentru a transmite litera A se bate o lovitură mai tare urmată de una mai slabă; pentru litera B o lovitură mai tare urmată de două mai slabe. Pentru a transmite litera G, se bat două lovituri tari, reprezentând grupa F, urmate de două lovituri slabe, reprezentând poziția literei G în grupa respectivă.

Grație acestui sistem unii deținuți au ajuns să transmită până la 50 cuvinte pe minut. A venit apoi introducerea alfabetului morse. Acesta fiind compus din semnale lungi și scurte, noi transmiteam cele lungi prin două lovituri apropiate și cele scurte printr-o lovitură separată. Cu alfabetul morse, unii deținuți reușeau să transmită până la 100 cuvinte pe minut.

Neauzind nimic, a trebuit să mă resemnez. După toate probabilitățile, deținuții de la Uranus erau prea timorați pentru a încerca să comunice cu vecinii lor. A trebuit deci să găsesc alte moduri de a-mi petrece timpul și am început să-mi fac planuri de fugă din România în cazul când aş fi repus în libertate.

Cum făcusem destulă navigație cu pânzele, nu vedeam altă posibilitate decât de a încerca să ajung în Turcia pe Marea Neagră. Pentru aceasta îmi trebuia o ambarcațiune și am început să fac planul ei cu multă migală.

Trebuia să fie o barcă pneumatică cu o pânză și un derivor. Trebuia găsită soluția pentru a fixa un catarg și un derivor pe o barcă de cauciuc. După multe zile de reflecție am reușit să rezolv problema. Apoi trebuia stabilit timpul cel mai favorabil pentru a încerca fuga. Acesta nu putea fi decât luna septembrie, când se întuneca pe la 7 seara și noaptea durează cam 12 ore, iar temperatura mării atinge aproape 25 grade. în această perioadă vântul suflă aproape permanent dinspre Crimeea spre Bosfor.

Planul meu era de a transporta încetul cu încetul, în timpul zilei, tot echipamentul meu în apă și să-l scufund la circa 3-400 metri de țărm. La căderea nopții, aş fi mers să-l pescuiesc și umflând barca pe

jumătate în-aș fi îndepărtat de țărm înotând cam 1,5 km. Odată ajuns acolo, aș fi umflat barca complet și aș fi continuat vâsbind cam 2-3 km. De acolo, aș fi ridicat pânza. Cu o busolă era ușor de fixat cursul de urmat, ajutat de luminile țărmului și de farul de la Mangalia.

Primul scop era de a ajunge în largul portului Varna, la o distanță de circa 20-25 mile de mal, în afara limitelor unde puteau să patruleze vedetele bulgare și în afara liniilor de navigație obișnuite de la Odessa și de la Constanța spre Istanbul. Îndată ce răsărea soarele, trebuia din nou să-mi scufund ambarcația și să rămân și eu scufundat acoperit de o plasă spre a nu fi reperat de avioane care puteau să patruleze deasupra mării.

Calculând o viteză de 3-4 noduri pe oră, mi-ar fi ajuns două nopți pentru a fi în afară de pericol și a putea naviga ziua la circa 70 mile de coasta turcă.

Am calculat alimentele necesare pentru cinci zile și cinci nopți, în special zahăr, ciocolată, biscuiți, slănină și roșii. Marea dificultate era de a nu pierde prea multă căldură animală în timpul orelor de imersiune din cursul zilei.

Pentru a mă descurca în Turcia, învățasem suficientă turcă ca să mă fac înțeleș. Aveam un vocabular de circa 3.000 cuvinte. Profesorul meu fusese un camarad de pușcărie, Hoge Regeb Sali, preotul musulman al insulei Ada Kaleh de pe Dunăre. Acesta voia să învețe engleza și am făcut schimb. Era un om cult și un excelent profesor.

Odată ajuns în Turcia, speram să nu am probleme. Aș fi putut să-mi vând povestea evadării unor corespondenți englezi sau americani și aș fi luat contact cu reprezentanții I.T.T.-ului care m-ar fi ajutat.

Ieșit din pușcărie în aprilie 1963 și din domiciliu obligatoriu în 1965, am găsit o barcă pneumatică care corespundea cu aceea pe care o imaginasem. Aș fi putut să-mi pun în aplicare planurile calculate cu grijă,

dar starea jalnică în care mi-am găsit fiica mai mică, Alina, în vârstă de 21 ani și cântărind numai 36 kilograme, neștiind să înoate și de o extremă slăbiciune, m-a obligat să renunț la planurile mele de fugă și să caut să plec legal în Elveția, unde mama mea vitregă ședea la Zürich.

Când am ajuns la ea, la 18 august 1973, după 8 ani de eforturi și numeroase intervenții, am găsit într-un mare magazin o barcă pneumatică cu velă. Ea corespundea planurilor mele și putea parcurge pe vânt potrivit 6 până la 8 km pe oră. A fost o satisfacție să văd că nu-mi greșisem calculele.

După „construirea” bărcii a trebuit să-mi găsesc o altă ocupație ca să nu mă tâmpesc complet. Întrucât știam că izolarea mea nu putea dura la infinit și că urma probabil să fiu din nou transferat într-o celulă cu alți deținuți, am început să mă prepar pentru întoarcerea mea printre oameni. Eram considerat un povestitor destul de bun și, o seară sau două pe săptămână, trebuia să-mi țin colegii treji spunându-le o poveste. Cunoșteam cam două sute de subiecte, romane sau filme englezești, franțuzești, germane sau românești și puteam face câteva conferințe despre telefoane sau albinărit. Mai puteam povesti și câteva aventuri personale, la mare sau la munte. Am început să-mi repet diferitele povești pe care le cunoșteam, punând la punct unele detalii care-mi scăpaseră în cursul unor ședințe anterioare. S-a întâmplat ca în cursul unei asemenea povești să am nevoie de un cuvânt, care în termeni de vânătoare reprezintă momeala vie care se pune într-o groapă acoperită cu crengi, pentru a atrage marile feline, în special în Indii. Cuvântul era franțuzesc și nu reușeam să mi-l reamintesc. Am început atunci să-l caut, revizuiind în ordine alfabetică toate cuvintele franțuzești pe care le cunoșteam. Am găsit 24.567 de cuvinte, dar nu l-am găsit pe acela pe ce-l căutam. Dacă aș fi putut să-l întreb pe tatăl meu, l-ar fi știut imediat.

Această căutare a durat mai multe luni și mi-a ajutat mult să-mi suport izolarea. Bineînțeles că, în afara unor asemenea metode, ai timp să visezi și să te rogi.

Când am revenit după doi ani la Jilava, am fost introdus într-o celulă unde se aflau circa 30 deținuți. Am constatat că devenisem foarte emotiv și că, la cel mai mic semn sau gest prietenesc din partea unui codeținut, îmi veneau lacrimi în ochi.

Am fost special mișcat de cuvintele unui țăran cu părul alb, care a venit să mă găsească în colțul meu. Mi-a spus: „Sunteți dl Brătianu, din familie, nu e așa? Sunt și eu liberal, din Transilvania. Cât am rămas în satul meu, ei nu au reușit să organizeze nici un colectiv și m-au arestat. Și fiul meu este în pușcărie și sunt mândru de el!”

Aceste cuvinte spuse de un simplu țăran m-au făcut să înțeleg că poporul român nu poate fi înrob, oricare ar fi mijloacele folosite de asupritorii sovietici. Perioada actuală de dominație comunistă poate dura încă destul de mult, dar rămân totuși convins că va veni momentul când lumea se va trezi, inclusiv poporul rus, și coșmarul ideologiei marxist-leniniste va lua sfârșit.

DOCTORUL KLEIN

Într-una din celulele reduitului de la Jilava, unde eram îngrămădiți unii peste alții, am făcut cunoștință cu doctorul Klein. Așa cum arată numele său era evreu, dar pot spune că aş dori ca mulți creștini să se poarte așa cum a făcut-o el. Nu voi da decât un exemplu.

Se afla printre noi un tânăr de vreo 25 de ani, Alexiu, care făcea parte din tineretul național-țărănist. Fusese maltratat în așa hal, încât își pierduse mințile și nu mai putea să se țină în picioare, avându-le paralizate. Făcea pe el și răspândea un miros îngrozitor. Mânca direct din gamelă, ca un animal.

Singurul om care l-a îngrijit a fost doctorul Klein. L-a dat să mănânce ca unui copil. Îi spăla rufe, hainele aproape în fiecare zi. Îl ajuta să se urce pe prici și îl acoperea, căci sărmanul Alexiu nu o putea face de loc și se întindea pur și simplu pe beton pentru a dormi. Doctorul Klein încerca să vorbească cu el și a reușit chiar să-l facă să râdă.

Doctorul Klein a fost singurul deținut care, eliberat mult înaintea mea, care a avut curajul să-mi viziteze familia. A arătat soției mele și fiicelor mele o pereche de ciorapi pe care o tricotasem pentru dânsul și a fost primul care să dea vești despre mine, după mai mult de șapte ani de pușcărie, în timpul cărora ai mei nu avuseseră nici o veste.

Când am fost eliberat, în 1965, l-am revăzut pe doctorul Klein, la Constanța. Era cu soția lui, care-l așteptase. Rămăsese același om simplu, natural și modest. Își exercita profesiunea cu devotament și abnegație. Când i-am reamintit ceea ce făcuse pentru Alexiu și pentru mine, mi-a răspuns simplu: „La urma urmei, suntem oameni!” Din nefericire, nu sunt mulți ca dânsul.

UN GEST AL UNUI MINISTRU COMUNIST ÎN FUNCȚIUNE

Ceea ce voi descrie mi-a fost relatat de un martor ocular al scenei, care câțiva ani mai târziu a fost în aceeași celulă cu mine.

Dar mai întâi câteva cuvinte asupra circumstanțelor care au precedat incidentul. Ministrul Apărării Naționale era în 1946 Emil Bodnăraș. Fusesse ofițer în armata română, dezertase și fugise în Uniunea Sovietică, unde fusesse instruit în unitățile specializate ale acestei țări. Revenit în România, era ministrul Apărării Naționale în guvernul Groza. Aghiotantul lui era locotenent-colonelul Dan Tetorian. Acesta avea cu misiunile americane și engleze care făceau parte din Comisia Aliată de Armistițiu din România. Acest lucru a constituit un motiv suficient pentru ca să fie arestat și condamnat la moarte pentru înaltă trădare. După ce a fost pronunțată sentința, de un tribunal militar, Dan Tetorian și alți condamnați în același proces au fost readuși în subsolul comendurii Garnizoanei București, unde erau încarcerați.

Erau adunați într-una din sălile acestui subsol, înainte de a fi reintroduși în celulele lor, când Emil Bodnăraș și-a făcut apariția. S-a dus direct la Dan Tetorian și l-a palmuit. Nu pot da numele martorului ocular al acestei scene, deoarece, după ultimele mele informații, el mai trăiește și nu aș vrea pricinuiască neplăceri. Dan Tetorian a fost împușcat. Îmi era văr de-al doilea și a fost unul din cei cinci membri ai familiei mele asasinat de comuniști. Am povestit acest incident întrucât cred că pot afirma că este probabil un gest unic, ca un ministru în funcțiune să se ducă să palmuiască un condamnat la moarte, fără apărare.

ASASINAREA LUI GHEORGHE POLIZU-MICȘUNEȘTI

Îmi era și el văr primar și a fost un altul din cei cinci membri ai familiei mele omorâți de comuniști. Fusese prins în flagrant delict, remițând documente în Grădina Botanică, unui funcționar al Ambasadei Marii Britanii. După judecarea lui de către tribunalul militar a fost băgat la Jilava, într-o celulă de la reduit rezervată condamnaților la moarte. Fu scos de acolo în iarna 1951 și întins cu fața în jos, pe o brancardă.

Subofițerul Iamandi, bine cunoscut pentru cruzimea sa, l-a împușcat cu pistolul în ceafă. Iamandi a fost auzit după aceea spunând altui gardian: „A sângerat ca un porc!”

Am folosit termenul de asasinat deoarece Gheorghe Polizu-Micșunești a fost condamnat la moarte pentru înaltă trădare și executat pentru transmiterea unor informații englezilor, care în fapt erau aliații rușilor și făceau parte din Comisia de Armistițiu. Pe cine a trădat el?

Vreo cincisprezece ani mai târziu, fiica lui a avut nevoie de actul de deces. Nu l-a putut obține decât cu mari dificultăți și a fost obligată să angajeze un avocat în acest scop.

Mama lui Gheorghe Polizu-Micșunești a trăit până la vârsta de 99 ani. Nu putea crede că fiul ei nu se va mai întoarce și îl tot aștepta.

CUM AU CONTRIBUIT PLOȘNIȚELE LA SALVAREA ECHILIBRULUI MINTAL AL MULTOR DEȚINUȚI

Scena s-a petrecut în penitenciarul Aiud. Ne aflam într-una din celulele de la etajul 2. Îmi aduc aminte de numele unora dintre camarazii de celulă, și anume Nicolae Mavrocordat, Ștefan Nenițescu, Klockner. Numele celorlalți doi îmi scapă. Ploșnițele ne asaltau fără milă, chiar în timpul zilei. În ceea ce mă privește, omoram circa 150 pe zi, storcindu-le pe pereți. Camarazii de celulă făceau la fel. Puteți ușor să vă închipuiți aspectul pereților, dar din nefericire numărul ploșnițelor nu voia să scadă.

Într-o zi, ușa s-a deschis brusc și un colonel procuror din București și-a făcut apariția, însoțit de căpitanul Dorobanțu, comandantul închisorii, și de doi gardieni. Privirea procurorului a fost atrasă de urmele de sânge de pe pereți și ne-a întrebat de unde proveneau. Întrucât nimeni nu a îndrăznit să răspundă, procurorul s-a supărat și a zburat: „Când pun o întrebare, trebuie să-mi răspundeți!” Se auzi o voce timidă: „Ploșnițe, domnule procuror.” Acesta a ieșit din celulă dintr-o săritură, urmat de suita sa. Un gardian trânti ușa.

Două zile mai târziu, doi gardieni au apărut la ușă și fiecare dintre noi a primit o porție de D.D.T., cu ordinul de a pune peste tot, în paturile, în efectele noastre, în pantaloni, pe jos de-a lungul pereților. „Ordinul comandantului, să nu mai fie ploșnițe!”

Într-adevăr, ploșnițele au dispărut foarte repede. Dar s-a produs un fenomen nou. Aproape în fiecare celulă exista un deținut care poseda o sticlă conținând un lichid care era un medicament. Această sticlă dreptunghiulară avea o capacitate de circa 2 decilitri, era verde sau maro închis și nu avea etichetă. Posesorii sticlelor le păstrau cu grijă, cu câteva picături la fund, ca să nu ni le ia gardienii înapoi.

Destinația sticlelor a fost schimbată precum urmează: se udau suprafețele lor cu scuipat, se frecau cele patru laturi cu săpun și se presărau cu D.D.T.-ul păstrat cu grijă într-o cârpă. Pe suprafața cenușie, astfel obținută, se puteau scrie până la 400 cuvinte, cu orice obiect ascuțit, rest de chibrit, bucata de os etc. Cu

aceste sticle au început tot felul de lecții, în special de limbi străine. Acest lucru implica un oarecare risc, întrucât era interzis de a vorbi altfel decât românește, dar am fost prinși destul de rar.

Deținutul care era în posesia sticlei pentru a-și învăța lecția era obligat să șteargă suprafețele frecându-le de pantaloni, îndată ce se auzea un semnal de alarmă. Dacă semnalul era litera K, transmisă în morse prin pereți, aceasta însemna percheziție. Semnalul S.O.S. anunța de obicei vizita comandantului sau a locotenentului politic.

Timp de 11 ani — din cei 15 petrecuți în pușcărie — am dat, grație acestor sticle, lecții de engleză la duzini de elevi. Cei patru ani fără activitate didactică i-am petrecut muncind în atelierele de la Aiud sau la izolare. Am învățat eu însumi destulă turcă, de la hokea din Ada Kaleh, pentru a mă descurca în cazul când aș fi reușit să fug în Turcia.

Ca epilog al acestei povești, trebuie să spun că, odată eliberat, m-am prezentat la examenul de traducător pentru franceză și engleză. Am fost trântit la engleză, dar unii dintre elevii mei de pușcărie au trecut examenul cu succes. Originea mea socială nu era însă sănătoasă.

MIJLOACE NEOBIȘNUITE DE AMBALAJ ȘI DE TRANSPORT AL ȚIGĂRILOR

Înainte de a descrie aceste mijloace, trebuie să arăt cauzele care au determinat folosirea lor.

Dacă nu mă înșel, 1952 a fost anul în care administrația penitenciarului Aiud a dispus amenajarea, la intrarea atelierelor, a unor vestiare de tip nou. În două săli de circa 20x15 m și 4 m înălțime s-au instalat vreo 3.200 caziere metalice de 35x35x80 cm. Nu erau decât cadre de fier colțar, fără pereți laterali, montate în grupuri de 40x10. Două culoare de 70 cm lățime erau amenajate între grupurile de caziere.

Între 800 și 1.200 deținuți trebuiau să depoziteze în caziere hainele de celular și apoi, complet goi, aveau de traversat un culoar de vreo 15 metri lungime pentru a intra în a doua încăpere unde se îmbrăcau rapid uniforme de lucru. Toată această operație trebuia efectuată în câteva minute.

Scene indescritibile aveau loc în culoarele prea strâmte unde deținuții trebuiau să încalceze unii peste ceilalți, fie pentru a depune, fie pentru a-și relua îmbrăcămintea. Iată de ce vestiarele au fost curând numite „bestiare”.

Când treceau în culoarul de comunicație, deținuții trebuiau să țină brațele în sus.

În ateliere, nu aveai voie să fumezi decât în timpul jumătății de oră prevăzută pentru masa de prânz sau de seară (dar se fuma și la closet). Țigările erau primite pe bază de fișe, acordate după rezultatele obținute în muncă de către deținuți. Aceștia găseau că nu era just să posezi țigări câștigate greu și să nu ai dreptul să le fumezi în liniște, odihnindu-te în celulă. Se impunea o soluție și aceasta s-a găsit foarte repede.

În atelierul de mașini unde lucram era o mașină de gătit pe care fierbeau mai multe oale cu clei de tâmplărie. Erau și suluri de hârtie de împachetat. Mici pachete de câte 10 țigări, înfășurate în această hârtie și scufundate în cleiul lichid, pe care-l lăsa să se răcească ușor, erau introduse în anus de către fumătorii

pasionați și treceau astfel fără greutate în celular.

Era printre noi și un inginer german din Transilvania, Enderl, căruia nu-i plăcea, totuși, foarte mult ideea de a fuma țigări de această proveniență. Era înalt de vreo 1,80 metri. Fusesse deportat mai mulți ani în Rusia, cu alți etnici germani din Ardeal, și apoi băgat în pușcărie în România. Era acum de o slăbiciune îngrozitoare, demnă de Dachau sau Auschwitz, dar în pofida suferințelor îndurate avea un caracter extrem de amabil. Natura îl înzestrase cu un scrot de dimensiuni respectabile, îi veni ideea să profite de această particularitate pentru a fixa un mic pachet de jumătăți de țigări, pe care și le putea lipi sub testicule.

Totul a funcționat de minune până în ziua fatală, când s-a petrecut următoarea scenă: Enderl pătrunsese în culoar și doi deținuți îl despărțeau de mine. Gardianul care păzea culoarul și care ne număra trăgând bețe într-un carnet a scăpat creionul din mână și s-a aplecat să-l ridice. Cum era foarte conștiincios, aplecat fiind a aruncat o privire de-a lungul culoarului și a văzut ceva alb între picioarele lui Enderl.

A strigat „Halt!”, iar țigările au fost descoperite și confiscate. Începând din acea zi a trebuit să defilăm prin culoar, ridicându-ne testiculele cu mâna stângă, iar cu brațul drept în sus.

Este evident că acest spectacol poate apărea amuzant la prima vedere, dar aspectul său comic îmbracă un caracter aproape tragic când te gândești la umilirile suportate de mii de oameni pentru simplul motiv că trăiau dincolo de linia arbitrară trasată de semnatarii de la Ialta.

CUM AM AFLAT DESPRE MOARTEA LUI STALIN

Mă aflu în 1953, într-o celulă de la etajul 3 al penitenciarului Aiud, împreună cu alți cinci deținuți. Fereastra dădea pe o stradă a orașului, dar vederea era blocată de obloane special construite, ca să nu putem vedea afară. Erau construite din șipci late de 15 centimetri, fixate oblic într-un cadru, astfel încât să nu poți privi decât în sus. Contribuisem la fabricarea obloanelor atunci când lucrasem la atelierul de tâmplărie mecanică, la croirea materialului și alesesem lemnul cel mai prost, adică acela cu cele mai multe noduri. În afară de aceasta, la fixarea șipcilor în cadre bătușem în măsura posibilului un singur cui de fiecare parte, astfel încât să se poată executa o mișcare de rotație a șipcilor, mișcare care să permită să privești afară.

Apoi, în celule, nodurile au fost repede scoase și înlocuite cu mălai de la turtoaie, amestecat cu praf, căpătând astfel culoarea lemnului. Schimbând înclinarea șipcilor, puteam vedea ce se petrecea pe străzile Aiudului.

Astfel s-a întâmplat că, într-o dimineață, unul dintre camarazii care priveau afară a văzut un trecător ce părea să examineze cu atenție fațada penitenciarului. Populația ținea cu noi, știa că eram deținuți politici, că eram complet izolați și lipsiți de știri de afară. Trecătorul a văzut șipca mișcând și băgând de seamă să nu fie observat de alți trecători, a făcut gestul de a-și trage mustățile, pe care de altfel nu le avea, și și-a încrucișat apoi brațele pe piept. Colegul nostru s-a întors spre noi și a exclamat: „Un trecător ne informează că Stalin a murit!” S-a întors apoi la șipcă și a mișcat-o din nou. Trecătorul a făcut din nou același gest. Nu mai exista nici un dubiu.

Știrea a fost imediat transmisă prin morse la celulele vecine și apoi evenimentele s-au desfășurat precum urmează:

Aproape în fiecare celulă se afla un turnător, a cărui misiune era de a informa fără întârziere pe ofițerul politic de tot ce se petrecea în celulă și putea să prezinte interes. Știrea morții lui Stalin era de cea mai mare importanță. Fusese păstrată secretă, singur comandantul pușcării și ofițerul politic erau la curent, gardienii nu știau nimic.

Când turnătorii au raportat că deținuții cunoșteau știrea, ofițerul politic a fost cuprins de panică. Aceasta putea însemna posibilitatea existenței printre gardieni a unora care să pactizeze cu noi. Politrucul a vrut să cunoască situația reală, dar turnătorii nu au putut să-i dea relații referitoare la sursa informației noastre. A decis atunci să cheme la dânsul deținuți care nu erau turnători.

Spre ghinionul lui, primul deținut pe care l-a chemat era un om cu multă prezență de spirit. Atunci când ofițerul politic l-a întrebat pe nepusă masă: „De unde știți că a murit Stalin?”, deținutul i-a răspuns: „Deci este adevărat?”

Dându-și seama de gafa comisă, politrucul l-a înjurat și l-a trimis înapoi în celulă. Abia întors, acesta a spus colegilor: „Politrucul mi-a confirmat vestea.”

Bineînțeles că transmisiunile în morse au reînceput și mai intens. Textul lor era: „Vestea morții lui Stalin ne-a fost confirmată de ofițerul politic!”

Din nefericire, acest eveniment nu prea a modificat soarta noastră. Eram victimele acordului care pusese oricum țara noastră complet sub dominația rusă.

COINCIDENȚĂ NENOROCITĂ SAU PLAN DIABOLIC, SCRUPULOS EXECUTAT?

Pitești. Nu pot preciza anul, poate fi 1956 sau 1957, dar îmi aduc perfect aminte data, era 4 aprilie.

Ne aflam la etajul 2 și la câteva celule depărtare de noi era încarcerat maiorul Nicolae Vișoiu, cavaler al ordinului "Mihai Viteazul". Eram buni prieteni și comunicam, bineînțeles, prin pereți; astfel am aflat că era izolat în vederea eliberării lui, care urma să aibă loc în curând. Fusese condamnat la 7 ani închisoare, deși nu avusese niciodată vreo activitate politică. Care era crima lui?

În calitate de ofițer de cavalerie, făcuse parte din trupele române care înaintaseră până în Caucaz. Staționat câțva timp la Krasnodar, a cunoscut acolo o tânără rusoaică, foarte frumoasă, fiică a unui profesor de liceu. Vișoiu era bărbat frumos, destul de voinic, foarte bine crescut, și destul de repede un sentiment de dragoste profundă s-a născut între cei doi tineri.

Când trupele române au trebuit să se retragă, Vișoiu a adus pe frumoasa rusoaică la București și a luat-o de nevastă. Erau un cuplu foarte simpatic și tânăra femeie și-a dat multă osteneală pentru a învăța limba noastră.

A venit apoi invazia rusă. Puțin după ocuparea Bucureștiului, soția lui Vișoiu a fost răpită de ocupanți și deportată în Uniunea Sovietică. Cu toate intervențiile sale pe lângă Comisia Aliată de Control, pe lângă Crucea Roșie Internațională și alte organizații, Vișoiu nu a mai reușit niciodată să o revadă. Mi se pare, însă, că a reușit o singură dată să primească un mesaj de la ea, prin intermediul Crucii Roșii. A fost însă arestat și condamnat sub un pretext oarecare.

Cu o zi înainte de data eliberării, Vișoiu a murit de gripă, conform versiunii răspândite de agentul sanitar Ciortan, care îi administrase în mod conștiincios o injecție, împotriva gripei, bineînțeles. Ar fi bine de notat că agentul sanitar Ciortan era la Pitești, și pe timpul „Reeducării”. În timpul acelei perioade sinistre el se lăsa numit „doctor”.

Câte crime a comis el, sau a acoperit în aceasta perioadă, poate că nu se va ști niciodată.

O FRACTURĂ DE CLAVICULĂ

O bătrână de 70 ani trăia în domiciliu obligatoriu, la un țăran, într-un sătuleț la 20 km de București. Bărbatul ei murise de foame și de frig, cu un an înainte. Agenți de poliție veneau din când în când să controleze dacă era prezentă la domiciliul său. Ea era de origine elvețiană și vorbea prost românește.

Într-o zi, un agent a avut o discuție cu ea și a îmbrâncit-o. Sărmana bătrână a căzut de la o înălțime de aproape 2 metri într-o pivniță, și și-a fracturat clavicula stângă. A fost dusă la un spital din București, unde nu a fost îngrijită pentru că purta numele bărbatului ei. Acesta aparținea unei familii care jucase un rol important în politica țării. Bătrâna a rămas timp de o săptămână pe coridoarele spitalului, iar soția țaranului îi aducea de mâncare.

Nu este greu să-ți închipui suferințele îndurate de această bătrână, când trebuia, spre exemplu, să se ducă la toaletă, care era un closet turcesc.

Din fericire, într-o zi, un doctor, prieten al fostului ei soț și care o cunoștea și pe dânsa, a trecut pe culoar și a recunoscut-o. I-a pus umărul în ghips și bătrâna a putut să se întoarcă în domiciliul ei obligatoriu.

Această doamnă era Maria-Emilia Brătianu, născută Meyer, soția tatălui meu.

VIDA

Acest nume evocă pentru mulți foști deținuți politici români coșmarul unor anchete conduse cu un îngrozitor sadism.

Vida era iugoslavă. Nu cunosc adevăratul ei nume, căci Vida era probabil un nume conspirativ. Ceea ce pot povesti despre ea provine mai mult din zvonuri și dintr-o mărturie autentică.

În primul rând zvonurile. Vida avea gradul de locotenent în Securitatea română și era însărcinată cu anchetarea unor deținuți politici, bărbați și femei. Se pare că în 1952 ar fi dispărut, pentru a reapare ca funcționară într-o ambasadă iugoslavă din America de Sud.

Și acuma, mărturia. În 1951 lucram în atelierul de tâmplărie mecanică din închisoarea Aiud. Tâmplăria număra 7-800 deținuți. Făceam tot felul de produse: căruțe, mese, dulapuri, bancuri de lucru, lăzi de muniții și cutii pentru mine. Majoritatea produselor noastre erau destinate rușilor.

Tâmplăria mecanică cuprindea 21 de mașini. Eram responsabil pentru croirea materialului necesar diferitelor ateliere (40 m³ pe zi) și aveam câteva ferăstraie circulare, dintre care unul denumit „universal”. Acesta era montat pe un braț la o înălțime de circa 1,80 metri. Turația era de vreo 2.000 ture pe minut și nu exista nici un dispozitiv de protecție. Acest ferăstrău era periculos pentru orice lucrător, oricât de mare ar fi fost antrenamentul său tehnic.

Deținutul în vârstă de circa 55 ani care lucra la această mașină se numea Eugen Hațieganu. Fusesse director al ORAP-ului, întreprindere din Ardeal specializată în pielărie. Până aici, nimic. Problema era, însă, că Eugen Hațieganu muncea cu lanțuri grele la picioare, lanțuri care îi împiedicau mișcările. Dar și aceasta s-ar fi putut remedia cu puțin antrenament. Totul a devenit grav atunci când s-a observat că în anumite

momente Hațieganu avea tresăriri de durere. La început, nu a vrut să-mi spună cauza lor. Apoi, când ne-am împrietenit, mi-a spus că fusese anchetat de Vida. Cum tot nu înțelegeam, mi-a explicat specialitatea acestei anchetatoare. Cu o vergea de oțel, ea își lovea victimele, atât bărbații cât și femeile — pe organele genitale. Pe bărbați, după chef, pe testicule sau penis. Această din urmă parte fusese aleasă de ea pentru Hațieganu.

După mai mult de un an și jumătate de la anchetă, penisul lui Hațieganu era un apendice umflat și sângerând care nu se mai vindeca, iar pentru a-l ajuta în muncă temnicerii de la Aiud îi puseseră lanțuri grele la picioare.

Cred că orice comentariu este de prisos.

UN CURS DE EDUCAȚIE „SUI GENERIS”

S-a petrecut în penitenciarul Aiud cam în 1953. Dintr-un total de circa 3.500 de deținuți, eram vreo 1.700 care trebuia să lucrăm în atelierele de tâmplărie și metalurgie. Condițiile erau grele. Hrana era de circa 1.300 calorii pe zi și trebuia să muncim de la 8 la 10 ore zilnic și să depășim randamentul muncitorilor liberi. O parte din cei care realizau normele fixate primea fișe de 25-30 lei pe lună, cu care puteau să-și procure țigări, marmeladă și pâine. Totuși nu era permis să iei țigări cu tine în celular, dar aceasta nu are nimic de a face cu prezenta poveste.

În această epocă, s-a produs un oarecare reviriment în atitudinea guvernanților față de deținuți. Aceștia nu mai trebuiau exterminați încet, ci reeducați, și instrucțiuni speciale au fost date, în acest sens, tuturor gardienilor.

La Aiud, părăseam celularul la 5,30 și ne reîntorceam istoviți pe la 16.30. Celularul avea forma unui T și când intram în el trebuia să fim numărați. Pentru aceasta ne aliniam câte doi, la parter, în toată lungimea și lățimea lui. Alinierea trebuia să fie perfectă, pentru ca gardienii să ne poată număra pe grupe de câte doi. Trebuia să stăm în poziție de drepti și să nu ne mișcăm. Aceasta nu era ușor de realizat cu niște oameni care erau înfometați și istoviți, iar acest lucru îi scotea din sărite pe gardieni, care trebuiau câteodată să reînceapă numărătoarea.

Cel mai temut dintre gardieni era un oarecare sergent Mayer, a cărui ferocitate îl făcuse atât de celebru încât a fost chiar pomenit în cursul unui program „Europei Libere”.

Obligația de a nu mai lovi cu pumnii, bâta sau picioarele îl exaspera. Totuși nu îndrăznea să calce instrucțiunile și aceasta ne-a permis să primim unul din cele mai remarcabile cursuri de educație ce se poate imagina.

Într-o seară, când eram deosebit de istoviți și nu reușeam să ne aliniem corect, s-a auzit un fluier și, cu o voce tunătoare, Mayer ne-a adresat următorul discurs:

„Fiți atenți aici! Voi nu sunteți aici numai pentru ispășirea pedepselor la care ați fost condamnați pentru crimele ce le-ați comis, sunteți aici ca să vă reeducăm, f...vă muma în c... Alinierea, drepti!”.

Nu am îndrăznit să râdem decât odată reîntorși în celulele noastre.

UN RĂSPUNS DE O CONCIZIE TIPIC BRITANICĂ

Scena s-a petrecut la Pitești, în penitenciarul de sinistră reputație pentru metodele sale de reeducare introduse de Nicolski.

Făceam parte dintr-un grup care trebuia transferat mai târziu în alte închisori din Ardeal, iar regimul nostru era suportabil, cu excepția condițiilor de înfometare ce caracterizau toate pușcăriile.

Un englez, dl Colman, se afla printre noi. Avea aproape 70 de ani și fusese condamnat pentru trei motive: ca englez fusese funcționar într-o societate de petrol engleză, cunoștea bine munții noștri și nu putea fi, deci, decât un agent al Intelligence Service-ului.

Era de o extremă politețe, apreciat de toți oamenii care avuseseră de-a face cu dânsul. Membru al Turing Clubului Român, contribuise mult la construcția de cabane în Carpați și era în special admira pentru desenele culori pe care le făcuse aproape totalității din munții noștri.

Îl iubeam toți și-l chemam Papa Colman.

Eram vreo 30 de inși într-o celulă a subsolului închisorii. Într-o zi, supele noastre de prânz prezentau un conținut ceva mai bogat de foi de varză și de bucăți de cartofi. Aceasta putea însemna o inspecție și, într-adevăr, imediat după distribuirea supei, ușa s-a deschis și celula a fost invadată de un grup compus dintr-un colonel de Securitate, din comandantul pușcăriei și 2 sau 3 gardieni.

Papa Colman era așezat pe jos, foarte aproape de ușă, și era în consecință primul deținut pe care-l puteau vedea vizitatorii. În consecință, lui i-a fost adresată întrebarea colonelului:

— „Cum este mâncarea?”

— „Fierbinte”, fu răspunsul lui Papa Colman. Vizitatorii au făcut stânga-împrejur.

ASISTENȚA MEDICALĂ ÎN CÂTEVA ÎNCHISORI DIN ROMÂNIA ÎNTRE 1948 ȘI 1963

Făcând parte dintre aceia care nu aveau drept la asistența medicală, vreau întâi să povestesc experiențele mele personale.

Prima mea boală a fost o adenopatie, denumită de asemeni tuberculoză ganglionară. După circa un an și jumătate de regim celular, subalimentat și fără a fi scos la aer, unii ganglioni de pe parte dreaptă a gâtului au început să se umfle. În celula în care mă aflam, în subsolurile Ministerului de Interne, îl aveam cu mine pe doctorul Petrescu, fost medic șef al Spitalului din Ploiești. Avea reputația unui medic excelent. A diagnosticat imediat răul de care sufeream și m-a sfătuit să mă înscriu la vizita medicală, ceea ce am și făcut. După o zi sau două, un doctor, Nuham Efraim, m-a examinat superficial și a declarat: „Este ceva de origine nervoasă.” Apoi a spus agentului sanitar care-l însoțea să badijoneze cu tinctură de iod umflătura gâtului meu, care atinsese mărimea unei nuci.

Bineînțeles că nu s-a produs nici o ameliorare. După circa un an mă aflam la Jilava. Umflătura gâtului atinsese mărimea unui măr. Doctorul Dan Teodorescu, specialist în chirurgie craniană, care era cu mine în celulă, mi-a spus să cer să fiu condus la medic și să-i spun că dacă nu intervine, voi face operația în celulă, cu mânerul mei linguri, ascuțit, în loc de bisturiu, și că l-aș face răspunzător de eventualele riscuri. Eram în 1950 și mai existau oameni care credeau că situația României se putea ameliora.

Când am reușit să fiu primit la vizita medicală, am avut norocul să dau de doctorul Popescu, care era asistentul medicului-șef al Jilavei și care a avut curajul să ia măsurile necesare în absența șefului său. Am fost condus la dânsul de un plutonier. Doctorul a vaporizat niște kelen pe umflătură, apoi mi-a dat o gamelă pe care a trebuit să o țin sub bărbie și mi-a făcut o tăietură adâncă în gât. Am umplut gamela cu puroi și sânge, dar plutonierul a fost acela care a leșinat. Înnebunit, doctorul Popescu m-a rugat să-l ajut să-l

readucem pe nenorocit în simțiri. A trebuit să depun gamela pe masă și am reușit să-l trezیم pe subofițer din leșin. Când a redeschis ochii, m-a văzut aplecat asupra lui, cu o rană mare deschisă la gât și nu a putut spune decât aceste cuvinte: „Ca pe un porc v-a tăiat!”

Doctorul mi-a făcut un pansament și mi-a spus să revin din două în două zile spre a-l schimba. Nu am reușit să mă întorc însă la infirmerie decât șase luni mai târziu. În tot acest timp, rana mea nu a încetat să puroieze. Îmi spălam pansamentul în gamela în care mâncam, cu puțină apă rece pe care o preluam din rația mea zilnică. Numai atunci când am fost transferat în pușcăria de la Aiud, un an mai târziu, mi s-a închis rana. Aiud este la o altitudine de câteva sute de metri mai sus decât București.

Trei ani mai târziu am fost retransferat la București, în închisoarea Uranus. Am fost izolat doi ani într-o celulă fără fereastră. Aerul venea printr-o răsuflătoare care dădea pe culoar. Subalimentația, frigul din celulă, lipsa de aer, provocat repede reumflarea ganglionilor gâtului. Dar, de data aceasta, regimul voia să mă utilizeze ca martor într-un proces împotriva generalului Racoviță.

Nici nu am avut nevoie să mă înscriu la vizita medicală. Mi s-a făcut o injecție și au fost suficiente trei ședințe de raze ultraviolete ca gâtul să se vindece. Aceasta dovedește până unde merge sadismul criminal al regimului aplicat de comuniști deținuților politici.

Bietul general Racoviță a murit înainte ca regimul să-i poată face proces, izolarea mea a luat sfârșit și gâtul meu s-a vindecat.

În afară de această adenopatie am avut trei hemoragii duodenale. În starea de slăbiciune în care mă găseam, pierderea a aproape 500 grame de sânge pe zi putea avea consecințe fatale. Am fost salvat de fiecare dată de devotamentul camarazilor mei de celulă.

Prima oară mă aflam în închisoarea de la Pitești. Agent sanitar era faimosul Ciortan, cel care fusese de

o cruzime și brutalitate fără seamăn în timpul perioadei zise a „reeducării”. Atunci când m-a primit la vizita medicală și după ce îi arătasem o mostră a excrementelor mele, mi-a dat două aspirine, ceea ce era complet contraindicat. Norocul meu a fost că se aflau în celulă doi tineri marinari. Amândoi erau tuberculoși. Având în vedere că erau condamnați la pedepse mici, regimul nu voia ca starea lor să se înrăutățească și le acordase o alimentație mai bună, și anume 250 grame de pâine și 2 deciltri de lapte pe zi, precum și o hrană mai variată și mai bogată în proteine animale.

Acești doi tineri încercaseră să fugă pe mare în Turcia, dar fuseseră ușor reperați și capturați la mai puțin de 50 mile de coasta română. Aparținând noii generații și provenind de la țară, ei nu aveau nici o orientare politică și pentru dâșii eram total necunoscut. Totuși, s-au oferit imediat să-mi cedeze pe rând laptele și pâinea lor. Acest gest era cu atât mai remarcabil cu cât periclita propria lor stare de sănătate și riscau să fie denunțați de turnătorii din celulă. Acest fapt ar fi avut drept consecință suprimarea regimului alimentar special și aplicarea unor sancțiuni care le-ar fi înrăutățit starea sănătății. Pedepsa consta dintr-un minimum de șapte zile de izolare în pivnița cu geamuri sparte, unde temperatura era de 12 grade. Acolo erai obligat să stai în picioare de la 5 dimineața până la 10 seara, fără permisiunea de a te rezema de pereți sau de a te așeza pe jos sau de a sta pe vine. Noaptea se dormea pe cadrul unui pat de fier, fără saltea și cu o singură pătură peticită. Se primea mâncare caldă odată la două zile. În celelalte zile, 100 grame de pâine și o gamelă cu apă caldă.

A doua hemoragie duodenală am avut-o la Aiud. Eram cu inginerul Radu Pescaru, cu care mă înțelegeam foarte bine. Era un om cult și plin de umor. Când a văzut că nu primeam nici o asistență medicală a renunțat timp de șase zile la jumătatea rației lui, deși suferea de foame ca toți ceilalți. După aceste șase zile hemoragia mea a încetat.

Am avut a treia hemoragie din nou la Pitești, unde fusesem transferat pentru o scurtă perioadă. Același agent sanitar Ciortan asigura serviciul medical. De data aceasta nu mi-a dat aspirină, ci un fel de sirop, care nu putea în nici un caz să oprească o hemoragie. Din nou, camarazii mei de celulă au fost aceia care m-au salvat. Cum eram vreo 20, nu a fost prea greu pentru ei să-mi dea pe rând câte puțin din rația lor de pâine și de supă.

Pentru a fi totuși imparțial, trebuie să relatez de asemeni cazuri în care unii deținuți au fost îngrijiți corect, bineînțeles ținând seama de condițiile care domneau în pușcărie.

Unul dintre bunii mei prieteni, Gheorghe Boian, suferea de o gravă boală de stomac sau intestine. În fiecare seară, când se culca, nu știam dacă va redeschide ochii a doua zi. A rezistat totuși timp de 15 ani, grație unei îngrijiri medicale corecte, iar după eliberarea sa a reușit să vină la Berna, în Elveția, unde fiica sa trăiește, măritată cu George Lahovari. A murit acolo în liniște înconjurat de familia sa.

Un alt caz remarcabil a fost acela al generalului Traian Teodorescu, fost atașat militar al României la Ankara. Acesta avea o tensiune arterială foarte ridicată, care atingea câteodată 34/18. Trebuia să i se scoată sânge în fiecare săptămână și acest lucru s-a făcut regulat timp de mai mulți ani, până în ziua când agentul sanitar care-l îngrijea a trebuit să lipsească și acela care-l înlocuia a neglijat să vină la timp.

Mai pot cita două cazuri de cancer care au fost tratate în mod remarcabil.

Primul a fost cazul ofițerului de marină Nichi Vâlsan. A fost îngrijit de doctorul închisorii de la Dej. Era o femeie al cărui nume nu-l cunosc, dar pe care o supranumisem Țumpi. Nu toți o agreau, căci asista la pedepsele corporale aplicate unor deținuți și decidea dacă ședințele puteau continua sau trebuia să fie întrerupte. Vâlsan suferea de un cancer intestinal. A fost supus în pușcărie la trei operații reușite în cursul cărora i s-au scos de fiecare dată câțiva zeci de centimetri de intestin. A fost eliberat în 1963 și l-am văzut

în 1965, perfect sănătos, la Constanța. El era un apărător convins al lui Țumpi, pe care o revăzuse după ieșirea din pușcărie și care îi explicase că nu putea face altfel și o făcuse pentru că era singură cu doi copii de crescut, iar în cazul în care nu ar fi executat ordinele pe care le primea nu ar fi putut găsi alt serviciu și ar fi venit în locul ei un alt medic, care ar fi fost poate mai puțin uman.

Țumpi este de asemeni aceea care s-a ocupat de un al doilea caz de cancer, de data aceasta al doctorului Cornel Petrasievici. El avea: un carcinom la abdomen. Mi l-a arătat când am fost în aceeași celulă la Dej. A fost operat tot grație lui Țumpi și se află acum perfect sănătos în Statele Unite.

Pentru a încheia acest subiect al asistenței medicale în pușcăriile din România prin care am trecut, trebuie să precizez următorul lucru: conform planurilor guvernului-marionetă român, deținuții politici aparținând partidelor de opoziție trebuiau lichidați. Regimul de detenție fusese calculat astfel încât să se atingă acest rezultat în câțiva ani. Cei care au murit la Canal, la Jilava, la Gherla și în alte pușcării se numără cu miile. Generalul Nicolski, care dirija serviciile Securității române, executa direct ordinele de la Moscova și acestea erau aplicate strict, atât timp cât a trăit Stalin.

După moartea acestuia, s-a produs o ușoară ameliorare. Procesul de exterminare s-a încetinit în sensul că primeam rațiile alimentare mai corect, adică vreo 1.250 calorii pe zi și nu 8-900 cum fusese înainte. Dar aceasta era încă mult sub nivelul minimum necesar pentru asigurarea existenței unei ființe umane.

Pe de altă parte, România făcând parte din ONU, guvernul său nu mai putea acționa exclusiv după planurile sale și trebuia să țină seama într-o oarecare măsură de prevederile Convenției Drepturilor Omului pe care o semnase.

Din nefericire, cred că am dreptul să afirm că Occidentul a arătat o tolerantă, pentru a nu spune o lașitate și o slăbiciune inadmisibilă, atunci când s-au produs evenimentele din Ungaria și din Cehoslovacia.

DISCUȚII DESPRE DARWINISM

În 1962 mă aflu în închisoarea de la Dej, unde eram supuși unui regim ceva mai bun. Hrana era efectiv de circa 1.250 calorii pe zi. Aveam fiecare patul nostru cu un cearșaf și o saltea de paie. Iarna primeam corect rația de lemne și cărbuni, care ne permitea să facem un foc pe zi.

Totuși disciplina era foarte strictă. Nimeni nu avea dreptul să închidă ochii în timpul zilei, nici chiar în poziția așezat, de la 5 dimineața până la 10 seara. Iată de ce ne străduiam să avem un program de povești și conferințe care să ne țină treji după masa de seară până la ora culcării.

Eram vreo douăzeci în celulă și nivelul intelectual era destul de ridicat, grație prezenței mai multor episcopi greco-catolici, a marelui muftiu musulman și a mai multor ingineri, doctori etc.

Printre aceștia din urmă, doctorul Cornel Petrasievici ne-a propus într-o seară să ne vorbească despre darwinism. Deși specializat în ginecologie, poseda și o frumoasă cultură generală și avea cunoștințe bune în biologie. Propunerea lui a fost acceptată cu bucurie și, timp de vreo două săptămâni, ne-a vorbit aproape în fiecare seară despre tezele lui Darwin, arătând cu multă erudiție elementele juste ale teoriei evoluției, dar subliniind de asemenea afirmațiile false din punct de vedere științific. Între altele, ne-a demonstrat că evoluția nu se poate produce decât în cadrul aceleiași specii și că nu poate avea loc în nici un caz un salt de la o specie la alta. În consecință, oamenii nu pot descinde din maimuțe.

Se afla printre noi și un inginer evreu pe care-l chema Belu Silber. Era un om deștept, foarte curajos și care poseda o frumoasă cultură generală. Făcea parte din grupul Pătrășcanu. Acest grup se compunea din comuniști care doriseră să atenueze dominația sovietică. Toți membrii săi au fost arestați, judecați și condamnați. Pentru Pătrășcanu a fost pedeapsa cu moartea. Câțiva ani mai târziu a fost reabilitat „post mortem”.

Silber era comunist convins; avusese curajul să afirme în fata noastră, a tuturor, că în cazul când ar fi făcut parte din guvern ar fi propus lichidarea a cel puțin 4.000 de politicieni din partidele național-țărănist, liberal și socialist, soluție după el mai umană decât exterminarea lentă practică în închisori. În toate ocaziile, în contactele sale cu ofițerii și gardienii, a avut o atitudine corectă și demnă. Nu a turnat niciodată.

Dat fiind că știa perfect că toate manifestările noastre erau înregistrate cu grijă și analizate de ofițerul politic, modul său de a se comporta și de a se afirma făcea parte dintr-un plan bine pus la punct în vederea unei eventuale reabilitări.

Nu am fost deci mirați când, după ce terminase Petrasievici, Silber ne-a întrebat dacă eram de acord să-i permitem să-și prezinte punctul de vedere referitor la darwinism.

Cum celulele noastre erau probabil singurele locuri unde domnea o adevărată democrație, propunerea lui a fost acceptată. Exista mai de mult în România o lege a presei care obliga orice ziar să publice o eventuală replică la o părere expusă într-un articol. Răspunsul trebuia să apară exact în aceeași coloană și pe aceeași pagină. Prin analogie, Belu Silber a avut dreptul să vorbească la aceleași ore și în același cadru ca Petrasievici.

A fost expus foarte corect tezele comuniste, rezemate pe anumite teorii ale lui Darwin, și a venit cu câteva exemple care, din nefericire, nu puteau rezista la o analiză științifică corectă. Astfel, afirma că încrucișarea dintre lup și câine a dat câinele-lup și că grepfrutul provine din lămâi și portocale etc. Argumentul său principal era că o modificare frecvent repetată poate produce o mutație de la o specie la alta.

Doctorul Petrasievici a avut bineînțeles dreptul să răspundă și a venit cu exemplul unui savant care a tăiat o aripă la mai mult de 10.000 de musculițe, dar toate ouăle lor au dat naștere la musculițe normale. A

dat de asemeni exemplul încrucișării dintre armăsar și măgăriță și dintre măgar și iapă, ale căror produse nu se mai pot reproduce. El a explicat foarte clar că numărul cromozomilor nu se poate modifica printr-o încrucișare și că nici o fecundare nu poate avea loc între specii posedând un număr de cromozomi diferit.

De fiecare dată Belu Silber replica cu aceleași argumente repeta fără sfârșit aceleași afirmații.

Într-o seară, exasperat de discuții, am cerut cuvântul. Prezintănd argumentul lui Silber, că o modificare repetată poate genera o schimbare permanentă de structură, l-am întrebat atunci cum explică faptul că evreii, care sunt circumciși de peste 6.000 de ani, continuă să vină pe lume ca toți ceilalți oameni.

Belu Silber a rămas mut, dar un hohot de râs a fost auzit venind de pe culoar. Era al ofițerului politic, care urmărea probabil foarte atent discuția pentru a-și putea face raportul asupra atitudinii și convingerilor diferiților deținuți. Poate că nici el nu era un darwinist convins și nu ar fi vrut să aibă maimuțe drept strămoși.

PUNEREA MEA ÎN LIBERTATE LA 3 APRILIE 1963, DUPĂ 15 ANI ȘI 3 ZILE DE PUȘCĂRIE

Mă aflu în închisoarea Gherla și nu știam deloc, care urma să-mi fie soarta. Într-adevăr, fusesem arestat la 31 martie 1948 și, întrucât fusesem condamnat la 15 ani, ar fi trebuit să fiu eliberat cel târziu la 31 martie 1963, dar martie trecuse, aprilie începuse și nimic nu se petrecea.

Totuși, la 3 aprilie am primit ordinul să-mi iau catrafusele și am fost dus la grefă. Acolo, am primit un pachet conținând o parte din efectele mele și am constatat că mi se schimbase o pereche de pantaloni buni cu una de calitate mai proastă. Am primit apoi așa-zisele mele obiecte de valoare, și anume o brichetă care nu era a mea și nu funcționa, un toc rezervor și ceasul meu care trebuie să fi trecut prin încercări grele.

Am fost pus să semnez o hârtie atestând că nu aveam nici o pretenție și, când am vrut să aflu ce se întâmplase cu banii la care aveam dreptul pentru munca mea la atelierele de la Aiud, mi s-a răspuns că urmau să acopere costul biletului de întoarcere și că nu-mi revine decât un rest de câțiva lei. Era de fapt un furt în toată regula, căci, conform legii, trebuia să fiu repus în libertate acolo unde fusesem arestat, deci în București.

Dar nu eram la capătul surprizelor. După ce am terminat toate formalitățile, am fost dus la poarta pușcăriei unde am fost preluat de un sergent major și de un milițian. Văzând privirea mea mirată, mi-au explicat că eram liber, dar că trebuia să-i urmez la comisariatul orașului pentru o formalitate. Sosit la postul de poliție, am fost introdus într-o cameră cu un pat de campanie, unde mi s-a spus să aștept. Ora mesei de prânz fiind de mult trecută, am început să mănânc o parte din carnea și brânza care mi se dăduse de la pușcărie. Nu puteam deloc să-mi dau seama de situația mea juridică. Niciunul dintre reprezentanții forței publice cu care aveam de-a face nu voia sau nu putea să-mi dea explicații.

În fine spre seară, cei doi milițieni au venit să mă ia, ca să mă conducă la gară, dar spre surprinderea

mea s-au urcat cu mine în compartiment. După o noapte fără incidente am coborât din tren la București și am intrat într-o sală de așteptare. Acolo, sergentul major mi-a spus că dacă aveam rude la București puteam lua contact cu ele și mi-a arătat un post de telefon public.

Consultând cartea de telefon, am constatat repede că familia mea nu mai avea telefon. Am început atunci să caut în ordine alfabetică rude sau foști colegi de la Societatea de Telefoane, la care puteam apela. Am fost trimis la plimbare de un văr care mi-a spus că ora 4 dimineața nu era o oră la care puteai să-ți permiți să deranjezi pe cineva. Am avut mai mult noroc cu un fost coleg de la Telefoane, Emil Berindei. Mi-a spus că va veni imediat să mă vadă. Într-adevăr, o jumătate de oră mai târziu sosea, cu un sac plin de provizii și 200 de lei. Își golise frigiderul și îmi adusese toate economiile. I-am dat ceasul meu și m-a asigurat că-l va da la reparat.

Și astăzi, după mai mult de douăzeci de ani, amintirea acestui ajutor mai mult decât frățesc mă mișcă profund. Prietenul meu m-a părăsit puțin înainte de plecarea trenului în care m-am urcat cu milițienii.

Nu-mi cunoșteam destinația, dar direcția era Constanța. Am coborât totuși la jumătate de drum, la Ciulnița și de acolo am luat un mic tren automotor în direcția Slobozia, județul Ialomița, unde am coborât. Acolo, am fost dus la miliția locală și dat în primire unui locotenent de miliție, care m-a băgat într-o curte și mi-a spus să aștept. Nu era decât o singură persoană în această curte, un om de vreo treizeci de ani, care mi s-a părut tot atât de dezorientat ca mine. Am făcut cunoștință. Răspunsurile sale la întrebările mele au fost destul de evazive, dar mi-a spus că speră să poată ajunge la București și că putea să-mi avizeze rudele și cunoștințele, dacă îi dădeam adresele. Neavând nimic de ascuns, i le-am dat, căci chiar dacă era un informator, nu călcam nici un regulament.

După vreo oră a fost chemat de șeful miliției și a dispărut. După altă jumătate de oră, șeful a reapărut,

m-a ocărât și mi-a spus că nu aveam voie să vorbesc cu nimeni. Nu mai înțelegeam nimic.

După o altă jumătate de oră, un alt sergent major a apărut, mi-a cerut numele și mi-a spus să-l urmez. M-a urcat într-o căruță condusă de un țăran și mi-a spus să mă duc acolo unde acesta mă va conduce.

Țăranul nu prea era vorbăreț. Aveam impresia că sunt ciumat, astfel încât am decis să tac și să mă bucur cât de mult de acest peisaj fascinant care este câmpia Bărăganului. După o oră și un sfert am ajuns în comuna Viișoara, unde am fost debarcat la primărie, denumită de către comuniști Consiliu Popular. Am fost primit de primar în persoană, un om de circa treizeci de ani. Era primul om care, după "punerea mea în libertate" m-a primit cu un surâs. Mi-a urat bun venit și mi-a spus că această comună era domiciliu obligatoriu al unor deținuți puși în libertate și că sergentul major care mă primise la Slobozia era șeful de care depindeam și la care trebuia să mă prezint chiar a doua zi.

În ceea ce îl privea pe dânsul, trebuia să mă ducă la locuința mea și să mă prezinte unui vecin care putea să-mi ajute să mă instalez.

Viișoara era un sat care fusese construit de țăranii din Banat, mulți de origine germană, care fuseseră deportați în Bărăgan, după ce li se luase tot avutul. Majoritatea pleaseră după vreo zece ani de domiciliu obligatoriu. Trebuie să menționez aici o anomalie juridică. Copiii născuți în domiciliu obligatoriu cădeau sub aceeași sentință care lovise pe părinții lor și nu aveau voie să părăsească Bărăganul. Puțin mai târziu, primarul m-a dus la o colibă din chirpici, situată la extremitatea satului și m-a prezentat locatarilor unor colibe vecine. Unul dintre ei era un adventist căruia m-a dat în primire. Regret că nu-mi aduc aminte numele.

Coliba mea se compunea din două camere, separate de un mic coridor. Exista o sobă într-una din camere. Un strat gros de praf acoperea solul din pământ bătut. Nici un mobilier. Plafonul era crăpat, varul de pe pereți se fărâmița, dar minunatul soare al Bărăganului pătrundea prin ferestre și-mi dădea curaj.

În jurul casei o parcelă de 50x30 metri era lotul de care puteam dispune spre a mă hrăni.

Vecinul meu mi-a spus că fusese „rugat” să mă adăpostească până ce voi putea să mă descurc singur. Era destul de bine instalat, într-o colibă similară, dar într-o stare mult mai bună. Locuia acolo de mai bine de un an. Avea două paturi, o mașină de gătit, veselă, iar ciorba de fasole pe care mi-a servit-o a fost un adevărat regal.

Am petrecut câteva zile la acest vecin, care și-a dat multă osteneală să mă ajute. M-a informat asupra vieții celorlalți locuitori ai satului și sfaturile sale mi-au fost foarte utile. M-a ajutat să-mi construiesc un pat din scânduri, ca să mă pot muta cât mai repede, și m-a ajutat să redactez lista lucrurilor indispensabile ce urma să mi le procur.

În fine, aproape o săptămână după sosirea mea la Viișoara, am avut agreabila surpriză să primesc vizita celor două fiice ale mele, Manola și Alina, pe care nu le mai văzusem de cincisprezece ani. Ele erau însoțite de Pețu Costinescu, cumnatul fiicei mele celei mari. Prin ea am aflat că tatăl meu murise de foame și de frig în 1955, și el în domiciliu obligatoriu la Surlari, lângă București, și că mama mea vitregă fusese repatriată în Elveția. Fiica mea cea mare era căsătorită și avea o fetiță de 8 ani. Ea mi-a adus 200 de lei din partea lui Didi Brătianu, soția lui Dinu Brătianu, fostul șef al Partidului Liberal, mort în pușcărie la Sighet.

Am dat fiicei mele lista lucrurilor de care aveam mai mare nevoie și mi-a promis să facă rost de ele.

Astfel a început un nou capitol al vieții mele, acela a unui individ așa-zis liber în societatea comunistă.

EXISTĂ LIBERTATEA?

În timpul anilor de regim celular am avut prilejul să dau frâu liber imaginației mele. M-am aflat adesea într-o stare de semiconștientă în care puteam să-mi dirijez visele. Trebuia bineînțeles să stau cu ochii deschiși, astfel încât gardienii să nu creadă că dormeam, căci a fi prins dormind între 5 dimineața și 10 seara aducea cu sine o sancțiune destul de greu de suportat.

Între alte vise în stare de semiconștientă, l-am avut pe acesta:

Un gardian, după ce a deschis ușa celulei, mi-a cerut numele. I l-am dat și mi-a ordonat să-mi iau efectele și să-l urmez. M-a dus la comandantul pușcăriei. Acesta mi-a pus întrebări pentru a-mi preciza identitatea, și anume locul și data nașterii, prenumele părinților, ultimul domiciliu, profesiunea, motivul condamnării. Apoi, după ce și-a adunat hârtiile mi-a spus fără tranziție: „Ești liber!”

Care sunt primele întrebări pe care i le pun? „Ce trebuie să fac? Unde trebuie să mă duc?” Nu sunt deci liber, dacă "trebuie" să fac ceva.

Răspunsul invariabil: „leși în p.m., unde vrei!”

Îmi iau deci catrafusele și, după ce trec pe la grefă pentru a-mi lua ordinul de liberare, sunt condus de un gardian la ușa închisorii și lăsat liber pe trotuar. Neștiind încotro să o apuc, rămân pe loc ezitând, dar sentinela mă observă și strigă: „Circulă, nu ai voie să stai acolo!”

Încep deci să merg într-o direcție oarecare, dar îmi dau seama curând că nu pot umbla la infinit, că trebuie să am de mâncare și de băut, că trebuie să găsesc un loc pentru dormit, și repede se impune concluzia că din punct de vedere fizic nu sunt liber. Întristat de această descoperire, continui să umblu până ce oboseala mă obligă să mă așez pe marginea șanțului. Dar atunci, dacă nu sunt liber fizic, sunt oare liber

din punct de vedere al gândirii? Din păcate îmi dau seama aproape imediat că nu pot gândi fără a folosi câteva noțiuni pe care nu le pot defini, și anume timpul, spațiul, viața, moartea.

Istovit de eforturile mele fizice și intelectuale, mă întind în șanț și adorm. Brusc îmi dau seama că totul s-a simplificat. Nu mai există pentru mine nici timp, nici spațiu. Pot să vizitez luna sau oricare planetă, nu mai există limite pentru mine, nici trecut, nici în viitor. Pot trăi cât vreau, pot fi ceea ce vreau și vad în litere de foc pe ecranul imaginației mele aceste cuvinte: „Prin calea viselor spre împărăția libertății!”

EXISTĂ, OARE, UN HAZARD?

Experiențele pe care le-am avut în cursul existenței mele m-ar îndemna să răspund negativ. Fiind ortodox, nu sunt fatalist și nu cred în predestinație. Am ajuns la convingerea că în timpul noastre ne aflăm pe un drum în dreapta și în stânga căruia sunt stâlpi indicatori. Suntem liberi să ne alegem calea, dar avem întreaga responsabilitate a alegerii noastre. În afară de aceasta, noi suportăm consecințele greșelilor noastre în majoritatea cazurilor chiar în cursul șederii noastre pe pământ.

Aceasta mă face să povestesc diferite incidente ale vieții mele sau ale altora pe care i-am cunoscut, fapte care m-au condus la aceste concluzii.

La vârsta de aproximativ zece ani, fiind la școală, la Villa St. Jean, secția franceză a Liceului Cantonal din Fribourg, unde eram intern, m-am îmbolnăvit de angină difterică. După însănătoșire am putut părăsi infirmeria, dar a trebuit să mai stau zece zile în carantină la „lenjerie”, pentru a nu-mi contamina colegii. La lenjerie lucrau mai multe surori dominicane. Ele se ocupau cu spălarea, călcarea și repararea lenjeriei noastre. Pentru a-mi petrece timpul, puteam citi sau ajuta la repartizarea rufăriei în cazierile care purtau numărul fiecărui elev. Fiind destul de îndemânat, eram pus să cos nasturi. Dar una dintre surori a observat destul de repede că acest lucru nu mă prea amuza. O chema Sora Philiberte. Era probabil trecută de cincizeci de ani. Nu era frumoasă; dar avea ochi mari verzi, foarte blânzi. În afară de aceasta, avea pe partea stângă a bărbiei un neg cu câțiva peri roșii.

„la spune-mi, băiatule”, mi se adresă într-o zi, „nu vrei să îndeplinești?” Ce putea răspunde un băiat de vârsta mea? Bineînțeles că nu. A tricota este o treabă pentru fete. Totuși am răspuns afirmativ și după două-trei zile am putut să mă descurc în mod satisfăcător. Până la arestarea mea, treizeci de mai târziu, nu am mai tricatat decât o dată sau de două ori, ca să văd dacă nu uitasem. Dar în pușcărie lucrurile s-au

schimbat. Am fost primul care am avut nevoie să-mi repar ciorapii sau jacheta de lână și am constatat repede că a țese nu era metoda cea mai bună. Era mai bine să desfaci și să refaci țesutul împletit și lucrurile reparate erau ca noi. Cu mici așchii din lemnele de foc pe care le primeam, sau găsite în curțile unde ieșeam la aer, sau preluate din scândurile pe care dormeam, au fost repede confecționate ace de tricotat. Puteau fi, de asemeni, folosite bucăți de sârmă sau de os. Acele noastre nu trebuiau să depășească 15 centimetri, pentru a fi ușor ascunse în rogojinile sau în saltelele de paie pe care dormeam.

În ceea ce privește materialul, foloseam tot ce găseam. Nu trebuia să fie neapărat lână. Bineînțeles că începeam prin a desface ciorapii sau mânecile jachetelor prea stricate. Întăream lâna cu bumbac sau cânepă din cârpele cu care trebuia să spălăm podelele sau tinetele. Scoteam și câteva rânduri de lână din păturile ce le aveam. Adesea firele de lână atingeau abia 20 centimetri și materialul era plin de noduri. Pentru a împleti spatele unei jachete trebuia să înșir patru ace. Astfel, timp de unsprezece ani am tricotat peste 100 perechi de ciorapi și vreo 50 jachete. Cred că-mi pot permite să afirm că unele din jachetele mele au salvat viața unor deținuți. Un exemplu: în 1953, gardienii ne-au spus că trebuie să dăm dovadă de disciplină, întrucât aveau ordine să nu ne mai bată. Dar poate că metodele pe care le aplicau erau acum mai periculoase decât câțiva pumni sau câteva picioare. Într-adevăr, dacă aflau că un deținut călcase regulamentul, îl scoteau din celulă și-l duceau la toaletă. Acestea erau de obicei cu geamurile sparte, erau din beton și solul era permanent ud. Metoda pe care voi descrie era de preferință aplicată din noiembrie până în februarie. Deținutul trebuia să se dezbrace complet și să-i dea gardianului hainele și încălțăminte, pe care acesta le lua cu dânsul, spunându-i să aștepte. Nenorocitul trebuia să stea dârdâind, gol, în plin curent, cu picioarele pe betonul ud, timp de mai multe ore. După distribuția mesei de prânz, gardianul se întorcea cu efectele și, cu un aer inocent, spunea deținutului: „A fost o eroare, poți să te întorci în celulă.” Bineînțeles că mâncarea deținutului era rece, nu avea dreptul să se vâre sub pătură și, dacă nu avea o

jachetă de lână, trebuia să continue să dârdâie până la 10 seara, ora culcării. Rezultatul era adesea o congestie pulmonară. Atunci deținutul cerea să fie înscris la vizita medicală, dar răspunsul invariabil era: „Așteaptă până-ți vine rândul!” Acest rând a venit adesea prea târziu.

Nu vreau să mă laud că jachetele tricotate de mine au servit numai în cazuri extreme, dar ele au fost foarte utile. Iarna, cu excepția câtorva ore când celulele erau încălzite, temperatura varia între 12 și 15 grade. Fiind subalimentați, rațiile noastre variind între 800 și 1.000 calorii pe zi, eram expuși la bronșite și pneumonii.

Iată de ce pot spune că, acceptând să învețe să tricoteze, băiețașul de zece ani a contribuit la păstrarea sănătății sau poate chiar vieții multor camarazi de pușcărie. A fost, oare, un hazard?

Am desfășurat această activitate timp de unsprezece ani. Tricotam de obicei șezând pe jos, rezemat de ușa celulei, sub vizetă, și nu am fost prins decât de două ori. Am avut noroc, gardianul s-a mulțumit să-mi confiște acele și materialul.

ALTE COINCIDENȚE CARE NU POT FI ÎNTÂMPLĂTOARE

Un episod care a avut loc la Canalul Dunăre - Marea Neagră merită de asemeni povestit. Este încă prea de vreme pentru a scrie istoria acestui canal. Atât timp cât regimul comunist va dăinui în România, vor fi foarte greu de adunat toate informațiile utile. Singurul lucru care se poate spune cu certitudine este că toate condițiile de lucru impuse pe șantierele Canalului au fost calculate diabolic în scopul de a extermina cât mai mulți deținuți posibil. Cei dispăruți se numără cu miile și, astăzi, o denumire care se răspândește din ce în ce mai mult pentru această „realizare” a regimului comunist este „Canalul Morții”.

Incidentul s-a produs în 1951. Spre prânz, un deținut își lua masa, așezat pe jos, nu departe de șanțul pe care trebuia să-l sape. Era un țăran între 45 și 50 de ani din Ardeal. Regimul nu voia să-i extermine pe țărani și unii dintre ei beneficiau de un regim puțin mai bun, în sensul că aveau dreptul la un pachet lunar de acasă, de 5 kilograme. Acest pachet conținea de obicei pâine, slănină, marmeladă, tutun. Țăranul nostru era unul din cei favorizați de soartă. Și-a completat supa cu o felie bună de pâine și o bucată de slănină. La câțiva metri în spatele lui, un alt deținut, acesta fără pachet, își terminase deja supa și avea ochii ațintiți asupra țăranului. Acesta a simțit privirea ațintită asupra sa și, întorcându-se, a l-a întrebat: „Ți-e foame?”. „Mai întreb?” a fost răspunsul. Atunci, țăranul nostru a tăiat o felie groasă de pâine și o bucată de slană și le-a dat celui alt deținut. Acesta abia a mulțumit și din câteva îmbucături a înfulecat ceea ce primise.

„Mai ți-e foame?”, a întrebat țăranul. Un semn afirmativ din cap a fost singurul răspuns. Țăranul a tăiat o nouă felie de pâine și o a doua bucată de slănină, care au fost înghițite ceva mai puțin lacom.

A urmat o tăcere apăsătoare. Apoi, al doilea deținut, în parte sătul, a părut să-și aducă aminte că, la urma-urmei, era o ființă umană și l-a întrebat pe țăran:

„La câți ani ești condamnat?”

„La 15 ani!” fu răspunsul.

„Cum, 15 ani? Ce-ai făcut?”

„Același lucru ca acum, am dat de mâncare unui om înfometat.” „Și pentru asta ți s-a dat 15 ani! Cine te-a condamnat?” „Dumneata ai fost!”

Al doilea deținut fusese colonel în justiția militară. Îl chema Ștefănescu. Pentru a se pune bine cu regimul, făcuse dovadă de zel, pronunțând sentințe exagerate, ca în cazul țaranului nostru, căci în general regimul nu condamna pe țărani la pedepse mai mari de zece ani.

Bineînțeles că știrea că deținutul Ștefănescu fusese colonel magistrat s-a răspândit rapid în șantierele Canalului. Ștefănescu și-a dat seama că putea ușor să devină victima unui accident și a cerut autorităților Canalului să fie transferat într-un alt penitenciar. Astfel s-a întâmplat că, la câteva zile după incidentul relatat, un grup de deținuți de la Canal sosea la Aiud, unde mă aflam. Ștefănescu făcea parte din grup. Eu lucram la tâmplărie și Ștefănescu a fost repartizat la unul din ateliere. Povestea lui ne-a fost relatată de către cei veniți cu dânsul.

Faptul că printre zecile de mii de deținuți de la Canal, Ștefănescu a venit să-și ia masa de prânz tocmai în spatele uneia dintre victimele sale și că aceasta i-a dat de mâncare, nu mi se pare a fi un hazard, mai cu seamă că pedeapsa aplicată țaranului fusese cauzată de un gest similar. Coincidența, dacă vrem să o denumim astfel, a fost remarcată de toți acei cărora le-am povestit incidentul și sunt convins că le-a dat de gândit multora dintre ei.

ȘI ALTE COINCIDENȚE, PRIVINDU-MĂ PE MINE

Voi povesti acum o serie de evenimente care m-au privit direct.

În timp ce eram la lucru în atelierul de tâmplărie al pușcăriei Aiud, am văzut într-o zi un deținut, un ungur din Ardeal, pe care chema László. Purta numărul matricol 161. Am zâmbit, căci la școală, în timpul celor opt ani petrecuți acolo, am avut pe rufărie și pe haine numărul 161. Totuși, având foarte mult de lucru, gândurile mele au fost foarte repede absorbite în altă direcție.

Câteva săptămâni mai târziu, gardianul responsabil pentru atelierul de mașini unde lucram m-a chemat și mi-a spus: „Ești în zdrențe, vino să-ți dau alte haine.” Am primit uniforma lui László, care fusese transferat la altă pușcărie, și circulam acum cu fostul meu număr de la școală. Lucrul m-a amuzat, dar am gonit amintirile din copilărie, care nu cadrau cu sinistru realitate.

Câteva săptămâni mai târziu, am fost din nou chemat de gardian, care mi-a spus: „la-ți lucrurile și întoarce-te la celular. Nu mai trebuie să muncești.”

În celula unde am fost repartizat moralul era foarte scăzut. Oamenii erau deznădăjduiți. Moartea lui Stalin nu adusese nici o schimbare. Foamea, frigul, boala apăsau greu pe acești nenorociți. Am început atunci să mă întreb ce puteam face pentru ei și atunci mi-am dat seama ce însemna acest număr 161, care apăruse așa de brusc în viața mea de pușcărie și redevenise numărul meu matricol. Aveam o misiune de îndeplinit, și aceasta trebuia să se bazeze pe ceea ce îmi rămăsese din cele învățate în anii mei de colegiu. Am făcut deci un inventar al amintirilor mele și, dintre ele, cea care mi s-a părut mai semnificativă a fost aceea a exercițiilor spirituale de la sfârșitul anului 1924.

Trebuie mai întâi să explic ce erau aceste exerciții spirituale denumite și „retragere de sfârșit de an”.

În fiecare an, clasa care părăsea definitiv școala, în consecință elevii care trecuseră bacalaureatul, trebuiau să participe la aceste exerciții. Aveau loc vilă clădită în mijlocul unei grădini minunate, în vecinătatea imediată a terenurilor școlii. Erau conduse de un predicator venit de afară. Durau o săptămână și constau din conversații între predicator și elevi, din rugăciuni și meditații. Deși ortodox, și neforțat de profesorii mei, am decis să iau parte la exerciții, pentru a nu mă despărți de camarazii mei mai devreme decât era nevoie. Până la urmă, aceste exerciții spirituale au rămas amintirea cea mai marcantă din anii mei de colegiu. Cred că pot afirma că au avut o influență preponderentă în timpul anilor critici ai existenței mele.

Predicatorul care ne-a fost repartizat era un călugăr franciscan de vreo 45 ani. În rasă de dimie, cu picioarele goale în sandale, îndesat, cu sprâncene stufoase, nu dădea impresia a fi un eclezastic, ci mai curând un țăran voinic, antrenat la munca câmpului. Dar ceea ce frapa mai mult la el erau ochii, de un albastru deschis, de o claritate și o blândețe excepționale.

La început ne-am întrebat ce va putea să ne spună acest țăran. Aveam în buzunar diplomele noastre de filosofie sau de matematici. Ne socoteam mici savanți. Dar părerile noastre s-au schimbat foarte repede și, după două sau trei zile, am început să-l iubim și să-l admirăm pe predicatorul nostru.

În prima zi a retragerii, ne-a adunat pe pajiștea din fața vilei și s-a așezat pe un bloc de granit din mijlocul pajiștii. Ne-am așternut în iarbă în jurul lui.

A început prin a întreba pe fiecare dintre noi ce voia să devină în viață. A primit răspunsurile cele mai diferite, dar a știut să arate fiecăruia dintre noi, în cuvinte foarte simple, cum trebuia să fie un avocat, un doctor, un inginer, un arhitect, un muncitor care voia să trăiască creștinește. Apoi, pentru a termina această primă întrevvedere, ne-a spus:

„Suntem adunați pentru aceste exerciții în scopul de a încerca să răspundem la trei întrebări pe care aproape fiecare om ajunge să și le pună în cursul existenței sale: *Ce suntem? De unde venim? Încotro mergem?* Nu știu dacă răspunsul pe care l-am găsit este cel bun, dar este fructul experienței pe care am dobândit-o în cursul vieții mele!”

Cele câteva zile ale exercițiilor au trecut foarte repede și afecțiunea pentru predicatorul nostru a devenit din ce în ce mai profundă. Îmi aduc aminte cu emoție de ziua în care, la începutul conversației, ne-a spus că vom vorbi despre femei. Este ușor de închipuit care a fost reacția noastră; la 17-18 ani, noi știam deja totul despre femei. Ce putea să ne spună acest călugăr franciscan care făcuse vot de celibat? El observase surâsurile și semnele noastre de complicitate, dar ne-a vorbit despre femei cu atâta simplitate și înțelegere, și în termeni atât de frumoși, încât la sfârșitul conversației mai mulți dintre noi aveau lacrimi în ochi. Pot rezuma ceea ce ne-a spus precum urmează: bărbații au tendința de a disprețui o femeie pe care au posedat-o și îi dau nume cu rezonanțe peiorative. De ce această atitudine față de o femeie care a avut pentru un bărbat o slăbiciune sau pe care l-a iubit? Ar fi putut să ne fie mamă sau soră.

Apoi a venit ultima zi a exercițiilor. Era o sâmbătă, o zi minunată pe la mijlocul lui iulie, fără un nor pe cer. Predicatorul a așteptat să vină seara pentru ultima noastră convorbire. Ne-a condus la un luminiș în pădurea de ulmi și de fagi care înconjură colegiul. S-a așezat pe un trunchi și am luat loc la picioarele lui. Iată-i aproximativ cuvintele: :

„Dragii mei tineri prieteni, este ultima noastră seară împreună și vreau să încerc să vă dau răspunsul la cele trei întrebări puse în prima zi a întâlnirii. *Ce suntem? De unde venim? Încotro mergem?* Nu pot să vă dau un răspuns exact, dar iată ceea ce vă pot spune:

S-ar putea întâmpla ca în viața voastră să aveți momente grele, momente în care vă veți întreba de ce

ați fost aduși pe lume, de ce sunteți supuși la încercări sau suferințe pe care le considerați nedrepte, momente când poate veți fi în pragul deznădejdi. În asemenea cazuri, faceți ce am făcut astă seară. Ieșiți în natură, sau dacă nu o puteți face, ieșiți măcar în gând și priviți în jurul vostru. Contemplați cerul presărat de stele, ale căror lumini ne parvin după mii de ani-lumină. Gândiți-vă la acest timp infinit, la acest spațiu nelimitat și apoi gândiți-vă la noi, la aceste ființe minuscule care în imensitatea de timp și de spațiu au trăit o clipă și spuneți-vă: *am existat și ce este mai mult, am avut conștiința existenței mele!*

Eu cred – a conchis predicatorul nostru – că această simplă constatare va fi suficientă pentru a vă face să suportați cu curaj încercările, oricare vor fi, pe care poate le veți avea de suportat.”

Am putut constata în mai multe rânduri că povestirea acestor exerciții spirituale, a contribuit la ridicarea moralului și la schimbarea ideilor camarazilor mei de celulă. Speranța a luat locul deznădejdi și cred că sunt îndreptățit să pun întrebarea: numărul meu matricol 161 mi-a revenit oare în minte din întâmplare?

EXISTĂ DUMNEZEU?

Mi s-a întâmplat de două ori în cei cincisprezece ani de pușcărie să fiu scos din celulă și chemat de anchetatorii mei, ofițeri de Securitate, nu pentru a fi anchetat, ci pentru o conversație. Era, așa ziceau ei, pentru a mă face să suport mai ușor izolarea totală la care eram supus.

Aceste conversații erau adesea mai periculoase decât anchetele însăși, căci aveau ca scop să ne caracterizeze, iar o caracterizare putea însemna prelungirea detenției printr-o condamnare zisă administrativă, care se concretiza prin trimiterea într-un domiciliu obligatoriu în regiuni izolate ale țării.

În cursul primei mele conversații de acest gen, anchetatorul meu, un locotenent, în general destul de simpatic, nu a pus să fiu bătut și nu m-a înjurat decât o singură dată, ci mi-a adresat următoarele cuvinte:

„Îmi faci impresia de a fi un om inteligent, cum poți crede în Dumnezeu? L-ai văzut vreodată?”

Surprins de întrebare, nu am putut răspunde decât că nu-l văzusem pe Dumnezeu, dar că aveam multe motive de a crede într-Însul, la fel cum credeam în multe lucruri pe care nu le văzusem niciodată. Apoi, arătând un creion care se afla pe masa interlocutorului meu, l-am întrebat:

„Cine a făcut acest creion?”

„Bineînțeles un lucrător”, fu răspunsul.

„L-a putut face singur?”

Pentru a răspunde la această întrebare, locotenentul a trebuit să admită că fusese nevoie de aproape douăzeci de persoane pentru a ajunge la fabricarea creionului. l-am spus atunci:

„Regret, d-le locotenent, acest creion nu a fost făcut de nimeni!”

„Cum poți spune asemenea lucru, când am stabilit numărul de persoane necesare la fabricarea creionului?”

„Foarte simplu, d-le locotenent, dacă pentru un creion a fost nevoie de douăzeci de persoane, trebuie neapărat să fi fost cineva pentru a fabrica universul, și pe acest cineva noi îl chemăm Dumnezeu, dar dvs afirmați că universul s-a făcut singur.”

Concluzia acestei conversații a fost:

„Întoarce-te în celulă, cu d-ta nu se poate discuta!”

A doua mea conversație a fost cu un anchetator încă mai puțin cult, dar care admitea existența unor noțiuni abstracte. Nu a fost vorba să-i dovedesc existența lui Dumnezeu, ci mai mult să-i arăt avantajul de a avea o credință. În rezumat, conversația noastră a decurs precum urmează:

„De ce crezi și speri să ai o viață viitoare?”

„Foarte simplu, d-le locotenent, pentru că sunt realist. Dacă îmi permiteți, hai să comparăm pozițiile noastre, unul în raport cu celălalt. Dvs nu credeți în nimic și eu cred în ceva. Dvs și cu mine vom trăi un număr de ani și apoi vom muri. Din trupurile noastre nu vor rămâne, după câțva timp, decât două mici grămezi de cenușă. Admit că grămada dvs va fi mai mare decât a mea, deoarece sunteți hrănit ca lumea, pe când eu sufăr de foame, dar grămada mea va avea ceva mai mult decât a dvs – și anume speranța!”

CONCLUZIE

Pentru a termina această prezentare cam eteroclită de amintiri, aș vrea ca cititorii mei să-și dea seama că ceea ce mi s-a întâmplat ar fi putut să fie soarta oricăruia dintre ei. Mii de oameni în lumea întreagă mai fac aceiași experiență, și aceasta în secolul 20. Multe persoane mi-au spus: „Așa ceva nu se poate întâmpla la noi!” Gravă eroare. Noi, românii, am spus-o și noi. Nu puteam concepe că o țară eminamente agricolă ca a noastră, cu 80% populație țărănească, ar putea să fie comunizată. În realitate, ea nu a fost. Dacă regimul s-ar schimba în Rusia, în 24 ore nu ar mai fi nici un comunist în România. Ar risca toți să fie asasinați, căci dominația lor a fost de o brutalitate fără seamăn.

Cu acest prilej, vreau să povestesc încă un episod, care a avut loc cam prin 1951, pe când eram în pușcărie. Mi-a fost povestit de un tânăr ofițer de blindate care a fost arestat puțin timp după ce participase la exercițiile unui corp de armată care făcea manevre în partea de sud-vest a țării. Pentru prima oară, unități de parașutiști luau și ele parte la aplicații. Când țăranii din două sate din regiune au văzut în depărtare parașutiști sărind din avioane, nu au avut decât un gând: au venit americanii! O oră mai târziu, toți comuniștii din cele două sate, vreo duzină de persoane fuseseră lichidați cu lovituri de furcă, sau de topor, sau spânzurați. După aceasta, cele două sate au fost rase de pe fața pământului de autorități.

Se poate ușor imagina ce s-ar întâmpla în țară dacă ea ar fi eliberată. Estimând numai la zece numărul comuniștilor în fiecare din cele 13.000 de comune ale țării, ar însemna masacrarea a 130.000 de persoane în răstimp de numai câteva ore. Regimul actual se laudă că are mai mult de un milion de membri înscriși în partidul comunist. El nu poate însă ști câți din ei sunt sinceri și câți sunt doar oportuniști, obligați să se înscrie în partid pentru a-și asigura o pâine.

Drept concluzie politică, aș vrea să spun că a sosit timpul ca Europa să se trezească și să-și dea seama că ea constituie un tot, în pofida diferențelor de limbă, rasă sau religie. Ea nu reprezintă o forță agresivă. A

fost întotdeauna un centru de cultură și civilizație și timpul colonialismului a trecut definitiv.

Aș dori, de asemenea, să aduc aminte de faptul că în secolul al 15-lea, un Domn al Moldovei, Ștefan cel Mare, a luptat în timpul domniei sale împotriva triburilor venind dinspre Rusia. A reușit să le oprească și Papa de atunci l-a denumit „atletul creștinătății”. Se poate spune astăzi că zecile de mii de deținuți politici din România au servit de asemenea, prin sacrificiul lor, ca scut pentru Europa Occidentală și se poate spera că într-o zi rolul lor va fi recunoscut așa cum a fost acela lui Ștefan cel Mare.

Înainte de a termina, aș vrea să exprim câteva idei care au devenit pentru mine o certitudine. Fiecare gând pe care îl emite creierul nostru este ca o undă, poate similară cu acelea ale radioului sau televiziunii. Odată emise, aceste unde se propagă prin universul gândirii umane și pot fi recepționate de către alte creiere aflate pe aceeași lungime de undă. Acest lucru ar explica faptul că anumite idei apar aproape simultan în părți ale globului foarte depărtate unele de altele. Dar, în afară de aceasta, cred că există idei pe care le-am putea denumi idei-forță. Sunt idei care se impun spiritului uman și îl stăpânesc. Ele pot fi bune sau rele și pot pătrunde în inteligențele noastre aproape fără să fim conștienți de ele.

Totuși, dacă socotim binele ca fiind asemănător luminii, aceasta are facultatea de a se răspândi și de a izgoni întunericul. Acest lucru ne-ar permite să sperăm că spiritul răului nu va reuși nici el să izbândească și să izgonească lumina.

Sunt convins că credința poate contribui mult ca să ne facă să suportăm mai ușor suferințele fizice și morale. Am văzut persoane murind pentru că nu mai credeau în nimic. Am văzut altele, pe care toată lumea le considera pierdute, supraviețuind numai pentru că aveau credință și erau convinse că mai aveau o misiune de îndeplinit.

În fine, dacă am reușit să conving măcar pe unii cititori, că fiecare dintre noi posedă, prin rugăciune, o forță care poate servi la neutralizarea progresiunii răului în lume, pot să mă consider fericit că am scris aceste amintiri.